

**COVID-19 Pandemi Sürecinin 3-6 Yaş Çocuklar
Üzerindeki Etkilerinin ve Ebeveynlerin
Gereksinimlerinin İncelenmesi**

Zeynep Duman

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Okul Öncesi
Eğitim Yüksek Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2022
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek
Temel Eğitim Bölüm Başkanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek

2. Doç. Dr. Eda Yazgın

3. Yrd. Doç. Dr. Elif Bozcan

ÖZ

Mart 2020 tarihinde başlamış ve halen çeşitli düzeylerde etkisini devam ettirmekte olan COVID-19 pandemi sürecinin, 3-6 yaş çocuklarının gelişimi ve eğitimi, anne-baba-çocuk ilişkileri üzerinde yarattığı etkilerin ve ailelerin çocuklarında gözledikleri problem durumları ile başa çıkma konusundaki gereksinimlerinin belirlenmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Pandemi gibi özel bir durumda ailelerin ve çocukların yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesinin; 3-6 yaş grubu çocukların gelişim ve eğitimleri açısından yaşanan sürecin etkilerinin nesel bilimsel verilerle değerlendirilmesine, halen devam etmekte olan pandemi sürecinde ailelerin gereksinimlerinin anlaşılmasına ve çeşitli yöntemlerle ailelerin desteklenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

COVID-19 pandemi sürecine dayalı olarak araştırmacılar farklı konuları ele almış ve COVID-19'un etkilerini anlamaya çalışmıştır. Alanyazın taramasında, salgın sürecinin günlük yaşamda meydana gelen değişimlerde hem ebeveynlerin hem de çocukların olumlu- olumsuz bir şekilde etkilendiklerini söylemek mümkündür

COVID-19 pandemi sürecinde, bazı ailelerin işlerine ev ortamında devam etmelerinin gerekmesi, ailelerin çocukları ile ilişkilerinde beklemedikleri ve hazır olmadıkları bir sürece girmeleri zamanlarının büyük bir bölümünü çocukları ile birlikte geçirmeleri ancak bu zamanı nasıl doldurmaları gerektiği ve de çocuklarının normal yaşamdaki davranış ve rutinlerini nasıl sürdürebilecekleri gibi konularda donanımsız olmaları nedeniyle ailelerin bu süreçte bilgi ve destek gereksinimlerini arttırmıştır. Bu çalışma yoluyla, sorumluluklarının arttığı bu süreçte ebeveynlerin

karşılaştıkları olumlu-olumsuz deneyimleri belirlemek, ailelerin COVID-19 pandemi sürecinde ve sonrasındaki gereksinimlerini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, KKTC’de Gazimağusa ilçesinde ikamet eden 3-6 yaş çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Belirtilen yaş grubunda çocuğu olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 50 ebeveyn ile görüşmeler ebeveynlerin durumları dikkate alınarak planlanma yapılmıştır, uygun oldukları zamanda görüşmeye katılım sağlanmıştır. Görüşmeler yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Ebeveynlerin bir kısmı salgın sürecini uzaması ile birlikte dış dünyadan uzaklaşıp aile içerisinde düzeni oluşturmak için uğraştıklarını belirtirken, bir kısmı da süreç uzadıkça ev içerisindeki kavgaların arttığını çocukların uyku düzenlerinin ve yemek yeme düzenlerinin bozulduğunu belirtmişlerdir. Uzaktan eğitim konusunda çok fazla sorumluluk yüklenmiş ve çocuklar online eğitimi dinlerken odaklanma problemi, bilgisayar başına oturmak istememe sorunları yaşamışlardır. Elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin uzman görüşüne ihtiyaç duymadıkları yönünde olmuştur. Ebeveynlerin uzman görüşüne başvurma konusunda yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 Pandemi Süreci, Ebeveyn Gereksinimleri. Erken Çocukluk Dönemi, Aile Destek Hizmetleri

ABSTRACT

The main purpose of this study is to determine the development and education of children aged 3-6, parent-child relationships, and needs of families to cope with the problems they observe in their children because of the COVID-19 pandemic process which started in March 2020 and still continues. Identifying the difficulties faced by families and children in a special situation such as a pandemic will provide; a scientific objective evaluation of the effects of the process experienced in terms of the development and education of children aged 3-6 and will make important contributions to understanding the needs of families in the process and the necessary arrangements to support families with various methods.

Based on the COVID-19 pandemic process, researchers have addressed different issues and tried to understand the effects of COVID-19. Depending on the literature review, it is possible to say that both parents and children are effected in positive and negative aspects because of the changes that occurred in daily life during the pandemic process.

During the COVID-19 pandemic, for some families had to continue their work in their homes and this unexpected condition caused an problem of how to spare this unlimited time with their children. The fact that most of the families were not ready and skillfully equipped to be with their children for longer hours caused an necessity of support for families. Through this study, it is aimed to determine the positive and negative experiences of parents in this process where their responsibilities increase, and to examine the needs of families during and after the COVID-19 pandemic.

The study group of the research consists of parents with children aged 3-6 residing in the district of Gazimağusa in KKTC. Interviews with 50 parents who have

children in the specified age group and who agreed to participate voluntarily in the study, were planned taking into account the situation of the parents, and they participated in the interview at the appropriate time. The interviews took approximately 15-20 minutes.

While some of the parents stated that they were trying to get away from the outside world to establish order in the family with the prolongation of the process, some of them stated that the fights in the house increased as the process took longer and the sleeping patterns and eating patterns of the children deteriorated. Children have been given too many responsibilities regarding online education and they have had problems focusing while listening to online education and not wanting to sit in front of the computer. The result of the study was that, according to the findings, parents did not need expert opinion. It has been concluded that parents are insufficient to apply for expert opinion.

Keywords: COVID-19, Pandemic, Parental needs, early childhood period, family support services

TEŞEKKÜR

Ülkemizin bazı toplumlarında hala erkek egemenliğinin üst düzeyde olduğu ve kadınların çok fazla okumadığı toplumlar var. İşte ben böyle bir toplumda büyüyen bir kadın olarak, çevreden okuduğum bölüme karşı küçümseyici söylemlere maruz kaldım. Yüksek Lisans yapmaya karar verdiğim zaman ise bir kadının ülkemizde yükselmesine gerek olmadığına yönelik görüşler aldım, buna rağmen vazgeçmeyip kendimi her alanda geliştirmeye devam ettiğim için öncelikle kendime teşekkür ediyorum, kadınların toplum tarafından ötekileştirilmeyip, kendini geliştiren ve daima ileri bakan yaratıcı kadınlar olmasını diliyorum.

COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimlerinin incelendiği bu araştırmada öğrencisi olmaktan mutlu olduğum, alanında uzman tecrübesi ile hayran kaldığım çok değerli danışman hocam Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek'e; çalışmanın her aşamasında içtenlikle yanımda olan ve her aşamada bilgiler ile araştırmayı çok daha iyi yerlere getirmemi sağladığından dolayı, araştırma dışında pandemi nedeni ile oluşan psikolojik çöküntülerimde motive içeren sohbetler yaparak enerjimin hep yüksek kalmasını ve beni güdüleyici tüm desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamda, çok değerli bilgi birikimi ile yol gösteren, hayata ve başka boyutlar ile bakmamı sağlayan, deneyimleri sayesinde bilimsel olarak eğitimime katkı sağlayan, yaratıcılığın önemini bir kez daha anlamamı sağlayan çok değerli hocam Doç. Dr. Eda Yazgın'a çok teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden başlayarak eğitim hayatımın her noktasına dokunarak öğrenmede daha ileri taşıyan, tecrübeleri ve tutumları ile örnek aldığım ve uygulamak

için sabırsızlandığım çok sevgili hocam Yrd. Doç. Dr. Nihan Koran'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Okul öncesi öğretmeni olarak, bir çocuğun küçükken karşılaştığı öğretmenin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak isterim, işte benim ilkokulda karşılaştığım ve eğitim hayatımın her alanında elimden tutmaya devam eden ve her fırsatta varlığı ile güç vermeye devam eden çok değerli öğretmenim Vidat Duran Gerdan'a sonsuz teşekkür ederim.

Değerli vakitlerini ayırarak çalışmama katkı sağlayan ebeveynlerime gönülden teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca sonsuz sevgiyi, desteği ve güveni asla üstümden çekmeyen, her düştüğümde saatlerce konuşup güçlü bir kadın olarak ayağa kalkmamı sağlayan, araştırmam konusunda bilgileri olmamasına rağmen araştırıp katkı sağlamaya çalışan biricik ailem Asif Duman, Seyhan Duman, Yusuf Duman, Cemre Duman, Belma Duman, Nergis Duman'a tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Lisans dönemi itibari ile desteklerini hiç üstümden çekmeyen Elif Zubari, Sezer Zubari ve ailesine sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisansa başladığım günden beri, yaşadığım zorluklarda ve yaşadığım güçsüzlüklerde her an yanımda olan ve çalışmamın her aşamasında psikolojik olarak güçlü kalmamı sağlayan çok sevgili kuzenim Ece Abacı ve yakın arkadaşım Alexandra Mandabura'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vii
TABLO LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xv
1 GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
1.2 Araştırmanın Problem Cümlesi	7
1.2.1 Alt problemler	7
1.3 Sayıtlılar.....	8
1.4 Sınırlılık.....	8
2 KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	9
2.1 Erken Çocukluk Döneminde Gelişim ve Önemi	9
2.2 COVID-19 Pandemi Süreci ve Gelişim Üzerinde Etkileri.....	14
2.3 Sağlıklı Gelişim Açısından Ailenin Önemi ve COVID-19 Pandemi Süreci.....	18
2.4 Sağlıklı Gelişim Açısından Okulun Önemi ve COVID-19 Pandemi Süreci.....	21
2.5 Sağlıklı Gelişim Açısından Oyunun Önemi ve COVID 19 Pandemi Süreci	23
2.6 Alan Yazında İlgili Çalışmalar	25
2.6.1 KKTC’de ve Türkiye’de Yürütülen Çalışmalar.....	25
2.6.2 Farklı Ülkelerde Yürütülen Çalışmalar	29
3 YÖNTEM.....	32
3.1 Araştırma Deseni	32

3.2 Veri Toplama ve Verilerin Analizi	32
3.3 Çalışma Grubu	34
3.4 Veri Toplama Araçları	41
3.5 Verilerin Toplanması	43
3.6 Geçerlilik ve Güvenirlik	44
3.7 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi	46
3.8 Çalışmada Ele Alınan Etik İlkeler	46
4 BULGULAR	48
4.1 Katılımcıların Demografik Bilgi Formundaki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular	48
4.2 Katılımcı Ebeveynlerin Görüşme Sorularına Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular	52
4.2.1 Katılımcı Ebeveynlerin “COVID-19 Pandemi Dönemini Tanımlamalarına İlişkin Bulgular	52
4.2.2 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecinde Aile Bireyleri ile Yakın İlişkilerinde Yaşanan Değişimleri Tanımlamalarına Yönelik Bulgular....	55
4.2.3 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Alışkanlıklarının Ebeveyn Çocuk Etkileşimine Etkilerine Yönelik Bulgular	59
4.2.4 COVID-19 Pandemi Süreci Çocukların Özbakım Davranışlarında ve Alışkanlıklarında Oluşan Değişimlere Yönelik Bulgular	63
4.2.5 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Oyun Davranışlarında ve Alışkanlıklarında Oluşan Değişimlere Yönelik Bulgular	66
4.2.6 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Eğitiminde Meydana Gelen Olumlu veya Olumsuz Değişimlere İlişkin Bulgular	71

4.2.7 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Koşullarında Ebeveynlere Göre Çocuklarında Oluşan Davranış Problemlerine İlişkin Bulgular	74
4.2.8 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Ebeveynler Ortaya Çıkan Değişimlerle Baş Edebilme Konusunda Gereksinim Duydukları Desteğe Yönelik Bulgular	78
4.2.9 COVID-19 Pandemi Sürecinde Ebeveynlerin Çocuklarının Gelişimini ve Eğitimini Desteklemek için Gerçekleştirdikleri ve Etkili Olduğuna İnanışlı Etkinliklere Yönelik Bulgular	81
5 TARTIŞMA	86
5.1 Katılımcı Ebeveynlerin Demografik Formunda Yer Alan Açık Uçlu Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulguların Tartışılması	86
5.2 Ebeveynlerin “COVID-19 Pandemi Dönemini Tanımlamalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç.....	90
5.3 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecinde Aile Bireyleri ile Yakın İlişkilerinde Yaşanan Değişimleri Tanımlamalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç	92
5.4 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Alışkanlıklarının Ebeveyn Çocuk Etkileşimine Etkilerine İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç	93
5.5 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Özbakım Davranışlarında ve Alışkanlıklarındaki Değişimlere İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç.....	95
5.6 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Oyun Davranışlarında ve Alışkanlıklarına Oluşan Değişimlere Yönelik Bulguların Tartışma ve Sonuçları	97

5.7 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Eğitiminde Meydana Gelen Olumlu veya Olumsuz Değişimlere İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç	99
5.8 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Koşullarında Ebeveynlere Göre Çocuklarında Oluşan Davranış Problemlerine İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç.....	101
5.9 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Ebeveynler Ortaya Çıkan Değişimlerle Baş Edebilme Konusunda Gereksinim Duydukları Desteğe İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç	102
5.10 COVID-19 Pandemi Sürecinde Ebeveynlerin Çocuklarının Gelişimini ve Eğitimini Desteklemek İçin Gerçekleştirdikleri ve Etkili Olduğuna İnanıtları Etkinliklerin Bulgularına Yönelik Tartışma ve Sonuç	104
6 SONUÇ VE ÖNERİLER	107
6.1 Sonuç	107
6.2 Öneriler.....	109
6.2.1 Uygulama Alanına Yönelik Öneriler	109
6.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	111
KAYNAKLAR.....	112
EKLER	130
Ek 1: Görüşme Soruları	131
Ek 2: Demografik Bilgi Formu.....	132
Ek 3: Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK).....	134
Ek 4: Turnitin Orjinallik Raporu	135

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcı ebeveynlerin demografik özelliklerine göre dağılımı.....	35
Tablo 2: Katılımcı ebeveyn özelliklerini tanımlayıcı bilgiler	37
Tablo 3: Katılımcı ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecine İlişkin sorulara verdikleri yanıtlarla ilgili bulgular	48
Tablo 4: Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi sürecini tanımlamalarına ilişkin bulgular.....	53
Tablo 5: Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde ortaya çıkan değişimleri tanımlamalarına ilişkin bulgular.....	56
Tablo 6: COVID-19 Pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının ebeveyn çocuk etkileşimine etkilerine yönelik bulgular	60
Tablo 7: COVID-19 Pandemi süreci çocukların özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlerde öne çıkan bulgular	63
Tablo 8: COVID-19 Pandemi sürecinde çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgular.....	67
Tablo 9: COVID-19 Pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere yönelik bulgular.....	71
Tablo 10: COVID-19 Pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında ebeveynlere göre çocuklarında oluşan davranış problemlerine yönelik bulgular ..	75
Tablo 11: COVID-19 Pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda gereksinim duydukları desteğe yönelik bulgular.....	78

Tablo 12: COVID-19 Pandemi sürecinde ebeveynlerin çocuklarının gelişimini ve eğitimini desteklemek için gerçekleştirdikleri ve etkili olduğuna inandıkları etkinliklere yönelik bulgular	82
--	----

KISALTMALAR

AÇEV	Anne Çocuk Eğitim Vakfı
EBA	Eğitim Bilişim Ağı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KE	Katılımcı ebeveyn
MEB	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Bölüm 1

GİRİŞ

Ebeveynlik, doğum öncesi ile başlayan karmaşık duyguları kapsayan ve beraberinde getirdiği kültürel, toplumsal, ekonomik değişkenlerden etkilenecek ebeveynlerinin yaşamlarında temel bazı değişim ve düzenlemelerin yaşandığı bir dönemdir (Altaş, 2019). Ailenin çocuklar üzerindeki görevleri doğumdan önce başlar ve çocukların gereksinimlerine, gelişimlerine, değişen hayat şartlarına göre, değişiklik göstererek yaşam boyu devam eder. Sosyal bir kurum olarak aile, çocukların sosyal normlarını, yaptırımlarını ve kalıplarını oluşturur. Aile, çocuğun algısını ve etkileşim yollarını şekillendirmek için çok önemli bir kurumdur (Shabas, 2016).

Erken çocukluk gelişimi çocukların hayatın erken dönemlerindeki, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini kapsamakta ve beslenme, sağlık, zihinsel gelişim ve çocukların sosyal iletişimlerini için gerekli tüm girişimleri içermektedir (Özmert, 2006). Erken çocukluk dönemi, çocukların dışarıdan gelebilecek tüm uyarıcılara en açık olduğu büyüme ve gelişmeleri için en kritik dönemdir (Özel ve Zelyurt, 2016). Bu dönemde ailelerin çocuklarına sunabilecekleri yaratıcı ortamlar ve kurulan sağlıklı bir etkileşim içinde olan aile-çocuk ilişkisi çocuğun sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesini sağlar. Ebeveyn tarafından çocukların desteklenmesi, söz hakkı verilmesi, başarısının takdir görmesi, oluşan problemi fark etmesini sağlayıp çözüme yönlendirilen çocuklar sağlıklı bir kişilik gelişimi gösterirler.

Çocuğun kendini daha iyi ifade edebilmesi ve anne-babasına fiziksel olarak bağımlılığının azalması, okul öncesi döneme geçişini kolaylaştırır. Çocukların okul

öncesi dönemde sosyalleştiği ve çevresini merak ederek gelişim sergilemeye başladığı merak duygusunun artması çocuklarda girişimcilik duygusunun gelişmesini sağlar (Oruç, Tecim ve Özyürek, 2011). Bu dönemde ebeveynlerin ve yetişkinlerin çocuğun sosyalleşmesi için ortam düzenlemedeki rolleri girişimciliklerini destekleme son derece önemlidir (Öngider, 2013). Çocuklarda girişimciliğin artmasıyla hayatında ailenin etkisi azalırken akranların etkisi giderek artmaya başlar (Gülay, 2009). Bu doğrultuda çocukluklarının ilk yıllarında anne babasına ve çevresindeki tanıdığı kişilere bağımlı olan çocuklar, okul öncesi döneminde daha çok dikkatini akranlarına yönelttiği ve bu anlamda özellikle sosyalleşme eğlenme ve oyun gibi ihtiyaçlarını arkadaşlarından karşıladığı söylenebilir.

Farklılık gösteren hayat şartlarında, ailelerin önemi büyük olmakta ve ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumları ve aile-çocuk ilişkileri, çocuklar açısından derin ve kalıcı izler bırakmaktadır. Özellikle okul öncesi dönemde, yani 0-6 yaş arasındaki çocuklar için anne ve babayla kurulan ilişkiler yaşamsal öneme sahiptir. Ebeveyn ve çocuk ilişkisinde, sağlıklı bir diyalog içerisinde olabilmek ve problemlerin çözümü sadece duygu ve fikirlerin birbirlerine aktarılmasıyla mümkün olabilir (Marçalı, 2019). Böyle bir iletişimin sağlanamadığı, sorunların ertelendiği, duygu ve düşüncelerin bastırıldığı aile ortamı sağlıklı değildir. Çocukları da etkileyecek problemleri, çocuklarla göz teması kurarak yalın bir dille anlatmak son derece önemlidir. Anne-babaların çocukla ilişkilerinin yanı sıra, ebeveynlerin birbiriyle ilişkilerinin de çocuk üzerinde oldukça fazla etkisi olduğu bilinmektedir (Öngider, 2013). Ailede sosyal birimin yapısı gereği, yüz yüze ve sürekli olan bu iletişim gerek eşler ve gerekse anne baba ve çocuklar arasında yaşanan her etkileşimin kalitesini belirlemesi yönünden önemlidir. Bu nedenle aile üyelerinin, özellikle anne-babaların,

kişiler arası iletişimin özellikleri ve iletişim becerileri konusunda bilinçlenmeleri gereklidir. (Saygı ve Bolat, 2013).

Toplumun büyük bir kesimini etkileyebilecek doğal afet ve salgın hastalık gibi olaylar gelişim üzerinde önemli etkilerde bulunabilmektedirler. Hayatın bir parçası olan ve bazı zamanlar yaşanan doğal afetler ve salgın hastalıklar sadece sağlığı etkilemekle kalmaz, sebep olabilecekleri tehlikeler için alınan önlemler sonucu gelişim üzerinde de önemli etkiler oluşturabilmektedirler. (Akt. Özşahin 2013). Okul öncesi dönemindeki çocuklar, afetin ve salgınların neden olduğu kayıplarla ve yaşamlarında oluşan değişikliklerle mücadele etmekte zorlanırlar. Bu dönemdeki çocuklar genellikle salgınlardan etkilendiklerini sözcüklerle ifade edememelerine karşın kaygılı ve üzgün olduklarını davranışlarıyla belli ederler. Terk edilme korkusu, anne babalarını veya değer verdiği bir eşyasını kaybetme korkusu, bu yaş aralığındaki çocukların gösterdiği en belirgin reaksiyonlardandır (Limoncu ve Atmacı, 2018). Tüm dünyada etkisini gösteren, 2020 yılında başlamış olan COVID-19 pandemisi de toplumsal kökeni olan ve gelişim üzerinde çok çeşitli etkilere sebep olmuş bir salgın hastalıktır.

Çin’de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemi süreci, ülkemizi dahil tüm dünyayı etkilemeye devam etmektedir. Pandemi sürecinde virüsün yayılmasını sınırlama amacı ile “sosyal mesafe ve evde kal” yöntemlerinden yararlanılmış, çocukların ve ailelerin bu süreçte sağlıklarını riske atabilecek tüm sonuçlardan uzaklaştırılıp izole olmaları sağlanmıştır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Sosyal hayatın kısıtlanması, birçok ailenin iş yerlerinin kapatılması ve okulların sınırlandırılması aile içinde belirsizliği ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ailelerin ve çocukların beklemedikleri anda COVID-19 pandemi kısıtlaması ile karşı karşıya kalıp sosyal hayatlarının kısıtlanması ailelere tedirginlik, korku, kaygı, panik hissetme, öfke,

güvende hissetmeme ve daha birçok duygu değişimini ve davranışsal tepkiyi beraberinde getirmiştir. Bu tepkiler yaş, bireysel çevre, destek sistemleri, gelişim düzeyi ve kişilik diğer faktörlerden daha farklı düzeylerde etkilenmektedir. Ebeveynlerde ve aile ilişkilerinde yaşanan bu farklı duygu durumları çocuklar açısından da etkilidir. Çocukların zamanlarının çoğunu ev ortamında geçirmesi, ev dışı oyun ortamından uzaklaşmasının ruhsal ve fiziksel sağlığa olumsuz etkileri bulunmaktadır. Çocuklarda önemli olabilecek bu sorun kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir. COVID-19 pandemi süresinin uzaması, çocukların enfeksiyondan ve hastalıktan korkma, engellenme ve sıkılma, yetersiz bilgilenme, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden uzak olma, evde kişisel alanın kalmaması ve ailenin ekonomik kayıpları çocukların ruhsal sağlığını olumsuz etkilemektedir (Şahbudak ve Emiroğlu, 2020). COVID-19 pandemi sürecinde yaşanan olumlu olumsuz değişimden çocukların en yalın bilgiye ihtiyaçları vardır. Aileleri içinde bu bilgi olmadığında, çocuklar kendi durumlarını anlamaya çalışırlar ve çocuklar yanlış bilgilere kapılabilir var olan durumun daha kötü hal almasını sağlayabilir (Dalton, Rapa ve Stein, 2020).

Küçük çocuklarla iletişim kurmak için yalnızca dilin basitleştirilmesine değil aynı zamanda kullanılan kavramların göz önünde bulundurulması gerekir. Çocuğun gelişim aşamasının dikkate alınmaması küçük çocuklarda psikolojik sorunların yaygın belirtileri arasında gerileme, dikkatsizlik, saldırganlık, sinirlilik, sosyal geri çekilme ve ağlamaya sebep olur. (Başaran ve Aksoy, 2020). Bu zorlu koşullarda çocukların sağlıklı bir gelişim ve eğitim süreci geçirebilmesi aile içerisinde ruh sağlığını koruyabilme ile yakından ilişkilidir. Özellikle evde panik olmuş bir halde davranan bir ebeveyn çocukta çok daha ciddi boyutlarda kaygıya sebep olabilir (Demirbaş ve Koçak, 2020). Çocuklarda strese sebep olan durumların kalıcı psikolojik travmalar oluşturmaması için ebeveynlerin çocukla hissettiği sıkıntılar hakkında konuşması,

çocuğu devamlı eleştirmek gibi negatif duygulanım yaratan hareketlerden kaçınılması, kaygı yaratan durumların özellikle yoğun olduğu zamanlarda çocuğun olumlu davranışının desteklenmesi açısından hassas davranılması gerekmektedir (Yalçın, Dai ve Erkoç, 2020). COVID-19 pandemi sürecinin zorunlu olarak aile yaşamına dayattığı değişimlerin ve duygu karmaşasının; aile- çocuk ilişkilerine, çocukların çeşitli alanlardaki davranış ve alışkanlıklarına etkilerinin anlaşılması ve değişen yaşam koşullarına bağlı olarak ailelerin uyum sağlama ve başa çıkma konusundaki gereksinimlerin saptanması bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

COVID-19 pandemi sürecine dayalı olarak araştırmacılar farklı konuları ele almış ve COVID- 19'un etkilerini anlamaya çalışmıştır. Alanyazın taramasında, pandemi sürecinde meydana gelen günlük yaşam değişimlerinden hem ebeveynlerin hem de çocukların olumlu-olumsuz bir şekilde etkilendiklerini söylemek mümkündür (Demirbaş ve Koçak, 2020; Başaran ve Aksoy, 2020; Yalçın, Dai ve Erkoç, 2020). COVID-19 pandemi sürecinin, bazı ailelerin işlerine ev ortamında devam etmelerini gerektirmesi, ailelerin çocukları ile ilişkilerinde beklemedikleri ve hazır olmadıkları bir sürece girmeleri sonucunu doğurmuş ve ailelerin bu zamanı doldurma konusunda bazı yetersizliklerle karşılaşmaları söz konusu olmuştur.

Okul öncesi dönem çocukları için hareket ve oyun son derece önemlidir. Çocuklar uyku saatleri ve uyku saatleri dışında zamanlarının büyük çoğunluğunda oyun oynayarak, koşarak, zıplayarak tırmanarak geçirirler. Oyun, çocuklarda hem eğlenerek öğrenmesini hem de çevreyi tanımada ilk adımı oluşturur. Oyunlar, çocukların gelişiminde aktif rol oynar, oyunlar pasif halden aktif hale geçmede diğer öğrenme tekniklerine göre çok daha etkilidir. Çocuklar oyun sayesinde hayatı yaparak-yaşayarak öğrenir. Dinlerler, görürler, koklarlar, dokunurlar, tadına bakar ve hissederler. Çocuklar bu sayede bütün duyularını kullanırlar. Bu sayede daha kalıcı bir

öğrenme gerçekleşir. Çocuklar sadece ev ortamında değil açık havada da oynamak isterler ve bu çocukların gelişimsel bir ihtiyacıdır (Durualp ve Aral, 2015). Oyun, çocukların dili, oyuncaklar ise kelimeleridir.

COVID-19 pandemi sürecinin beraberinde getirdiği belirsizlikleri ortadan kaldırmak adına, çocukların duygularını ifade edebilmeleri için ortamlar yaratmak ve kendilerini güvende ve mutlu hissetmeleri için son derece önemlidir. Çocuklar bazı durumlarda duygularını ifade etmekte zorlanabilir ya da bu durumdan kaçabilirler. Bu gibi durumlarda oyun oynama, yazı yazma, resim çizme, müzik dinleme gibi etkinlikler yapmak, çocukların duygularını rahatça ifade etmelerinde çok büyük yardımcılarıdır (MEB, 2020).

Pandemi sürecinde zamanlarının çoğunluğunu evde geçiren çocuklar ve aile bu zamanı nasıl değerlendirmeleri gerektiği ve de çocuklarının normal yaşamdaki davranış ve rutinlerini nasıl sürdürebilecekleri vb. konularda donanımsız olmaları ailelerin bu süreçte bilgi ve destek gereksinimlerini arttırmıştır. Bu çalışma yoluyla, sorumluluklarının arttığı bu süreçte ebeveynlerin karşılaştıkları olumlu-olumsuz deneyimleri belirlemek, ailelerin COVID-19 pandemi sürecinde ve sonrasındaki gereksinimlerini incelemek amaçlanmıştır.

1.1 Araştırmanın Amacı ve Önemi

Mart 2020 tarihinde başlamış ve halen bazı çeşitli düzeylerde etkisini devam ettirmekte olan COVID-19 pandemi sürecinin, 3-6 yaş çocuklarının gelişimi ve eğitimi, anne-baba-çocuk ilişkileri üzerinde yarattığı etkilerin ve ailelerin çocuklarında gözledikleri problem durumları ile başa çıkma konusundaki gereksinimlerinin belirlenmesi bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Pandemi gibi özel bir durumda ailelerin ve çocukların yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesinin; 3-6 yaş grubu çocukların gelişim ve eğitimleri açısından yaşanan

sürecin etkilerinin bilimsel objektif biçimde değerlendirilmesine, halen devam etmekte olan pandemi sürecinde ailelerin gereksinimlerinin anlaşılmasına ve çeşitli yöntemlerle ailelerin desteklenmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.2 Araştırmanın Problem Cümlesi

“COVID-19 pandemi sürecinin ebeveyn-çocuk ilişkilerinde ve çocukların alışkanlıklarında yarattığı değişimler, ortaya çıkan sorunlar nelerdir ve ailelerin bu konuda ne tür gereksinimleri bulunmaktadır?” olarak tanımlanmıştır.

1.2.1 Alt problemler

1. Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecini ve bu süreçte yaşadıklarını tanımlamalarında öne çıkan öğeler nelerdir?
2. Ebeveynlere göre COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri arasındaki ilişkilerde ne tür değişimler olmuştur?
3. COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının ebeveyn çocuk etkileşimine ne tür etkilere neden olmuştur?
4. Ebeveynlere göre COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarının özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler olmuştur?
5. Ebeveynlere göre COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarının oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler olmuştur?
6. Ebeveynlere göre COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarının eğitiminde ne tür değişimler olmuştur?
7. Ebeveynlere göre COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarında ortaya çıkan sorun davranışlar var mıdır?
8. COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda ne tür desteğe gereksinim duymuşlardır?

9. COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarının gelişimini ve eğitimini desteklemek için ebeveynler etkili olduğuna inandıkları ne tür etkinlikler gerçekleştirmişlerdir?

1.3 Sayıtlar

Bu araştırmada ailelerin ve çocukların COVID-19 pandemi sürecinde yaşadıkları güçlüklerin belirlenmesinin, 3-6 yaş grubu çocukların gelişim ve eğitimleri açısından yaşanan durumun nesnel bilimsel verilerle anlaşılmasına, halen devam etmekte olan pandemi sürecinde ve sonrasında ailelerin gereksinimlerinin anlaşılması ve çeşitli yöntemlerle ailelerin desteklenmesi amacıyla nitel araştırma deseninde görüşme tekniğine dayalı olarak yürütülen bir çalışmadır. Araştırmada;

1. Veri elde etmek amacıyla hazırlanan görüşme formunun, ebeveynlerin konuya ilişkin görüşlerini yansıtmalarını sağlayıcı nitelikte olduğu
2. Katılımcı ebeveynlerin araştırmacıya verdikleri yanıtların gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1.4 Sınırlılık

1. Araştırma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gazimağusa bölgesinde ikamet eden ebeveynlerin görüşleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma çalışma grubu, resmi okul, özel okul ve okula gitmeyen çocukların ulaşılabilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden ebeveynler ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın verileri. 28/01/2021 ile 01/03/2021 zaman diliminde ulaşılan ebeveynlerin görüşleri ile sınırlıdır.

Bölüm 2

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Erken Çocukluk Döneminde Gelişim ve Önemi

Yaşamın ilk yılları, insan hayatının diğer dönemlerinin temelini oluşturan bir zaman dilimidir. Okul öncesi dönem, insan hayatının tüm dönemlerinin ilk basamağını oluşturan, çocuğun kişilik ve diğer gelişim alanlarının (bilişsel, dil, sosyal, duygusal ve fiziksel) en hızlı olduğu dönem olarak ifade edilmektedir. Erken yaşlar, çocukların dış etkilere en fazla açık olduğu bir dönem olduğu için korunmaya en fazla gereksinim duyduğu, gelişmenin ve büyümenin en hızlı olduğu yaşamın kritik dönemlerinden biridir. Erken çocukluk eğitiminin amacı da çocukların büyüme ve gelişmelerine uygun ortamı ve desteği sağlamaktır. Erken yaşlarda oluşturulacak temel, çocuğun tüm hayatı boyunca etkili olacaktır. Kısacası çocuğun okul öncesi dönemdeki yaşantıları ve deneyimleri onun sonraki yaşamı için temel oluşturacaktır.

Erken çocukluk döneminde çocuğun gelişiminin hızı ve bu dönemdeki gelişim süreçleri ile öğrenme yaşantılarının ileriki yıllara katkısı göz önünde bulundurulduğunda bu dönemde çocuğun gelişiminin uygun ve güvenilir ölçme araçlarıyla değerlendirilmesi, gelişiminin optimum düzeyde desteklenebilmesi ve olası sorunların erkenden belirlenip gerekli müdahalelerde bulunulabilmesi gibi nedenlerden ötürü çocukların gelişimlerinin değerlendirilmesinin gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır (Tunceli ve Zembat, 2017).

Erken çocukluk döneminde oluşan temel gelişimlerden biri de psiko-motor gelişimdir. Psiko-motor gelişim süreci, çocukların özellikle zihinsel ve fiziksel olarak

sağlıklı büyüebilmeleri yönünden çok iyi bilinmesi ve üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Anne karnında başlayan psiko-motor gelişim, erken çocukluk döneminde yoğunluk kazanan ve ileriki yaşlarda etkisi giderek azalan doğal bir süreçtir (Orhan ve Ayan, 2018).

Erken çocukluk dönemi çocuklarda hareket ihtiyacının yoğun olduğu ve enerjilerini üst düzeyde ortaya çıkardıkları özel bir dönemdir. Hareket ile küçük-büyük motor kelimesi eş anlamlı olarak kullanılmakta ve hareketi ifade etmekte ve yaşamı oluşturmaktadır (Yarımkaya ve Ulucan, 2015). Erken çocukluk dönemindeki çocukların gelişimi denge, koşma, atlama, yakalama, fırlatma, topa ayakla vurma gibi temel becerileri kapsamaktadır. Bu beceriler bütün çocuklarda bulunan ortak özellikler olmakta ve yaşam için gerekli beceriler olduğundan temel beceriler olarak adlandırılmaktadır. Temel hareketlerin olduğu bu dönem çocuğun gelişimsel olarak hızla zirveye tırmandığı ve büyük değişimlerin gözlemlendiği bir dönemdir (Ulutaş, Demir ve Yayan, 2017).

Psiko-motor gelişimi temel olarak, fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimine paralel olarak organizmanın isteme bağlı hareketlilik kazanması sürecini ifade eder. Bir başka deyişle, temelinde hareket olan becerilerin kazanılmasını içeren ve doğum öncesi dönemde başlayıp ömür boyu süren bir süreçtir. Bu süreçte büyük (bedeni kullanma) ve küçük kas hareketleri (nesne kullanma) olmak üzere iki hareket türünde yetkinlik kazanılır. Büyük kas psiko-motor gelişim: “kaba psiko-motor becerileri” olarak ifade edilir. Bir bütün olarak vücudun genel hareketlerini ve denge dinamiğini kapsar. Emekleme, ayakta durma, yürüme, koşma, salınım, dönme, yuvarlanma, zıplama, denge gibi hareketler üzerindeki kontrolü anlatmak için kullanılmaktadır (MEB, 2013). Küçük kas psiko-motor gelişim ise “ince psiko-motor beceriler” olarak ifade edilir. Eli ve ayağı kullanması ile ilgili becerileri kapsar. Tutma,

kavrama, yazma, yırtma, çizme, yapıştırma, kesme gibi beceriler örnek olarak gösterilebilir. Bu iki tür hareketi yetişkinler yapabilecek düzeydedir, ancak çocuklar bu kazanımları süreç içinde öğrenirler (MEB, 2013).

Bireyin temel özbakım becerilerini kazanması hayatının ilk altı yılı içindedir (Sarı, 2003). Özbakım becerisi bu dönemde gelişmemiş bir çocuk, kimi zaman sosyal ve toplumsal faaliyetlere dahil olamamakta ve devamlı kontrol altında bulunduğundan çevresiyle rahat iletişim kurma şansı bulamamaktadır (Konya, 2007). Okul öncesi dönemde kazandırılan özbakım becerileri, çocuğun geleceğine güvenle bakılmasında etken olur. Bu hususta bilinçli bir şekilde verilen eğitimin etkileri önemlidir. (Demiriz ve Dinçer, 2003).

Çocukların belli bir yaşa gelene kadarki özbakımla ilgili ihtiyaçlarını genellikle bir yetişkin karşılamaktadır. Ancak ebeveynin gereğinden fazla özbakım ihtiyacını karşılaması, çocuğun ileriki yaşlarında bağımsızlık ve özgüven ile ilgili olumsuz sonuçlar çıkarabilmektedir. Bu durumu önlemek için çocuklara erken yaşta özbakım becerilerini geliştirebilecek fırsatlar sağlanmalıdır. Ancak bunu yaparken çocukların yaş, gelişim düzeyleri ve yetenekleri göz önünde bulundurulmalıdır (Demiriz ve Dinçer, 2000).

Çocuklarda özbakım becerilerinin gelişiminde pek çok beceriyi 6 yaşa kadar yardım almadan ve olması gerektiği şekilde gerçekleştirdikleri görülmektedir (Senemoğlu, 2012). Okul öncesi dönemde özbakım becerilerinin kazandırılması, geleneksel okullarda kazandırılması gereken temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda, özbakım becerileriyle ilgili bazı kazanım ve göstergelere yer verilmiştir. Bunlar; beslenme, giyinme, temizlik, günlük beceriler için araç-gereç kullanımı, tehlike ve kazalardan korunma ve sağlıkla ilgili kazanımlar mevcuttur (MEB, 2013). Okul öncesi eğitime devam eden çocuklar, istenilen kazanımlar doğrultusunda eğitici

etkinlikler yoluyla desteklenirken gün içerisinde kendi ihtiyaçlarını karşılamak konusunda da yönlendirilerek özbakım becerilerini kazanabilmektedirler. Çocuklarda öz bakım becerileri eğitim ortamında desteklenmesinin yanı sıra ebeveyn ve bakım verenler tarafından da desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda çocuğun özbakım ihtiyaçlarını karşılamada büyük rol oynayan ebeveynler bu süreçte sergilemeleri gereken tutumlarda tutarlı davranmaları gerekmektedir (MEB, 2013). Çocukların ilkokula hazırlıkta kazanmaları gereken becerilerden biri olarak kabul edilen özbakım becerilerinin olumlu bir şekilde kazanmış olmaları onların sağlıklı bir şekilde gelişimlerini sürdürmeye hazır halde gelmelerini sağlamaktadır.

Bilişsel gelişim, bireyin çevresinde olup bitenleri anlayıp öğrenmesini sağlayan zihinsel faaliyetlerdeki gelişimi, aynı zamanda daha karmaşık ve etkin düşünme yollarının geliştirilmesini ifade eder. Bilişsel gelişimi konu edinen kuramlar bilginin kodlanması, işlenmesi, depolanması ve sıralanmasına odaklanılmışlardır. Bilişsel gelişim; zihinsel süreç içinde algılama, hatırlama, akıl yürütme, karar verme ve problem çözme gibi olgulardan meydana gelen değişikliklerin tümünü kapsar. Bilişsel gelişim kuramını ortaya koyan Piaget, bilişin gelişmesiyle ilgili temel görüşlerini şöyle özetlemiştir: “Organizmanın yapısı itibarıyla bireyin bir zihinsel kapasitesi vardır. Zihin, beyin ve ilgili sinirlerin fonksiyonudur. Zihnin değişme ve kendini yenileme gücüne zekâ denir. Bireyin bir de dış dünyası vardır. Dış dünya ile tecrübeler sırasında birey çevresiyle etkili bir şekilde etkileşerek kendi dışındaki bilgileri anlama yeteneğini ve bilme yöntemini geliştirir (Durmuşoğlu, 2013).

Bilişsel kuramcılara göre davranışın ortaya çıkmasını sağlayan zihindir. Gelen uyarıcıya verilecek tepkiye, duygular, anılar, beklentiler, düşünceler, yetenek ve değerlerin katkısıyla zihin karar verir. Yani kişinin davranışı, basit “uyaran-tepki” zinciri biçiminde değil, içinde bulunduğu bağlamın ve derinlerde bulunan bilişsel

süreçlerin etkisiyle gerçekleşmektedir (Pınarcık, Koçak ve Ergin, 2015). Bilişsel süreçler akla, düşünme, algılama, gizil güç, bellek ve dikkat gibi zihinsel bilgi işleme süreçleri getirmektedir. Birey bu süreçler sayesinde geçmiş durumları anımsamakta, problemleri çözebilmekte, kendisi ve çevresi ile ilgili yeni bilgiler edinmekte ve bu bilgiler ışığında gelecekle ilgili planlar oluşturmaktadır. (Ömeroğlu ve Kandır, 2007).

Çocuğun tüm gelişim alanlarını etkileyen ve önemli alanlarından biri de bilişsel gelişim alanı olduğu söyleyebiliriz. Örneğin, Vygotsky'e göre, bilişsel gelişim, çocuğun düşüncelerinde ve davranışlarında, toplumlar arası farklılıklar gösterse de sosyal çevre ile etkileşimi sonucunda ilerlemeler göstermektedir (Tareilo, 2013). Bruner'e göre ise çocuklar, keşfederek ve yaparak- yaşayarak öğrenmeyi gerçekleştirirler. Çocukların bilişsel gelişimleri, sadece sınıf öğretmeni tarafından planlanmış ve yönergeler doğrultusunda ilerlememektedir aynı zamanda bilişsel gelişimin sağlanmasında sosyal ve kültürel alanlarda önem taşımaktadır (Ogelman, Seçer, Alabay ve Uçar, 2012).

Erken çocukluk yılları çocukların duygularını tanıma, anlama ve doğru ifadelendirme konusunda yeterliklerini geliştirdikleri temel zaman dilimidir. Bu dönemde çocuklar diğerleriyle sağlıklı ilişkiler kurmaları durumunda duyguları ile ilgili farkındalıkları daha iyi gelişim gösterir. Bu açıdan okul öncesi eğitim büyük önem taşımaktadır. Çocuklar duygusal açıdan sağlıklı olabilmek için, nitelikli bir okul öncesi programı içerisinde pek çok farklı duyguyu deneyimleme ve duygularını açıklama fırsatına sahip olurlar. Örneğin, stresliyen olumsuz duyguları hakkında konuşmaya ihtiyaçları vardır. Bu noktada çocukların duygusal gelişimi ailelerinden ve diğer yetişkinlerden görecekları desteğe bağlıdır. Destek verildiği zaman empatinin temelleri atılır ve çocuklar diğer insanların kendilerinden farklı duyguları olabileceğini öğrenirler. Okul öncesi eğitim kurumlarında, uygulanan programlar, ortam

düzenlemesi ve öğretmenlerin çocuklarla etkileşimi sayesinde çocukların sosyal duygusal iyi-oluş halleri desteklenebilir (Özbey, 2019).

Sosyal becerilerin; çocuklarda çevreleri ve akranları ile doğru iletişimi başlatma ve sürdürme davranışları, sorumluluk üstlenme, grupla iş birliği yapma, duygulara yönelik beceriler, stres durumuyla başa çıkma, problem çözme ve plan yapma becerileri şeklinde ele alındığı görülmektedir (Önelan, 2006). Sosyalleşmede aile, akran ve çevre önemli bir etkiye sahiptir. Çocukların toplumsallaşmasında ailesinden sonraki en önemli kurum olan okul öncesi eğitim kurumlarında, çocuklar akranları ile iletişime girerek, kurallara uyarak, kendisinin ve başkalarının haklarına saygı göstererek sosyalleşmeye başlarlar (Uzuner ve Gürsoy, 2010). Bu nedenle okul öncesi eğitim sürecinde çocukların akranları ile etkileşimleri gelişimlerini destekleyici önemli bir unsurdur.

2.2 COVID-19 Pandemi Süreci ve Gelişim Üzerinde Etkileri

Bireyin gelişiminin en hızlı olduğu dönem olarak kabul edilen erken çocukluk döneminde çocukların yaşlarına, ilgi alanlarına, gelişimsel özelliklerine göre yapılacak düzenlemeler ve sağlanacak uyarıcılar gelişimlerinin hızlandırılmasında büyük bir öneme sahiptir. Diğer bir anlatımla, görme, işitme gibi birden fazla duyu organına hitap eden zengin ve kaliteli uyarıcılardan oluşan öğrenme çevresinde çocuklara deneyimlemesi için fırsatlar sunulmalıdır (Arslan, Angın, Yazıcı ve ark. (2015).

Okul öncesi yıllarını içine alan çocukluk dönemi, çocuğun aktif olarak çevresine yöneldiği, uyarıcılar ile dolu dış dünyayı keşfetmeye çalıştığı, insan yaşamının en temel becerilerinin kazanıldığı bir dönemdir.

Bu dönemde çocuk, belli bir yapılanmayı tamamlamış olan bedenini etkili bir şekilde kullanmayı ve oyunlarında bedenini ustaca kullanmayı öğrenmiştir. Aynı zamanda çocuk büyümeye devam etmektedir, büyümeye devam ederken diğer yandan

kendisinin ve bedeninin farkına varmaya başlarlar. Çocuk, bu dönemde aynı zamanda sosyalleşmeye de başlar ve başkalarını keşfetmeye ve onlarla birtakım kurallar çerçevesinde bir araya gelmeye çalışmaktadır. (Dağgöl,2016). Okul öncesi eğitim kurumlarına gitmekte ve sınıf arkadaşlarıyla karşılaşmaktadır. Sokakta yaşlılarıyla ortak etkinliklerde bulunmakta, parkta birlikte salıncağa binmektedir. Çocuğun bu dönemde kazandığı beceriler, sonraki yıllarda sosyal ilişkilerinin temel yapı taşı olarak kullanılacaktır.

Çocuk yavaş yavaş aile ortamından çıkmakta ve başkalarıyla karşılaşmaktadır. Bu dönemde bedensel gelişme hızı, bebeklik dönemine oranla yavaşlar. Beden orantılarında da değişiklik göze çarpar ve yine bu dönemde kaslardaki gelişme dikkati çeker.

Oyun bu dönemde çocuğun sağlıklı gelişimini tüm alanlarda destekleyen, çocuk için en önemli etkinliktir. Zamanını büyük bir bölümünü oynayarak geçiren çocuk, daha çok hayal gücüne dayalı oyunlar oynar. Çocuğun ebeveyni ile kurduğu özdeşim oyunlarına da yansır. Okul öncesi eğitim kurumları, çocuklar için yeni arkadaş çevresi, zengin bir oyun ortamı ve çeşitli deneyimler kazanabileceği bir yer olması nedeniyle oldukça önemlidir. Çocuk okul öncesi eğitim kurumlarında okula hazır hale gelir (Clark,2020).

Alanyazında COVID-19 pandemi sürecine bakıldığında erken çocukluk döneminde gelişimi olumlu- olumsuz çok çeşitli yönlerden etkilediğine dikkat çekilmektedir. Çocuklar; COVID-19 pandeminin mağdurları gibi görünmeseler de salgının en büyük mağduru olma tehlikesi ile karşı karşıyalar. COVID-19 salgını çocukların sağlığı üzerinde, en azından bugüne kadar, büyük bir etki yaratmasa da kriz, çocukların esenliğini ciddi ölçüde etkilediği belirtilmektedir (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2020).

COVID-19 pandemisinin başlaması ile birlikte; çocukların uzaktan eğitime geçmesi de dahil, sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmaya başlanmış ve ev içi günlük alışkanlıklar değişerek ebeveynlere çocuklarıyla birlikte “Evde Kal!” çağrısı yapılmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020). Ebeveynlerin çalıştıkları yerlere (Toplu halde çalışılan işyerlerine) kısıtlamalar getirilmiş, çalışmakta olan çoğu kişinin işlerini evden/uzaktan yürütmeye başlamasının yanı sıra işten çıkarmalar ve iş bıraktırmalar yaşanmıştır.

Belirtilen tüm bu değişimlerin, yetişkinler gibi çocuklar üzerinde de çeşitli etkileri olması kaçınılmazdır. Küçük yaştaki çocuklar beklenmedik sosyal hayat durumları ile karşılaştıklarında, kişisel ve kitlesel önlemleri kavramakta zorluk çekerek gerçek olmayan bilgiler üretebilirler, endişe ve korkularında artış yaşanabilir (Senemoğlu, 2013). Travma yaşantıları çocuklarda; hastalık korkusu, arkadaşları ve öğretmenleriyle yüz yüze gelememe, evde özel alan eksikliği ve ailenin ekonomik zorluklarının yaratmış olduğu hayal kırıklığı, stres, sıkıntı, uzun süreli umutsuzluk gibi daha kalıcı sonuçlar oluşturabilir (Santrock, 1997). Bu etkilere ek olarak çocukların ebeveynlerinden ayrılmamaları, sürekli etraflarında bulunmaları, yemek yememe, parmak emme, alt ıslatma vb. davranış bozukluklarına da sebebiyet verebilir. COVID-19 pandemisi sürecinde nadir de olsa çocukların gösterebileceği tepkiler arasında bu davranış bozuklukları da bulunmaktadır (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2020). Aynı zamanda pandemi sürece çocukların buldukları bu dönemde kendilerini güvensiz, korkmuş ve yalnız hissettiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca çocukların uyku bozukluğu, kabuslar, iştahsızlık, ajitasyon, dikkatsizlik ve ayrılıkla ilgili kaygı yaşadıkları da saptanmıştır (Jiao ve ark., 2020). Ayrıca, bir başka çalışmada çocukların konsantre olmada güçlük, yoğun can sıkıntısı, agresif davranışlar, huzursuzluk, yalnızlık, kaygı yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Orgiles ve ark., 2020).

Pandemi sebebiyle çocukların okula gidemeyip evde kalmak zorunda olmaları, fiziksel ve zihinsel sağlıkları üzerinde de negatif sonuçlara sebep olmuştur. Yapılan araştırmalar, uzun bir süre okula gidemedikleri dönemde çocukların fiziksel açıdan aktifliklerinin azaldığını, ekran başında daha uzun süre geçirdiklerini, uyku düzenlerinin bozulduğunu ve daha sağlıksız beslendiklerini, bu durumların çocuklar için fiziksel ve zihinsel durumları açısından olumsuz sonuçlar olabileceğini göstermiştir (Clark, 2020).

Pandemi süresince çocukların açık hava aktivitelerinden ve yaşlılarından ayrı kalması, bu olumsuz etkilere yol açmıştır. Öğrencilere dijital ortamda oluşturulan fırsatlar ve eğitim desteklerine rağmen, salgın nedeniyle yüz yüze etkileşim mümkün olmamıştır. Okulun yarattığı yapılandırılmış ortam çocukların dostluk, özgüven, katılım, saygı, empati, sorumluluk, merhamet gibi sosyal becerileri öğrenip geliştirebilmelerini sağlamaktadır. Okuldan ayrı kalmaları çocukları, akranlarının duygularını, ilgi alanlarını, umutlarını ve düşüncelerini paylaşacakları fiziksel bir mekândan mahrum bırakmıştır (Özyürek ve Çetinkaya, 2022). Pandemi süresince anlaşılmıştır ki okullar çocukların yalnızca bilgi ihtiyacını karşılamayı amaçlayan yerler değil, sosyalleşme gereksinimlerine de alan oluşturan kurumlardır (Zins, Bloodworth, Weissberg ve Walberg, 2007).

COVID-19 pandemi süreci ile birlikte çocukların gelişimlerine uygun biçimde kazanmaları gereken yeterlilikler konusunda da bazı olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü öncülüğünde Türkiye’de de Sağlık Bakanlığı Coronavirüs Bilim Kurulunun COVID-19 ile mücadele etmeye yönelik öneri ve talimatları, yeterli süre boyunca el yıkama başta olmak üzere öz bakım becerileriyle bağlantılıdır. Aile, öz bakım yetilerinin kazanıldığı ilk ortam ve bu durumda ebeveynler de ilk destekleyicilerdir. COVID-19’un bulaşma olasılığı ve sebep olduğu sorunlarda

cinsiyet ayırt etmemesi ile özbakım becerilerinin cinsiyet fark etmeksizin öğrenilmesinin önemi ve gerekliliği anlaşılabilir.

Okul öncesi eğitime devam eden çocuklar okul içi ve okul dışı aktivitelere katılırlar, kendi başlarına kararlar alırlar, davranışlarına yön verirler, akademik başarı ve sosyal beceri eğilimleri gelişir (Çelik ve Çağdaş, 2010). COVID-19 pandemi bakım ve öğrenme krizinin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Okul düzeni, arkadaşlarla oyun buluşmaları ve sevilen diğer rutin faaliyetler kesintiye uğramıştır. Bunun sonucunda, davranışlarda gerileme de yaygın olarak karşılaşılan bir durum haline gelmiştir (MEB, 2020). Bunlara örnek olarak; tuvalet eğitimi ve uyku düzeni gibi çocukların önceden kazandıkları ve daha önce sorunsuz bir şekilde yerine getirdiği becerilerde zorluk yaşamaya başlaması veya öfke, üzüntü, endişe duygularını yönetmekte zorlanması sayılabilir.

2.3 Sağlıklı Gelişim Açısından Ailenin Önemi ve COVID-19 Pandemi Süreci

Aile ortamı, çocuğun zamanının büyük kısmını geçirdiği ve gelişimi açısından doğal yaşantıların paylaşıldığı temel etkileşim ortamıdır. Her çocuk, okula başladığı zaman, aile ortamında gözlemlediklerini taklit ederek sergilerler. Okul, eğitim-öğretim görevini yerine getirirken aile ortamının çocuk üzerindeki etkisi doğrultusunda hareket etmek zorundadır (Gürşimşek, 2003). Bu zorunluluk eğitime aile katılımının önemini vurgulamaktadır. Çocuğun sosyal ve duygusal gelişim sürecinin sağlıklı gerçekleşebilmesin de aile önemli bir etkidir. Aile ve ailenin bulunduğu sosyal çevreye ilişkin faktörler çocuğun olumlu ya da olumsuz davranış biçimlerini kazandırmaktadır (Çakmak,2010).

Aile, geleceğinin ve devamlılığının sağlanmasında, etkili iletişim, sevgi, saygı gibi unsurlar ön plandadır. Birbirlerini saygı ile dinleyen, sevgisini gösteren ailelerin aile içerisindeki ilişkileri daha olumlu devam edebilmektedir (Sağlam ve Çalışkan 2017). Yapılan araştırmalarda bir sistem olarak ele alınan ailede bazı durumlarda ailede sevgi ve saygıya dayalı sınırların zorlandığı da görülebilmektedir. Bu zorlanma ailenin yaşamsal zorluklardan kaynaklanmaktadır. Yaşamsal zorluklar aile içerisindeki dinamik yapıyı bozarak olumsuz durumların ortaya çıkmasına sebep olabilir.

COVID-19 pandemisi dünyanın hemen her ülkesini etkilemeye devam etmektedir. Salgın, ailelerin ve bireylerin yaşam rutinlerini değiştirmelerine neden olmaktadır. Pandemi sürecinden dolayı, okullar kapatılmış olup çocuklar eğitime, online eğitim olarak devam etmişlerdir. Okulların kapatılmasının yanı sıra işyerleri de kapatılmıştır ve ailelerin bir kısmı ev ortamında çalışmaya devam etmişlerdir, bir kısmı ücretsiz izne bir kısmı da tamamen işten çıkmak zorunda kalmıştır. Yaşanan bu değişimlerden dolayı aile ortamında daha çok birlikte zaman geçirme fırsatı oluşmuştur (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2020).

Türkiye Psikiyatri Derneği (2020)'ne göre, pandemi sürecinde çocukların psikolojik sağlıklarının korunması hem kendileri hem de aileleri için son derece önemlidir. Bunu sağlamak için, mümkün olduğu kadar belirsizliği azaltmak ve yeterlilik algısını arttırmak önerilmektedir. Çocuklara pandemi sürecine yönelik doğru bilgiler verilerek, sosyal medyadan öğrenebilecekleri korkutucu ve yanlış bilgilerden kaçınmak gerekmektedir.

COVID-19 pandemi süreci hem ebeveynleri hem de çocukları kötü etkileyen bir süreç olduğu ve bu durumun birtakım riskleri de içinde barındırdığı söylenebilir. Bu riskler şüphesiz en fazla çocukları etkilemektedir. Çocuklar gelişim alanlarının

özelliklerinden dolayı değişen yaşam koşullarını anlamlandıramamakta, risklere duyarsız davranabilmekte, pandemi den önce yaptığı gibi özgürce dışarıya çıkmak ve arkadaşları ile oynamak istemektedirler. Çocukların bu durumları ise aileyi daha da fazla zorlaya bilmektedir (Kılıç, 2020). Ailede ebeveynler de hem yeni gelişen duruma uyum sağlama, hem de çocukların davranışlarıyla mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Ebeveynlerin çocuklara bu süreci doğru bir şekilde aktarması ve oluşabilecek soruları açık-net bir şekilde somutlaştırılarak cevaplanması daha az güvensizlik duymalarını sağlayacaktır. Bu dönemde de COVID-19 pandemi süreci ile ilgili haberleri teknoloji yolu ile sürekli takip etmek ve evde tartışmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Bunun yerine çocukların fiziksel, bilişsel ve sosyal becerilerini destekleyecek etkinlikler (resim yapmak, öykü anlatmak, ev işlerinde sorumluluk verilmesi gibi) planlayarak bir etkinlik içinde çocuklara sunulması son derece önemlidir (Özyürek ve Çetinkaya, 2021).

COVID-19 pandemi sürecinde, değişen yaşam koşulları kurallar ve sınırlar hakkında hem ebeveynlerin hem de çocukların akıllarını karıştırabilir, ancak sağlıklı sınırların konulması ve uygulanması çocuklara güven duygusu verir. “Çocuğum zor bir süreçten geçiyor, bari istedikleri olsun, göz yumalım” gibi bir düşünce çocuklara yarar sağlamaktan çok zarar vermektedir. Tutarlı ve belirgin sınırlar olmadığında çocukların davranış sorunu gösterme olasılıkları artacaktır (Karaca, Aksakal ve Kılıç, 2020).

COVID-19 pandemi süreci yasaklar, davranış değişiklikleri, konfor değişikliği nedeniyle bireylerin yanı sıra aile ilişkileri kapsamında farklı psikososyal zorlanmaları beraberinde getirmiştir ve bu durum aile ilişkilerini, aile bireylerinin rollerini etkilemektedir. Bu sürecin annelerde korku, yorgunluk, çaresizlik, sıkışmışlık, mutsuzluk ve zorlanma duygusuna neden oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Babaların ise sıkıntı, bunalım, çaresizlik, gerginlik, öfke, kızgınlık, acizlik, gelecek kaygısı, belirsizlik korkusu duygularını yaşadıkları görülmektedir (Dikme ve Gültekin, 2021). Çocukların hareket alanlarının daralması, ebeveynlerinin tükenmişlikleri ve ebeveynlerin yaşadıkları duygu karmaşalarından, çocuklarda da etkilenip agresifleşme ve sinirlenme gibi yıkıcı davranış problemlerine neden olmaktadır. Çocuklar bu süreçte korku, belirsizlik, fiziksel ve sosyal soyutlama deneyimleri yaşamaktadırlar (Demirkaya, 2020).

Yapılan çeşitli çalışmalarda COVID-19 pandemi sürecinde çocukların annelerine ve babalarına bağımlılığının arttığı, dikkat ve uyku sorunları, tepkisel durumlarını sık şekilde yaşadıkları, çocukların depresyon seviyelerinin yükseldiği, annelerin ve babaların çocuklara yönelik streslerinin ve teknolojik cihazları kullanma düzeylerinin oldukça arttığı görülmektedir (Altena ve ark., 2020). Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde yaşadıkları duygusal ve çocuk psikolojisinde ki zorluklara karşı destek ve yardım almalarının önemli olduğu belirtilmiştir (Ergül ve Yılmaz, 2020).

2.4 Sağlıklı Gelişim Açısından Okulun Önemi ve COVID-19 Pandemi Süreci

COVID-19 pandemi sebebiyle planlanan önlemler, eğitim alanına da etki etmiştir. UNESCO raporunun belirttiği üzere 8 Nisan 2020 itibariyle eğitim 188 ülkede sekteye uğramış ve dünya genelinde kaydı bulunan öğrencilerin neredeyse tamamı okuldan uzak kalmıştır (Lee, 2020). Türkiye’de, COVID-19 salgınının yayılmasını engellemek amacıyla okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise ve yükseköğretim kademelerinde MEB tarafından hızlı bir tedbir olarak ilk adımda kısa süreli tatil ilan edilmiş, vaka artışı gözlenmesi ile eğitime ara verilmiş ve daha sonrasında uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. COVID-19 pandemi süresince okulların kapatılması ve

uzaktan eğitim sayesinde salgının yayılma ihtimalini engelleyerek yeni vaka sayısını azaltmak amaçlanmıştır (MEB, 2020).

Okullarda iyi yapılandırılmış fiziksel mekanlar, çocukların fiziksel becerilerini aktif olarak geliştirebilecekleri en iyi alanlardan biri olmanın yanı sıra, yaratıcılıklarını geliştirmeleri için de en uygun ortamdır. Gelişimlerine uygun tasarlanmış fiziksel mekanlarda çocuklar kendilerini ifade edebilmeyi ve dünyayı kendi yöntemleriyle öğrenmeyi başarırlar. Kendilerini güvende ve kontrole sahip hissederek otonomi, karar verme ve organizasyon becerileri geliştirirler (Ahmetoğlu, 2012). İyi yapılandırılmış bir okul öncesi eğitim kurumunun içerdiği fiziksel özellikler ve öğrenme ortamı çocukların gelişimlerini teşvik eder ve esin kaynağı oluşturur. Çocuklar çevrelerini onun fonksiyonlarına bağlı olarak algırlar ve değerlendirirler. Bu şekilde çevre, sahip olduğu özelliklerle birlikte, çocuklar açısından farklı etkileşim biçimleri ve belirli oyun türleri için destek sağlayıcı bir rol üstlenir (Sandseter, Little ve Wyver, 2012).

Geleneksel sınıflardaki fiziksel düzenin, online eğitim uygulamaları yoluyla gerçekleştirilen sanal sınıflarda öğretmen ve öğrencilerin canlı ders sırasında buldukları ortama, kullanılan donanıma ve yazılıma karşılık geldiği ileri sürülebilir. Sanal sınıflardaki derslerde katılımcıların uygun ortamlarda bulunmaları (dikkat dağıtıcı şeyler, çevresel sesler ve parlak ışık kaynağının olmaması gibi), gerekli donanım ve yazılıma erişimlerinin olması ve bunları kullanacak bilgi, beceri ve deneyime sahip olmaları önemlidir (Akbaş, 2019). COVID-19 pandemiye bağlı olarak çocukların uzunca bir süre gerçek oyun mekanları olan okullar ve sınıflar yerine teknolojik sınıflarda eğitimlerini sürdürmek zorunda olmalarının gelişimleri açısından ne tür etkilerde bulunduğu anlaşılması önemlidir.

Ülkemizde de pek çok diğer ülkede olduğu gibi okulların kapanması sonucu alternatif olarak tüm kademelerdeki öğrenciler için, içerikleri MEB ve YÖK tarafından

hazırlanmış çevrimiçi dersler, TRT İlkokul, TRT Ortaokul ve TRT Lise gibi televizyon yayınları başlatılmıştır. Bu seçenekler ile okulda öğrenilecek bilgilerin aksamaması sağlanarak birçok ebeveynin çocuklarının eğitimi konusundaki kaygılarını hafifletmeye yardımcı olmuştur. Uzaktan eğitim için hazırlanan içeriklere ulaşmakta sorun yaşayan öğrenciler olması veya ihtiyaç duyulan cihazlara sahip olunamaması gibi nedenler eğitimde eşitsizliklerin ortaya çıkmasına da sebep olmuştur (Aral ve Kadan 2021).

COVID-19 pandemi kapsamında alınan tedbirler, virüsün yayılmasını yavaşlatırken çocuklar açısından çeşitli dezavantajlı durumların ve sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir. Örneğin yoksulluk içinde yaşayan çocuklar için okulların kapatılması ve online eğitime geçilmesi çeşitli yoksunluklara yol açmakta ve mevcut eşitsizlikleri daha da derinleştirmektedir (Van Lancker ve Parolin, 2020). Okullar çocuklar için sadece “eğitime ve öğretime devam edilen yer” olmaktan çok daha fazla misyona sahiptir. Nitekim okulların kapanmasının ardından çocukların öğrenme süreçleri aksamakla birlikte rutin yaşantıları değişmekte, sosyal destek sistemleri bozulmakta, okul temelli beslenme programları kesintiye uğramakta ve yetersiz beslenme oranları yükselmektedir (UNICEF, 2020).

2.5 Sağlıklı Gelişim Açısından Oyunun Önemi ve COVID 19 Pandemi

Süreci

Okul öncesi dönem çocukları için oyun oldukça önemli olan bir gelişim aracı olarak düşünülebilir. Çocuğun uyku ve beslenme saatleri dışında kalan zamanın çoğu oyun oynayarak, koşarak, zıplayarak ve atlayarak geçmektedir. Tükenmez bir enerji içinde sürekli olarak oradan oraya koşturma devam etmektedir. Oyun aynı zamanda çocuğun etrafında anlam veremediği şeyleri anlamlandırma aracı, öğrenme materyali, çevresini keşfetme de önemli bir güçtür (Durualp ve Aral, 2010).

Çocuklar sadece evde ortamında değil dışarıda da oynamak isterler ki bu onların aynı zamanda gelişimsel bir ihtiyacıdır. Oyun, çocukların dili, oyuncaklar ise kelimeleridir. Üstelik bu oyuncakların çok fonksiyonlu ya da pahalı oyuncaklar olmasına da gerek yoktur. Basit bir kaşık, tencere bile çocuğun elinde önemli bir oyun aracı haline gelmekte, ebeveynlerin anlamlandıramayacakları kadar olağanüstü özellikler kazanabilirler (Aral, Aysu, Kadan 2020). Çocukların fiziksel aktivite düzeylerini artırmada ebeveynlere, eğitimcilere, sağlık profesyonellerine ve medyaya büyük görevler düşmektedir. Pandemi kısıtlamalarına uygun fiziksel aktivitelere katılmak, yeni boş zaman aktivitelerine katılmak, çevrimiçi sağlık veya fiziksel aktivite uygulamalarını kullanmak. Sonuç olarak; salgın sırasında çocukların ve gençlerin sağlığını korumak için yeterli fiziksel aktivite fırsatlarının yaratılmasında ebeveynlere ve yetkililere büyük sorumluluklar düşmektedir (Özüdoğru ve Kara, 2021).

Gelişimin hızlı olduğu okul öncesi dönem çocukları COVID-19 pandemi nedeniyle evde kalmak zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte, sürekli virüs, mikrop, hastalık gibi kavramları sık sık duymaya başlamışlardır (Russell, Powers, 2020).

COVID-19 pandemi sürecinde kısmi sokağa çıkma yasağı ile birlikte, çocukların hareket edebilecekleri ortamlar kısıtlanmıştır, okula gidememeleri, akranları ile bir arada olamamaları ya da ev dışına çıkamamaları onlarda duygusal ve davranışsal problemlerin oluşmasına neden olabilmektedir. Pandemi süreci ile birlikte çocuklarda ortaya çıkan belirsiz duygular ve bu duygular doğrultusunda ortaya çıkan olumsuz davranışlar ebeveynleri çok fazla ne yapabilecekleri konusunda derin düşünceler ortaya çıkarmıştır (Canlı, Özüdoğru ve Kara 2021).

Bu dönemde çocukların teknolojiye olan düşkünlüklerinin de arttığı belirtilmektedir. Küçük çocukların pandemi nedeniyle evde daha uzun zaman

geçirmek zorunda kalmalarının, pandemi den önceki yaşantıya göre televizyon ve bilgisayarla daha çok zaman geçirmelerine ortam oluşturduğu söylenebilir. Arat, Gülay ve Ogelman (2021) yaptıkları çalışmada, çocukların günlük teknolojik araç kullanım sürelerinin arttığına yönelik bulgular elde etmişlerdir. COVID-19 pandemi süreci ile birlikte çocuklar ve ebeveynler için alışık olmadıkları farklı zorluklar ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını kontrol edebilmek için teknolojik araçlara sınırsız erişim izni vermeleri de ilerideki dönem için tehdit oluşturabilecek bir durum olarak görülebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, ebeveynler dijitale yönlendiren ve serbest rehberlik stratejilerini benimsedikçe, çocukların teknolojiye bağımlılık eğilimleri artmıştır. Ebeveyn rehberlik stratejilerinin çocukların bağımlılık eğilimlerini etkilediğini göstermektedir (Güzen, 2021). Dolayısıyla ebeveynlerin çocuklarının internet ortamına yönlendiren dijital oyunlardan kaçınılması ve sınır konulması önemlidir.

2.6 Alan Yazında İlgili Çalışmalar

Bu bölümde COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimlerinin incelenmesi yönünde yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.6.1 KKTC’de ve Türkiye’de Yürütülen Çalışmalar

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı (2020) COVID-19 pandemi süreci ile birlikte, 22 Mart 2020 tarihine kadar alınan tüm kreş, okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise, kolej, meslek lisesi, çıraklık eğitim merkezleri, özel okul, dershaneler, kurs/etüt merkezleri ve üniversitelerde eğitime ara verilmesi kararı alınmıştır. Bununla birlikte çocuklar eğitime hiç bilmedikleri yöntem online eğitim olarak devam ettiriler.

Gökayaz (2021) 3-6 yaş aralığındaki 30 çocuk ve ebeveynleri ile yaptığı çalışmada çocukların ilk tercihinin geleneksel oyunlar olduğunu, fakat manipülatif

oyunların ve resim çizmenin de büyük oranda arttığı sonucu elde edilmiştir. Ebeveynlerin salgın sürecinde çocukları ile daha çok vakit geçirebildiği ve oyunlarına daha fazla katılabildiği, çocukların akranları ile görüşme sıklıklarının büyük oranda azaldığı sonucuna varılmıştır.

Egeli ve Özdemir'in (2020) yaptıkları çalışmada, tüm dünyayı sarsan ve KKTC'de de etkisini gerçek anlamda hissedilen bir süreç olduğu vurgulanmakta, yaşanan koşullar açıklandıktan sonra çözüm önerileri sunulmaktadır. COVID-19 pandemi sürecinin aileler, çocuklar ve toplum için uzun süre olumsuz etkilerine devam etmesinin beklendiğini belirten araştırmacılar, çocukların da bu süreçte etkilenmiş olduklarını (kaygı, panik ve korku) yaşamalarının kaçınılmaz olduğunu ve çocukları bu yaşanan olumsuzlukların dışında tutmanın mümkün olmadığını belirtmektedirler. Araştırmacılara göre; pandemi süreci gibi hayatı zor etkileyen olaylar karşısında çocukların stres yaşamaları ve endişe seviyelerinin atmasına yönelik görüşler belirtilmiştir. Buna yönelik çocukların pandemi sürecinde doğru bilgilendirilmesinin önemini vurgulanmıştır. Pandemi sürecinde, KKTC'de internet ağına ulaşımında alt yapının oluşturularak, ihtiyaç halinde geniş kitlelere eğitim olanaklarının sağlanması faydalı olacağı bulgularına ulaşılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2020) COVID-19 pandemi sürecinde, alınan tedbirler ile çoğu işyerleri ve okullar kapatılmış, belirli yaş grubunda olan çocukların ve bireylerin evde karantina uygulamaları başlamıştır. Bu durum aile içerisinde gelir kaybına ve çocukların özgürce yaptıkları gelişim etkinliklerini yapamamalarına neden olmuştur.

Kandemir ve Atak (2020) 'de yaptıkları araştırmada, COVID-19 pandemi sürecinin özellikle çocuk, ergen ve kaygı düzeyi yüksek ebeveynlerin bu virüsün kendilerine bulaşacağına ilişkin endişeleri yüksek olabilir. Yüksek düzeydeki endişe

ve stres hem fiziksel hem de psikolojik bağışıklığı düşürür. Araştırmacılara göre; Yaşanan bu durumu, korunmak için yöntemlerin olduğu ve bunların geçici olduğunun çocuklara anlayabilecekleri bir dille açıklanmasının çocuklarda stres ve kaygı düzeylerini minimum düzeye indirilebileceği belirtilmiştir. Çocuklarda yüksek düzeyde kaygı, karamsarlık, umutsuzluk, durağanlık gibi duygu ve düşüncelerinde farklılık yaşandığı ve bu farklılıklar ile mücadele etmek için aile içerisinde olumlu duygu ve düşüncelerin sağlanması faydalı olacağı belirtilmiştir.

Işıklı (2020) yaptığı çalışmada, pandemi sürecinde özellikle okulların kapanması ve çocukların dışarı çıkmamalarından dolayı bazı gelişimsel becerileri için etkili olabilecek etkinliklere katılımları ciddi düzeyde azalmıştır. Bu etkinliklerin azalması çocukların psikolojik zorlukların oluşumuna zemin hazırlayabileceği gibi, ebeveynlerinde bu süreçle baş ederken zorlanmasına yol açabilir. Araştırmacılara göre; bu süreçte, ebeveynler kendileri ve çocukları için günlük yaşamdaki stresten korunmak amacıyla ne tür etkinlikler planlayabileceklerini ve bunlara nasıl odaklanabileceklerini öğrenebilirler. Ebeveynlerin kendi çocuklarının yaşına özgü zihinsel, motor, ruhsal ve sosyal becerilere yönelik farkındalıkları, var olan durumları doğru yorumlamalarında ve buna uygun hareket etmelerinde onlara yardımcı olacaktır.

Mart ve Kesicioğlu'nun (2020) yaptıkları çalışmada, ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde çocuk oyunlarına yönelik oyun bulmakta zorlandıkları ve ebeveynlerin çocuk oyunları bulma konusunda en çok öğretmenlerinden yardım aldıkları sonucuna varılmıştır. Aileler ve çocukların kısmi sokağa çıkma yasağında evde kalmak zorunda olmaları nedeniyle genel düzen ve alışkanlıkların yerine alışkanlıklarda yeni düzensizlik ortaya çıkmıştır. Bu süreçte ebeveynlere en fazla yardım eden çocukların devam ettiği okul yönetimi ve öğretmenleri olmuştur.

Çaykuş ve Çaykuş'un (2020) yaptıkları araştırmada, COVID-19 pandemi süreci beklenmedik bir zamanda ortaya çıkmış olup bireylerin alışılmış yaşam düzenlerinin bozulmasına sebep olup, pandemi den önceki sosyal hayatlarındaki rutinleri engellediği ortaya çıkmıştır. Pandemi süreci ile birlikte eğitimde etkilenip online platformlara geçilerek çocukların ve öğretmenlerin hiç bilmedikleri bir eğitim sürecine girmelerine sebep olmuştur. Araştırmacıların bulgularına göre bazı aile üyeleri işlerini evden yürütmeye çalışmaktadır. Pandemi süreci ile birlikte çocuklar akranları ile görüşmeleri kesintiye uğramış ve oluşan tüm olumsuzluklar çocuklarda kaygı ve korkuyu ortaya çıkarmıştır. Çocukların bilişsel gelişimleri, duygusal ve bedensel gelişimleri tam olarak tamamlanmadığı bundan dolayı psikolojik ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılanması için ebeveynlerin ve yetişkinlerin yardımlarına ihtiyaç duydukları ve çocukların pandemi sürecinde yaşadıkları güçlükleri ileriki yaşlarda sorun yaşayabilecekleri yönünde görüşler elde edilmiştir. Araştırmacılara göre, COVID-19 pandemi süreci içerisinde ve sonrasında çocuklara psikolojik destek sunulması ve dayanıklılıkları artırılmasının önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Çak ve Çelik'in (2021) yaptıkları çalışmada, çocukların COVID-19 pandemi sürecinde etkinlik ve hareket alanlarının daralması, ebeveynlerinin tükenmişlikleri ve işlerini evden yürütme durumları, ailenin yaşadığı ekonomik güçlükler çocuklarda agresifleşme ve sinirlenme gibi yıkıcı davranış problemlerine neden olmaktadır. Çocuklar bu süreçte korku, belirsizlik, fiziksel ve sosyal soyutlama deneyimleri yaşamakta ve eğitimden uzun süre uzaklaşabilmektedir. Araştırmacılara göre; özellikle çocukların hem kendi arzuları olmadan kısıtlandıkları için hem de erken gelişim çağındaki oldukları için bu toplumsal belirsiz sürecinden oldukça etkilendiğini söylemek mümkündür.

Akgül ve Özenç (2021) yaptıkları çalışmada, çocuklar salgın sürecinde hissettikleri duyguları genellikle öfke, saldırganlık, hırçınlık gibi yollarla ifade etmiştir. Araştırma bulgularına göre, Çocukların yaşadıkları bu duygusal süreçlerin yönetiminde ebeveynlerin bir kısmı baskıcı disiplin yöntemlerini kullanırken, bazı ebeveynler ise pozitif disiplin anlayışını benimsemiştir. Akran ilişkilerinin azalması, aile içi dinamiklerin gerek ekonomik gerek sosyal ve psikolojik bağlamda değişmesi, alınan izolasyon önlemleri neticesinde hissedilen sosyal mahrumiyet ve teknoloji kullanımındaki artış, pandemi sürecinde çocukların toplumsallaşma davranışlarının önemli unsurlarını oluşturmuştur. COVID-19 pandemi çocukların yaşamlarına yeni gerçeklikler katmıştır. Bulgular, salgının etkilerine karşı sürdürülebilir çözümler üretilmesine yönelik duyulan gereksinimi göstermiştir.

2.6.2 Farklı Ülkelerde Yürütülen Çalışmalar

Kumar, Nayar ve Bhat (2020)'e göre, Hindistan da sokağa çıkma yasağı nedeniyle, çocuklar bir süredir arkadaşlarına, akranlarına, okul arkadaşlarına ve akrabalarına fiziksel olarak erişme güçlüğü yaşamaktadır. Açık havada oynama ve sosyalleşme fırsatının kısıtlı olması veya olmamasının da çocukları olumsuz etkileyerek kolayca sıkılmalarına, öfkelenmelerine ve hüsrana uğramalarına neden olduğu ortaya çıkmıştır. Birçoğunda cep telefonlarına aktif ve sanal olarak bağlı oldukları, sosyal medyaya ve çevrimiçi eğlenceye ulaşımaları olduğu ve bunun çocukların bağımlı olmaları sonuçlarını doğurabileceği belirtilmiştir. Yazarlar, çocuk ruh sağlığı bakımının halk sağlığı müdahalelerinin temel bir bileşenini oluşturması gerektiğini öne sürmekte ve hükümetin pandeminin ruh sağlığı üzerindeki etkisini azaltmak için uygun adımları atmadığı takdirde, pek çok savunmasız çocuğun gerekli profesyonel yardım almadan uzun vadeli sıkıntı içinde kalabileceği sonucuna varılmıştır.

Sheen, Aridas ve arkadaşları (2020) Avustralyalı ailelerin COVID-19 pandemi süreci ile birlikte oluşan zorlukların üstesinden gelmek ve iş ile ev hayatını ayırmak gibi zorluklar da dahil olmak üzere günlük aile yaşamında değişiklikler yaşadıkları sonucuna varmışlardır. Elde edilen bulgulara göre; bazı ebeveynlere göre aile bağlarının güçlendiği ve çocukları ile birlikte daha fazla zaman geçirdikçe birbirlerinin dünyaları hakkında daha çok şey öğrendikleri yönünde bilgiler elde edilmiştir. Bazı ailelere göre de pandemi sürecinde çok fazla zaman geçirme çiftler arasında ve kardeş arasında çatışmalar yaşanmasına yol açmıştır. Ev içerisindeki bazı düzenlerin ve disiplin uygulamalarında değişimler dikkat çekmiştir. Pandemi süreci, geniş aile ve çevre dostları ile iletişim kurma yollarını değiştirmiş ve aile bireyleri arasında daha sık iletişim ihtiyacı vurgulanmıştır.

Szabo ve arkadaşlarının (2020) yaptıkları çalışmada, COVID-19 pandemi süreci ile birlikte aile ve çocuklar birbirleri ile uzun süre ev ortamında kalmaları gerekti bundan dolayı aile içerisinde olumlu ilişkilerin oluşabildiği ebeveynlerin çocukları ile kaliteli zaman geçirme fırsatı elde ettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bunun yanısıra araştırmacıların elde ettiği bulgulara göre dar gelirli ve geniş ailelerin pandemi dönemindeki alışılmadık yaşam şartlarına uyması daha zor olduğu sonucuna varılmıştır.

Brom ve arkadaşlarının (2020) Çek Cumhuriyeti'nde yaptıkları araştırmada, Pandemi sürecinin, belirli bir derecede güvensizlik ve endişe yarattığı belirtilmiştir. Pandemi sonrasında ortaya çıkan sorunlardan biri ebeveynlerin işe gidememeleri nedeniyle yaşanan finansal kriz ve bunun da ebeveynleri önemli ölçüde stres altına sokmasıdır. Pandemi süreci ile birlikte okullar uzatan eğitime başlamıştır. Çek Cumhuriyeti online eğitimi Çek Televizyonu, STK'lar ve diğer platformlar aracılığı ile

yeni öğrenme kaynaklarını çevrimiçi olarak kullanıma sunulmuş, ailelerle öğretmenlerin iş birliği yapması istenmiştir.

Pisano, Galimi ve Cerniglia (2020)'a göre, COVID-19 pandemi süreci İtalya'da çocuklarda psikolojik sonuçları beraberinde getirdi. Karantinanın ilk ayında, pandeminin çocukların duygu ve davranışları üzerinde önemli bir etkisinin olduğu sonucuna varılmıştır. Yapılan araştırmada dört çocuktan biri ailelerine karşı fiziksel yakınlık isteğinin gerilemesine ve neredeyse beşte birinin daha önce hiç yaşamadıkları korkuları gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Pandemi süreci çocuklarda artan sinirlilik, istedikleri bir şeyin hemen olmasını istemeleri, ebeveynlerine karşı hoşgörüsüzlük gösterilmesi ve en önemlisi de çocuklarda uyku sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Singh ve arkadaşları (2020) yaptıkları araştırmaya göre, COVID-19 pandemi süreci ile birlikte küçük çocuklarda ve ergenlerde, duygusal ve sosyal gelişim üzerinde yetişkinlere kıyasla daha büyük bir etkiler görülmüştür. Devam eden pandemi sırasında yapılan ön çalışmalardan birinde, daha küçük çocukların (3-6 yaş), ailelere karşı bağımlılık (ailelerinin daha çok onların yanında kalmasının istenmesi) ve aile üyelerinin sağlıklarından endişe etme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Çocuklar COVID-19 pandemi sürecine yönelik sürekli soru sorma eğilimindedirler. Pandemi süreci ile birlikte çocuklarda artan sinirlilik, dikkatsizlik ve yetişkine bağlanma davranışı gibi ciddi psikolojik durumlar ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında ebeveynler tarafından doldurulan anketlere dayanarak elde edilen bulgular, çocukların içinde bulunduğumuz zamanlarda kendilerini belirsizlik içinde, korkulu ve izole hissettiklerini ortaya koymaktadır.

Bölüm 3

YÖNTEM

3.1 Araştırma Deseni

Bu çalışmada, 3-6 yaş çocuğu olan annelerin, pandemi sürecinde aile içi ilişkilerde yaşanan değişimler ve çocuklarında gözledikleri çeşitli sorunlar ile ilgili düşünceleri bütüncül bir yaklaşımla, ayrıntılı bir şekilde incelenerek nitel araştırma yaklaşımı kullanılmıştır (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nitel araştırmacılar olayları inceleyip, anlamlandırmaya ve yorumlamaya çalışır. Nitel araştırmalarda verilerin toplanmasında yapılandırılmamış ve yarı yapılandırılmış görüşme formları yoluyla toplanmaktadır (Mertkan, 2015).

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ve nitel araştırma desenlerinden ‘durum çalışması’ kullanılmıştır. Durum çalışmasında araştırmacı, konuyla ilişkili soruları derinlemesine inceler ve soruları analiz edip durumlara bağlı temalar tanımlayarak süreci derinlemesine anlamaya çalışır (Subaşı ve Okumuş, 2017). Bu çalışmada da anne-babaların COVID-19 pandemi sürecinde, aile içi ilişkileri ve çocuklarında gözledikleri değişimleri belirlemeye yönelik derinlemesine görüşmeler ve analizler yapılmıştır.

3.2 Veri Toplama ve Verilerin Analizi

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile ailelerin ve çocukların çeşitli sosyo demografik özelliklerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanmış olan “Demografik Bilgi Formu” kullanılmıştır. Demografik Bilgi Formu’nda öncelikle katılımcıların yaş, uyruk,

meslek, eğitim durumu, çocukların yaş aralığı vb. sorular bulunmaktadır. Bunun yanı sıra katılımcı annelerin Covid 19 pandemisi sürecinde yaşadıkları ile ilgili olarak daha detaylı bilgi edinme amacıyla hazırlanmış üç adet soru bulunmaktadır. Bu sorular sırasıyla: “*COVID-19 Pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı?*”; “*COVID-19 Pandemi süreci sizin duygu durumunuz üzerinde farklılaşmaya neden oldu mu?*”; “*COVID-19 Pandemi süreci çocuğunuzla/ çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?*” şeklinde ifade edilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda COVID-19 pandemi sürecinde aile-çocuk ilişkileri ve etkileşimde yaşanan değişimler ve ailelerin bu konudaki gereksinimleri incelenerek açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken ilgili literatür dikkate alınmış olup, katılımcıların cevapları doğrultusunda görüşme esnasında yeni sorular eklenip gerek görülen durumlarda soru sırası değiştirilmiştir.

Hazırlanan sorular uzman görüşü alınması amacıyla, alan uzmanı üç araştırmacıya iletilip, hakemlerin istekleri doğrultusunda soruların anlaşılabilirliğini arttırmak ve kapsamı genişletmek için ifade düzeltmeleri ve hakem 1 önerisi üzerine 9. Soruda ifade değişikliği yapılmıştır. Çalışmada örneklem gruba ulaşmadan önce 5 kişilik bir ebeveyn grubu ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş olup işleyişin kontrol edilmesi ve soruların anlaşılabilirliğinin denetlenmesi sağlanmıştır.

Hazırlanan sorular yoluyla, ebeveynlerle kullandıkları farklı platformlar üzerinden (Google Forms, Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) online görüşmeler yapılmıştır. Gönüllülük ve gizlilik esasında çevrimiçi platformlarda gerçekleştirilen görüşmelerde ebeveynlerin yanıtları kayda alınarak ve etik ilkelere uygun biçimde analiz edilmiştir. Araştırmada sorular içerik analizi tekniği ile çözümlenmiş olup, daha

detaylı inceleme için kategoriler ve temalar oluşturulmuştur, ilgili alt problemler doğrultusunda ebeveynlerin yanıtları değerlendirilmiştir. Yanıtların çözümlenmesi aşamasında araştırmanın güvenilirliği için eş araştırmacı tarafından değerlendirme yapılmıştır ve Miles ve Huberman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Çalışmada Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü (Güvenirlik= Görüş Birliği / Görüş Ayrılığı) kullanılması yoluyla güvenilirlik .81 olarak saptanmış ve kodlamaların güvenilirliği sağlanmıştır.

Bogdan ve Biklen (2007), nitel çalışmalarda verilerin çözümlenmesi sürecinin deşifre, kodlama, araştırmacı günlüğü yazımı ve sınıflandırma aşamalarından oluştuğunu belirtmektedir. Deşifre işlemi kayıt edilen her şeyin yazıya dökülmesidir. Bu bağlamda öncelikle her katılımcıya bir kod verilmiştir. Görüşme kayıtları Çözümlenirken bu kodlardan yararlanılmıştır

Corbin ve Strauss (2008) kodlamayı, elde edilen bilgilerin farklı yönlerinin saptanması ve küçük bölümlere ayrılıp etiketlenmesi olarak tanımlamaktadır. Araştırmada gerçekleştirilen görüşmelerin çözümlenmesinde, kategorilere ayrılan belirli sayıdaki katılımcı ile ilgili betimsel analizler sunulmuştur. İçerik çözümlenmesinden elde edilen ifadeler aracılığıyla temaların anlaşılabilmesi için örnekler sunulmuştur.

3.3 Çalışma Grubu

Çalışma grubunun belirlenmesi için amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemi araştırmacının belirlediği kriterlere uygun ebeveynlerden oluşmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek,2018). Araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın başında hem anneler ile hem babalar ile görüşme planlanmış olup COVID-19 pandemisinden dolayı babalara ulaşılamamış olduğundan çalışma kapsamında sadece anneler ile görüşmeler yapılmıştır. KKTC'de

Gazimağusa ilçesinde ikamet eden 3-6 yaş çocuğu olan anneler oluşturmaktadır. Belirtilen yaş grubunda çocuğu olan ve çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 50 anne ile görüşmeler ebeveynlerin durumları dikkate alınarak planlanmıştır, annelerin uygun oldukları zamanda görüşmeye katılımları sağlanmıştır. Görüşmeler yaklaşık 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırma verileri, örneklem grubunu kapsayan 3-6 yaş aralığındaki çocuklar, 11 çocuk Gazimağusa ilçesine bağlı olarak 11 çocuk özel anaokulu, 13 çocuk devlet anaokulu ve 11 çocuk anaokuluna devam etmemektedir.

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan annelerin demografik bilgilerine yer verilmiştir. Ebeveynlerin demografik özellikleri doğrultusunda sayı ve yüzde dağılımları Tablo 1 üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcı ebeveynlerin demografik özelliklerine göre dağılımı

Katılımcı		
KATEGORİ	N	%
YAŞ		
27-30	3	5,9
31-35	25	49
36-40	18	35,2
41-55	5	9,8
UYRUK		
T.C.	23	45,1
KKTC	8	15,7
T.C. ve KKTC	20	39,2
MESLEK		
Ev hanımı	27	52,9
Serbest meslek	12	23,5
Devlet memuru	4	7,8
İşi bırakanlar	8	15,6

EĞİTİM DURUMU		
İlkokul	10	19,6
Ortaokul	9	17,6
Lise	24	47,1
Lisans	6	11,8
Yüksek lisans / Doktora	2	3,9
ÇOCUKLARIN YAŞ ARALIĞI		
0-3 yaş	21	17,3
4-5 yaş	28	23,1
6-8 yaş	30	24,7
9-18 yaş	42	34,7

Tablo 1 incelendiğinde; katılımcı annelerin yaşları 27 ile 55 arasında dağılmaktadır. 27-30 yaş aralığında 3 katılımcı, 31-35 yaş aralığında 25 katılımcı, 36-40 yaş aralığında 18 katılımcı, 41-55 yaş aralığında 5 katılımcı olduğu saptanmıştır.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin, UYRUK dağılımı şu şekilde belirlenmiştir: 23 katılımcı T.C. vatandaşı, 8 katılımcı KKTC vatandaşı ve 20 katılımcı T.C. ve KKTC vatandaşı olarak belirlenmiştir.

Katılımcı annelerin meslekleri 27 katılımcının ev hanımı, 12 katılımcının serbest meslekte, 4 katılımcının devlet memuru olduğu belirlenmiş olup, 8 katılımcının ise COVID-19 pandemi den dolayı işi bıraktıkları saptanmıştır.

10 katılımcının İlkokul mezunu, 9 katılımcının Ortaokul mezunu, 24 katılımcının lise mezunu, 6 katılımcının lisans mezunu ve 2 katılımcının yüksek lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların çocuk sayıları toplamda şu şekilde belirlenmiştir; 0-3 yaş aralığında 21 çocuk, 4-5 yaş aralığında 28 çocuk, 6-8 yaş

aralığında 30, 9-18 yaş aralığında 42 çocuk olarak belirlenmiştir. Demografik bilgiler formunda yer alan 3 açık uçlu soruların verileri bulgular kısmında yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya katılan annelerin bireysel bilgilerine yer verilmiştir. Ebeveynlerin bireysel özellikleri doğrultusunda sayı ve yüzde dağılımları Tablo 2 üzerinde gösterilmiştir.

Tablo 2: Katılımcı ebeveyn özelliklerini tanımlayıcı bilgiler

Ebeveyn kodu	Yaş	Eğitim durumu	Meslek	Çocuğun yaşı
KE1	36	Lise	Ev hizmeti	6 yaş
KE2	37	Lise	Turizm	5 yaş
KE3	35	İlkokul	Ev hanımı	6 yaş
KE4	40	Ortaokul	Ev hanımı	5 yaş
KE5	35	İlkokul	Ev hanımı	3 yaş
KE6	40	Lise	Ev hanımı	5 yaş
KE7	31	Lise	Ev hanımı	3 yaş
KE8	35	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE9	44	Ortaokul	Kuaför	6 yaş
KE10	34	Yüksek lisans	Öğretmen	3 yaş

Tablo 2: (devamı)

Ebeveyn Kodu	Yaş	Eğitim durumu	Meslek	Çocuğun yaşı
KE11	32	Lise	Kasiyer	5 yaş
KE12	38	Ortaokul	Ev hanımı	4 yaş
KE13	35	İlkokul	Pastanede pasta Bölümünde çalışıyor	5 yaş
KE14	45	İlkokul	Temizlik görevlisi	4 yaş
KE15	36	Ortaokul	Ev hanımı	5 yaş
KE16	34	Lise	Memur	3 yaş
KE17	42	Lise	Ev hanımı	6 yaş
KE18	34	İlkokul	Ev hanımı	6 yaş
KE19	45	Lise	Güzellik uzmanı	6 yaş
KE20	37	İlkokul	Hademe	6 yaş
KE21	28	Lise	Ev hanımı	5 yaş
KE22	35	Lise	Ev hanımı	5 yaş
KE23	32	Ortaokul	Ev hanımı	6 yaş

Tablo 2: (devamı)

Ebeveyn kodu	Yaş	Eğitim durumu	Meslek	Çocuğun yaşı
KE24	34	Lise	Ev hanımı	3 yaş
KE25	34	İlkokul	Ev hanımı	6 yaş
KE26	39	Ortaokul	Ev hanımı	6 yaş
KE27	32	Üniversite	Bilgi teknoloji	5 yaş
KE28	33	Ortaokul	Ev hanımı	6 yaş
KE29	32	Üniversite	Peyzaj mimarı	4 yaş
KE30	39	Lise	Kolejde hademe	6 yaş
KE31	37	Yüksek lisans	Memur	5 yaş
KE32	33	Lise	Ev hanımı	6 yaş
KE33	36	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE34	37	Lise	Ev hanımı	6 yaş
KE35	35	Üniversite	Memur	5 yaş
KE36	31	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE37	37	İlkokul	Ev hanımı	3 yaş

Tablo 2: (devamı)

Ebeveyn kodu	Yaş	Eğitim durumu	Meslek	Çocuk yaş
KE38	31	Üniversite	Öğretmen	4 yaş
KE39	33	Lise	Ev hanımı	5 yaş
KE40	36	Ortaokul	İşçi	5 yaş
KE41	32	Lise	Eczacı kalfası	3 yaş
KE42	27	Üniversite	Öğretmen	3 yaş
KE43	32	Ortaokul	Ev hanımı	6 yaş
KE44	40	Üniversite	Memur	5 yaş
KE45	33	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE46	28	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE47	35	Lise	Ev hanımı	4 yaş
KE48	31	Lise	Ev hanımı	3 yaş
KE49	38	İlkokul	Ev hanımı	6 yaş
KE50	37	Lise	Ev hanımı	3 yaş

Katılımcıların demografik özellikleri yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların tümünün kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların genel yaş aralığına bakıldığında genç anne katılımcının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumlarını bakıldığında büyük çoğunluğun lise mezunu olduğu saptanmıştır. Demografik özelliklere bakıldığında katılımcıların %52,9 unun ev hanımı olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında, katılımcıların 3-6 yaş çocuk dağılımına bakıldığında 3 yaş 10 çocuk, 4 yaş 10 çocuk, 5 yaş 14 çocuk 6 yaş 17 çocuk olarak dağılım göstermiştir, bu doğrultuda araştırmada her yaş grubuna neredeyse eşit dağılım sağlandığı belirlenmiştir.

3.4 Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri, ebeveynlerin kişisel özelliklerinin belirlenmesine yönelik geliştirilen Demografik Bilgi Formu ve katılımcı ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinin çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimlerinin belirlemek amacıyla yönelik 9 sorudan oluşan Görüşme Formu aracılığıyla katılımcıların görüşleri elde edilmiştir.

Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken ilgili literatür dikkate alınmış olup, katılımcıların cevapları doğrultusunda görüşme esnasında yeni sorular eklenmiştir ve görüşmenin ilerlemesine yönelik soru sırası değiştirilmiştir. Hazırlanan sorular alan uzmanı üç araştırmacıya iletilip, hakemlerin istekleri doğrultusunda soruların anlaşılabilirliği arttırmak ve kapsamı genişletmek için ifade düzeltmeleri ve hakem 1 önerisi üzerine 9. Soruda ifade değişikliği yapılmıştır. COVID-19 pandemi sürecinin çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimlerinin belirlemek amacıyla görüşme soruları hazırlanmıştır. Bu araştırmada görüşme formu sırasıyla şu sorulardan oluşmaktadır;

Birinci soru: *COVID-19 pandemi sürecini ve bu süreçte yaşadıklarınızı genel olarak nasıl tanımlarsınız?* İkinci soru: *COVID-19 pandemi sürecinde ailenizdeki bireylerin yakın ilişkilerinde nasıl değişimler olmuştur. Bu değişimleri nasıl tanımlarsınız?* Üçüncü soru: *COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarınız size göre çocuğunuzla etkileşiminizde ne tür etkilere neden oldu?* Dördüncü soru: *COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın öz bakım davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?* Beşinci soru: *COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?* Altıncı soru: *COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimler nelerdir?* Yedinci soru: *COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşulları size göre çocuklarınızda davranış problemlerine neden oldu mu? Eğer cevabınız “Evet” ise hangi davranış problemlerine neden olmuştur?* Sekizinci soru: *COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak yaşamınızda ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda herhangi bir desteğe gereksinim duymakta mısınız? Ne tür bir desteğe gereksinim duyuyorsunuz?* Dokuzuncu soru: *COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için neler yapıyorsunuz. Başarılı biçimde gerçekleştirdiğimize ve etkili olduğuna inandığınız neler yapıyorsunuz?* Görüşme formu ve içeriğinde yer alan sorular (EK1)’de sunulmuştur. Çalışmada katılımcılarının demografik özelliklerini belirleme adına, Google form üzerinden “Demografik Bilgi Formu” oluşturulmuştur. Bu araştırmada ebeveynlere yönlendirilen form şu sorulardan oluşmaktadır; yaş, cinsiyet, uyruk, eğitim durumu, meslek, ailenin gelir düzeyi, medeni durum, ailedeki çocuk sayısı, çocukların yaşları ile ilgili sorular oluşturmaktadır ek olarak demografik bilgi formunun ikinci bölümünde beş soruya yer verilmiştir bu sorular şu şekildedir; birinci soru: *Çocuklarınız dışında evde bakmakla*

yükümlü olduğunuz başka biri var mı? İkinci soru: COVID-19 pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı? Üçüncü soru: COVID-19 pandemi sürecinde gün içinde çocuğunuzla aktif olarak geçirdiğiniz süre yaklaşık kaç saattir? Dördüncü soru: COVID-19 pandemi süreci sizin duygu durumunuz üzerinde bir farklılaşmaya neden oldu mu? Beşinci soru: COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı? Demografik bilgi formu ve içerisinde yer alan sorular (EK2)'de sunulmuştur.

Çalışmada örneklem gruba ulaşmadan önce 5 kişilik bir ebeveyn grubu ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir ve işleyişin kontrol edilmesi ve soruların anlaşılabilirliğinin denetlenmesi yapılmıştır. Görüşme sorularının geçerliliği belirlenmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılacak ebeveynler ile iletişime geçilmiştir. Görüşme formunun uygulanmasına yönelik ebeveynler ile öncelikle görüşme takvimi oluşturulmuş ve bu takvime göre ebeveynlerle birebir görüşmeler yapılmıştır. Görüşme formunun uygulanması sürecinde, Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (EK3) tarafından izin alınmıştır.

3.5 Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin derlenmesine yönelik olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Gazimağusa ilçesinde ikamet eden ailelere yönelik bir araştırma düzenlenmiştir. Araştırma örnekleminde, resmi okul- özel okul ve okula gitmeyen çocukların anneleri olacak biçimde üç kategori tespit edilmiş ve her grup ile koşullarına uygun biçimde iletişim kurma çalışmaları yürütülmüştür. Seçilen her okula giderek okul idaresine detaylı bilgi verilerek katılımcı annelere ulaşılmıştır. Bu süreç gönüllülük ve etik kurallar esas alınarak yürütülmüştür. Çalışmaya katılmaya gönüllü olan ebeveynlerle öncelikle görüşme takvimi oluşturulmuş ve bu takvime göre birebir

görüşmeler yapılmıştır. Görüşme yapılan annelere sürecin yürütülmesinde ilk olarak demografik Bilgi Formu ve Bilgilendirilmiş Onam Formu doldurulmuştur. Sonrasında her bir katılımcı için önceden belirlenmiş kodlar kullanılması yoluyla ebeveynlerin kimlik bilgileri korunmuştur.

Görüşmeler 28/01/2021 ile 01/03/2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler, COVID-19 pandemisi nedeniyle katılımcılar ile görüntülü ve sesli görüşme yoluyla yapılmıştır. Yapılan görüşmeler ortalama 10-15 dakika sürmüştür.

Görüşme başlamadan önce ebeveynlere Demografik Bilgi Formunu ve Bilgilendirilmiş Onam Formunu okuyup doldurmalarını istenmiştir. Bu yolla katılımcıların araştırmanın işleyişi ve kuralları konusunda bilgi sahibi olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler ebeveynlerin onayı alınarak, *Google Meet*, *Teams*, *Zoom* uygulamalar kullanılarak görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Araştırmada, yapılan görüşmelerin kayıtları gizli tutulacağı konusunda güvence verilmiştir. Görüşme süreci sonlandırılmadan önce araştırmacı katılımcı ebeveynlere teşekkür etmiştir. Görüşmeden elde edilen verilerin her koşulda gizli kalacağı yönünde bilgilendirme yapılmıştır.

3.6 Geçerlilik ve Güvenirlilik

Görüşme formunun uygulanması sonrasında, tüm katılımcı ebeveynler yanıtlanan 9 maddelik yarı yapılandırılmış görüşme soruları alan uzmanı üç araştırmacıya iletilip, hakemlerin istekleri doğrultusunda soruların anlaşılabilirliği arttırmak ve kapsamı genişletmek için ifade düzeltmeleri yapılmıştır ve sorular bir öğretim üyesi ve araştırmacı tarafından değerlendirilmiştir. Bu bağlamda her bir soru için katılımcıların verdiği yanıtlar doğrultusunda kategori ve temalar düzenlenmiştir. İç geçerliğin sağlanmasına yönelik görüşme kayıtlarından elde edilen tüm veriler alan uzmanı bir öğretim üyesi ile birlikte değerlendirilmiştir. Gruba ve Lincoln, 1994

Araştırmanın kesinliğini, bulguların gerçekliğe uygunluğunu ifade eden geçerlik ve güvenilirliğinin, zaman içinde tutarlı bir şekilde tekrarlanmasını ifade eden ve araştırmacının yansız olarak yaklaşmasını ifade eden nesnellik sağlamasını belirtmektedirler, bu çalışmada da belirtilen sistem uygulanmıştır.

Görüşme formunun uygulanması sürecinde, Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK) (EK2) tarafından izinler alınmıştır.

Araştırma kapsamında ebeveynlere pilot uygulama gerçekleştirilmiş ve soruların katılımcılar tarafından anlaşılabilirliği ve işlevselliği değerlendirilmiştir. Pilot uygulama kapsamında Gazimağusa da yaşayan 5 ebeveyn ile pilot uygulama gerçekleştirilmiş olup soruların açık, anlaşılır, yanıtlanabilecek düzeyde ve işlevsel olduğu belirlenmiştir.

Görüşme sorularının geçerliliği belirlenmiş ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden ebeveynlerle online görüşme gün ve saati belirlenmiştir. Görüşme formunun uygulanmasına yönelik ebeveynlerle belirlenmiş görüşme takvimine göre ebeveynler ile birebir görüşmeler yapılmış, kayıtlar alınmış ve araştırmacı tarafından çözümlenmiştir.

Yanıtların çözümlenmesi aşamasında araştırmanın güvenilirliği için eş araştırmacı tarafından değerlendirme yapılmıştır ve Miles ve Huberman korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Çalışmada güvenilirlik. 81 olarak saptanmış ve yeterli olarak değerlendirilmiştir.

Başlangıçta dört hafta olarak belirlenen veri toplama süreci; pandemi sürecinin getirdiği, ebeveynlere ulaşma zorlukları ve katılımcıların belirlenen zaman diliminden daha uzun bir sürede dönmesi, istenilen sayıda veriye ulaşmada yaşanan güçlük sebebiyle altı haftada tamamlanmıştır.

3.7 Verilerin Çözümlemesi ve Analizi

Bu çalışmada verilerin çözümlemesi ve analizi sürecinde ilk olarak betimsel analiz yoluyla katılımcılara yönelik bulgular değerlendirilmiştir. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir.

Baltacı (2019), içerik analizi, toplanan verilerin daha ayrıntılı incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram, kategori ve temalara ulaşılmasını gerektirir. İçerik analizinde, toplanan verilere odaklanılır; veri setinde sıklıkla tekrarlanan veya katılımcının yoğun vurgu yaptığı olay ve olgulardan kodlar çıkarılır. Kodlardan kategorilere ve kategorilerden de temalara gidilir. Kısaca birbirine benzediği ve birbiri ile ilişkisi olduğu tespit edilen veriler (kodlar) belirli kavramlar (kategoriler) ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek yorumlanır.

Bu doğrultuda yapılan görüşmelerde elde edilen veriler incelenip sıklıkla tekrarlanan ve birbiri ile ilişkili olduğu belirlenen verileri belirli temalar ve kavramlar kapsamında bir araya getirilerek çözümlenmeye çalışılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler tekrar tekrar dikkatli bir şekilde incelenip kodlar oluşturulup belirli kategoriler oluşturulmuştur.

3.8 Çalışmada Ele Alınan Etik İlkeler

Bu çalışma etik ilkelere bağlı kalınarak hazırlanmıştır. Aşağıda sıralanan etik ilkeler Yıldırım ve Şimşek tarafından (2018) şöyle sıralanmaktadır;

Dürüstlük: Araştırmada görüşülen annelerden gelen bilgiler olduğu gibi kullanılarak herhangi bir bilgi saptırması, yanlışlığına yol açacak bir uygulamaya gidilmemesine özen gösterilmiştir. Araştırmacı, bilgiyi veya sonuçları saptırmamalı, yalanlara dayandırmamalı ve yanlış sunmamalıdır. Araştırma işleminde her açıdan nesnel, tarafsız ve dürüst olmaları gerekmektedir.

Dikkat: Araştırmada, özellikle de sonuçları sunarken, hatalardan kaçınarak. Deneysel yöntemsel hataları ve araştırma sırasında oluşan hataları minimum düzeye indirilmesi gerekmektedir.

Açıklık: Araştırma, verileri, sonuçları, yöntemleri, fikirleri, etkinlikleri ve araçları paylaşmalıdırlar. Yapılan çalışmaların başkalarınınca değerlendirilmesine izin vermeli, eleştiriye ve yeni fikirlere açık olunmalıdır.

Yasalık: Araştırma aşamasında, bilim insanları çalışmalarıyla ilgili yasalara uymalıdır.

Gizlilik: Araştırmacı, görüşme yaptığı ebeveynlerin haklarını korumalı, saygı ve özen göstermelidir.

Bölüm 4

BULGULAR

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular sunulacaktır. İlk olarak ebeveynlere yöneltilen Demografik Bilgi Formunda yer alan sorulara ilişkin bulgulara yer verilecek, sonrasında ebeveynlerle yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar sunulacaktır.

4.1 Katılımcıların Demografik Bilgi Formundaki Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde demografik bilgi formunda yer alan 3 soruya, araştırmaya katılan ebeveynlerin verdikleri yanıtlara yer verilmiştir.

Tablo 3: Katılımcı ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecine İlişkin sorulara verdikleri yanıtlarla ilgili bulgular

SORULAR	Hayır N / %	Evet N / %	Evet ise belirtiniz
1. COVID-19 pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı?	48 / 96.0	2 / 3,9	KE8: COVID-19 dönemine yönelik öğretmenimizin yönlendirmesi. KE23: Sınıf öğretmenin COVID-19 pandemi süreci ile ilgili verdiği eğitime katıldım.

SORULAR	Hayır N / %	Evet N / %	Evet ise belirtiniz
<p>2. COVID-19 pandemi süreci sizin duygu durumunuz üzerinde farklılaşmaya neden oldu mu?</p>	32 / 64,7	18 / 35,2	<p>KE13: Daha önce hiç bilmediğimiz bir durumda endişelenme olmamıştı şimdi aile içerisinde endişe dolu.</p> <p>KE16: Çocuğumda farklılaşma oldu daha çok ilgi ister oldu bize bağımlı hale geldi. Bu da bizim için duygu değişikliğine sebep oldu.</p> <p>KE21: Çocuklarım bu dönemde agresif ve sinirli çocuklar oldular bu da evde sürekli gerginlikler oluşturdu.</p> <p>KE29: Daha az tahammül etmeye başladım bazen sadece susmaları için istedikleri her şeyi yapmaya başladım.</p> <p>KE37: pandemi sürecinde aileme ve sevdiklerime bir şey olacak diye çok korktum bu yüzden neredeyse evde hep korku vardı.</p> <p>KE43: pandemi den önce aile bu kadar beraber zaman geçirmiyorduk şimdi hep yan yanayız o yüzden daha huzurluyuz ve mutluyum.</p> <p>KE50: İşe gittiğim zamanlar çocuğum acaba ne yapıyor yemek yedimi diye hep merak edip endişeleniyordum şimdi yanıdayım o yüzden artık endişelenmiyorum.</p>

SORULAR	Hayır N / %	Evet N / %	Evet ise belirtiniz
<p>3.COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/ çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?</p>	38 / 76,4	12 / 23,5	<p>KE8: Çocukları babalarıyla hiç zaman geçiremiyorlardı ama artık kısıtlamalardan dolayı birlikte zaman geçirmeye başladık.</p> <p>KE9: Sürekli evin içerisinde olduğumuz için evde sürekli bağırma ve gerginlikler oluşuyordu.</p> <p>KE10: İşten çıktığım için çocuğumla daha çok zaman geçirmeye başladık problemleri bu sayede beraber çözdük.</p> <p>KE12: Kısıtlamalardan dolayı ailecek daha çok zaman geçirmemiz olumlu oldu.</p> <p>KE13: Çocuklarla etkileşim arttı daha kaliteli vakitler geçiriyoruz.</p> <p>KE16: Kısıtlamalardan dolayı çocuklarıma daha çok zaman ayırabildim. İşe ara verildiği için.</p> <p>KE20: İşten çıkarıldığımdan dolayı çocuğum ile daha çok zaman ayırabildim. Çocuğumun hayatında her şey düzene girdi.</p> <p>KE32: Daha çok birlikte vakit geçirdiğimiz için evde tartışmalar oldu.</p> <p>KE46: İşe artık gidemediğim için çocuğum çok sevindi evde olmama.</p>

Tablo 3 'te Katılımcıların demografik bilgi formunun ikinci bölümü için verdikleri yanıtlar yer almaktadır. 2. Bölümde ek 3 soru yer almaktadır; birinci soru: *COVID-19 pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı?* İkinci soru: *COVID-19 pandemi süreci*

sizin duygu durumunuz üzerinde farklılaşmaya neden oldu mu? Üçüncü soru: COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?

Katılımcıların COVID-19 pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı? Sorusuna belirttikleri görüşlere göre katılımcıların %96 hayır yanıtı verirken %3,9 evet yanıtı vermiştir. Evet yanıtı veren katılımcıların yanıtlarına ifadeler şöyledir;

KE8: *“COVID-19 dönemine yönelik öğretmenimizin yönlendirmesi.”*

KE23: *“Sınıf öğretmenin COVID-19 pandemi süreci ile ilgili verdiği eğitime katıldım.”*

Katılımcıların COVID-19 pandemi süreci sizin duygu durumunuz üzerinde farklılaşmaya neden oldu mu? Sorusuna verdikleri cevaplara göre katılımcıların %64,7 hayır %35,2 evet yanıtını vermiştir. Evet yanıtı veren katılımcılarının görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir;

KE13: *“Daha önce hiç bilmediğimiz bir durumda endişelenme olmamıştı şimdi aile içerisinde endişe dolu.”*

KE16: *“Çocuğumda farklılaşma oldu daha çok ilgi ister oldu bize bağımlı hale geldi. Bu da bizim için duygu değişikliğine sebep oldu.”*

KE21: *“Çocuklarım bu dönemde agresif ve sinirli çocuklar oldular bu da evde sürekli gerginlikler oluşturdu.”*

Tablo 3’te görüldüğü gibi katılımcıların COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı? Belirttikleri görüşlerde % 76,4 hayır, %23,5 evet yanıtı verilmiştir. Yanıtlara örnek ifadeler şu şekildedir;

KE8: “Çocukları babalarıyla hiç zaman geçiremiyorlardı ama artık kısıtlamalardan dolayı birlikte zaman geçirmeye başladık.”

KE9: “Sürekli evin içerisinde olduğumuz için evde sürekli bağırmlar ve gerginlikler oluşuyordu.”

KE10: “İşten çıktığım için çocuğumla daha çok zaman geçirmeye başladık problemleri bu sayede beraber çözdük.”

KE12: “Kısıtlamalardan dolayı ailecek daha çok zaman geçirmemiz olumlu oldu.”

KE13: “Çocuklarla etkileşim arttı daha kaliteli vakitler geçiriyoruz.”

KE16: “Kısıtlamalardan dolayı çocuklarıma daha çok zaman ayırabildim. İşe ara verildiği için.”

KE20: “İşten çıkarıldığımdan dolayı çocuğum ile daha çok zaman ayırabildim. Çocuğumun hayatında her şey düzene girdi.”

KE21: “Daha çok birlikte vakit geçirdiğimiz için evde tartışmalar oldu.”

KE25: “İşe artık gidemediğim için çocuğum çok sevindi evde olmama.”

4.2 Katılımcı Ebeveynlerin Görüşme Sorularına Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulgular

Aşağıda katılımcı ebeveynlerle yapılan görüşmeler sonunda elde edilen sorulara verilen yanıtlarla ilgili çözümlenmeler yer almaktadır.

4.2.1 Katılımcı Ebeveynlerin “COVID-19 Pandemi Dönemini Tanımlamalarına İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecini ve bu süreçte yaşadıklarınızı genel olarak nasıl tanımlarsınız” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 4 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak iki

tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 4: Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecini tanımlamalarına ilişkin bulgular

Kategori-1: Ebeveynlerin COVID-19 pandemi ve bu süreçte yaşadıklarını tanımlamada öne çıkan öğeler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Ebeveynlerin yaşadıkları duygu durumları.	41
1.1.Korku	8
1.2.Endişe- kaygı	15
1.3.Sıkıntı	18
TEMA-2: Ebeveynlerin ekonomik yönden yaşadıkları durumlar.	21
2.1. Maddi problemler	16
2.2. işten çıkarılma	5
Tema-3: Olumlu yönde yaşanan durumlar.	6

Tablo 4 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkileri ve ebeveynlerin gereksinimleri ilişkin; ebeveynlerden 41 katılımcının “Ebeveynlerin yaşadıkları duygu durumları” şeklinde (Tema 1), 21 katılımcının “Ebeveynlerin ekonomik yönden yaşadıkları durumlar” şeklinde (Tema 2), 6 katılımcının “Olumlu yönde yaşanan durumlar” (Tema 3) yönünde görüş belirttiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecinde ve bu süreçte yaşadıklarını tanımlamalarına ilişkin ebeveynlerin duygu durumlarına yönelik görüşlerinden örnek ifadeler şöyledir:

KE5: *“Biz aile içinde hiçbir şey bilmediğimiz için herkes gibi kaygılandık korktuk. Hiç dönemedik Türkiye’ye bizi mutsuz etkiledi bu durum.”*

KE11: *“Genel olarak ister istemez bir korku giriyor hepimizin içine çocuklar içinde aynı şey geçerli dışarı çıkmak azaldığı ve mutsuz olduğumuz bir süreç.”*

KE17: *“Genel olarak aşırı derecede sıkıcı korkunç ve üzücü bir şey ölümlerin olması şu anda yaşadığımız tamamen kapanma ve özgürlüğümüzün kısıtlanması özleyerek üzgün bir süreç geçiriyoruz.”*

KE19: *“Çok zor bir süreç ya bir an önce bitse de kurtulsak dediğimiz bir süreç çünkü bizim ve çocuklarında psikolojisi bozuldu eski yaşamımızı geri istiyoruz.”*

KE21: *“... Küçük çocuğum var okula gitmek için heyecanlıydı ama gidemediği için çok mutsuz oldu.”*

KE22: *“Biraz zorluydu, hayatımız değişti ve çok farklı bir düzen getirdi malum okullar kapandı, hiç alışık olmadığımız dijital bir eğitime geçildi çok zorlandık.”*

KE27: *“Bütün dünyayı etkilediği gibi bizleri de etkiledi hiç istemediğimiz sonuçlar oldu, ölenler oldu hala hasta olanlarımız var çok sevdiklerimize bile yaklaşmamak dokunamamak öpemez olduk. Kendimizi olağanüstü korumaya çalışıyoruz korktuğumuz için.”*

KE28: *“Aslında çaresizlik olarak tanımlayabilirim. Sağlık konusunda korku hissettiğimiz bir süreç özgürlüğümüzün kısıtlandığı bir süreç.”*

COVID-19 pandemi sürecinde ve bu süreçte yaşadıklarını tanımlamalarına ilişkin ebeveynlerin ekonomik yönden yaşadıkları durumlara yönelik örnek ifadeler şöyledir:

K1: “Sıkıntı oluyor, işsizlik çekiyoruz. İşsizlik olduğu için aile içerisinde sıkıntılar oldu.”

K12: “Ekonomik yönden zor bir dönem oldu...”

K14: “Baya sıkıntılı bir süreç, işyerimiz kapatıldı ve maddi problemler yaşadık.”

K42: “Ekonomik yönden sıkıntılı olarak tanımlayabilirim. Eşim turizmde çalışıyordu çünkü, turizm kapanında eşim işe gidemedi. Kreşe gitmesi gerekiyordu çocuğumun kreşe gönderemedik.”

COVID-19 pandemi sürecinde ve bu süreçte yaşadıklarını tanımlamalarına ilişkin ebeveynlerin olumlu yönde etkilendiklerine yönelik örnek ifadeler şöyledir:

K3: “... Çocuğum ile daha çok zaman geçirdim bu süreçte, işime gittim bizim için bir şey değişmedi.”

K12: “Ekonomik yönden zor ama aile yönünden güzel oldu. Ailem ile inanılmaz güzel zamanlar geçiriyoruz pandemi sürecinde.”

4.2.2 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecinde Aile Bireyleri ile Yakın İlişkilerinde Yaşanan Değişimleri Tanımlamalarına Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecinde ailenizdeki bireylerin yakın ilişkilerinde nasıl değişimler olmuştur. Bu değişimleri nasıl tanımlarsınız?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 5’ te düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak dört tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 5: Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde ortaya çıkan değişimleri tanımlamalarına ilişkin bulgular

KATEGORİ -2: Aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde yaşanan değişimlerde öne çıkan ögeler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Ebeveynlerde aile içerisinde yaşadıkları olumsuz değişiklikler	35
1.1.Ailedeki stres ve krizin artması	19
1.2.Uzakta olan geniş aile	16
TEMA-2: Ebeveynlerin aile içerisinde yaşadıkları olumlu değişimler	16
2.1. Aile bireylerinin daha fazla zaman geçirmesi	16
TEMA-3: Bu süreçte işten çıkarılmalarından dolayı yaşanan durumlar	13
3.1.Yaşanan olumlu etkiler	8
3.2 Yaşanan olumsuz etkiler	5
TEMA-4: COVID-19 pandemi sürecinde değişimler oluşmadı	6

Tablo 5 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimleri ilişkin; Pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde değişimlerden öne çıkan temalardan 35 katılımcının “Ebeveynlerde aile içerisinde yaşadıkları olumsuz değişiklikler” şeklinde (Tema 1), 16 katılımcının “Ebeveynlerin aile içerisinde yaşanan olumlu durumlar” şeklinde (Tema 2), 13 katılımcının “Bu süreçte işten çıkarılmalarından dolayı yaşanan durumlar” şeklinde (Tema 3), 6 katılımcının da “COVID-19 pandemi sürecinde değişimler oluşmadı”(Tema 4) yönünde görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde oluşan değişimlerde aile içerisinde yaşadıkları olumsuz değişikliklere yönelik bulgulardan ailedeki stres ve krizin artmasına yönelik görüşlere örnek cümleler şu şekildedir:

KE6: *“Bazen boşanma derecesine geliyorduk daha sıkı fıkı olduğumuz dönemlerde oldu. Evin erkekleri 6’dan 7’den sonra dışarı çıkabiliyorlardı artık çıkmadıkları için kötü oluyor bazen de tabi iyi oluyor hep evde olmaları.”*

KE9: *“Herkes birbirini yedi desem yeri olur ama tabi olur böyle küçük çocuğumda büyük çocuğumda aynı şekilde etkilendi dışarı çıkamadıkları için gerginlikler oluştu.”*

KE19: *“İster istemez olumsuz şeyler oluyor ev içerisinde çok kötü etkiledi bu süreç psikolojik yönden de aileyi.”*

KE21: *“Tabi ki daha çok birbirimizi görme fırsatı oldu tartışma açısından olsun beraber zaman geçirme açısından olsun sıkıntılar oldu.”*

KE22: *“Zaten karantinada dolayı kısıtlamalar vardı. Sevdiklerimiz ile görüşemedik tamamen evde kaldık çocuklar park-sahil tamamen unuttular, genellikle evde geçirdik.”*

KE27: *“Çekirdek aile olduk bu süreçte kalabalık aileden uzak durmaya çalıştık çünkü küçük çocuklar var ve onları korumak zorundayız.”*

Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde oluşan değişimlerde aile içerisinde yaşadıkları olumsuz değişikliklere yönelik bulgulardan geniş aile ile görüşülmemesi ile oluşan olumsuzluklara yönelik görüşlere örnek cümleler şu şekildedir:

KE4: *“Ailem Türkiye’de yaşıyor ve yaklaşık 2 yıldır görüşemiyoruz ve olumsuz etkilendik sevdiklerimizden uzakta.”*

KE16: “Değişimler oldu. Ben Magosa da kalıyorum ailem ile görüşemiyoruz, arkadaşlarım ile görüşemiyoruz.”

KE17: “Annem bizde yaşıyordu, pandemiden dolayı gidemiyor onun için zor oldu büyüklerimiz ile görüşemiyoruz. Akraba ilişkileri, yakınlık bitti. Sadece telefonla.”

Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde oluşan değişimlerde aile içerisinde yaşadıkları olumlu değişikliklere yönelik görüşlere örnekler şöyledir:

KE8: “Tabi ki değişim oldu. Eşimle vakit geçirmeye başladık. Ev içerisinde ki ev işlerini bölüştük beraber yapmaya çalıştık bizim için olumlu oldu.”

KE10: “...Çocuğum ile oldu uyku problemi vardı, konuşma güçlüğü ve kaygı bozukluğu vardı ama pandemi ile birlikte bütün problemler geçti annesinin onunla daha çok zaman geçirmesi olumlu oldu.”

KE12: “Anne baba ile çocuklar daha fazla zaman geçirdiğimiz için olumlu oldu...”

KE20: “Çocuğum ile daha çok zaman geçirdim bu olumlu oldu bizim için.”

KE23: “Oldu tabi, bilmediğimiz bütün huylarımız olsun, sırlarımız olsun iyice anladık birbirimizi daha fazla tanıma fırsatımız oldu.”

KE25: “...Sadece beni etkiledi çalışıyordum evdeyim çocuklar için iyi oldu çok sevindiler.”

KE28: “Daha çok vakit geçirdik bu artı yönden olumlu oldu. Çalışan anne baba olarak çocuklarla çok fazla zaman geçirdik.”

Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireyleri ile yakın ilişkilerinde değişimler oluşmadığına yönelik görüşlere örnekler şöyledir:

KE3: *“Aile ili ilişkim aynı eşim ile ayrırım zaten, çocuğum ile zaman geçirdik.”*

KE5: *“Çocuğuma salgının nasıl olduğunu açıkladım ve onun için bir şey değişmedi. Çalışıyor olsaydım belki değişirdi ama değişmedi.”*

KE11: *“Hayatımızda bir değişiklik olmadı.”*

KE18: *“Aile bireyleri arasında bir sıkıntı olmadı.”*

4.2.3 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Alışkanlıklarının Ebeveyn Çocuk Etkileşimine Etkilerine Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarınız size göre çocuğunuzla etkileşiminizde ne tür etkilere neden oldu?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 6 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak iki tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 6: COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının ebeveyn çocuk etkileşimine etkilerine yönelik bulgular

KATEGORİ-3: Değişen yaşam alışkanlıklarının ebeveyn çocuk etkileşimine etkileri	Katılımcı (N)
TEMA-1: Çocukların duygu durumlarına ilişkin etkiler	35
1.1.Mutsuzluk	15
1.2.Sinirlilik	13
1.3.Korku	7
TEMA-2: Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerdeki değişimler	32
2.1.olumlu değişimler	10
2.2.olumsuz değişimler	17
2.3.değişen bir şey olmadı	5

Tablo 6 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde değişen yaşam alışkanlıklarının 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkileri ve bunun ilişkilere yansımaları ile ve ebeveyn çocuk etkileşimine yönelik öne çıkan temalardan 35 katılımcının “Değişen yaşam koşullarında çocukların duygu durumlarına ilişkin etkiler” şeklinde (Tema 1), 32 katılımcının “Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerdeki değişimler” şeklinde (Tema 2) görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının ebeveyn çocuk etkileşimine yönelik etkilerinden çocukların duygu durumları olarak belirten ebeveynlerin görüşlerinden örnek ifadeler şu şekildedir:

KE6: “*Apartmanda oturduğumuz için zaten sosyal çocuklar değillerdi şimdi tamamen eve kapandılar, insanlarla temas etmek istemiyorlar korkuyoruz. Kısıtlamalar çocukları çok etkiledi.*”

KE11: “Özellikle ortanca çocuğumda dışarı çıkmaya korkar oldu.”

KE12: “Arkadaşlarını ve okulunu özleyiyor ve ben ilerde onları etkileyeceğini düşünüyorum. Okul disiplini oluşmadı, okul kültürü oluşmadı, okul saygınlığı oluşmadı ve ben çocuğumu tam olarak okula başlatamadım. Ben sadece virüsten dolayı arkadaşları ile görüşemediğini söyleyebiliyorum bu yüzden çok üzülüyor.”

KE15: “Tabi ki oldu her şeyi kısıtladık. Dışarı çıkmalarını kısıtladık bu durum onları çok mutsuz etkiledi.”

KE19: “Çocuklar bir arkadaşına gitmek istiyor korkuyoruz gönderemiyoruz bir numaralı etki bu.”

KE22: “Oldu tabi ki hepsi ayrı ayrı etkilendi. Arkadaşlarını göremediler, sosyal hayatları vardı o kalmadı sürekli ekran karşısındalar bu durum onları çok soyutladı.”

KE24: “Tabi ki etkiledi. Anne niye çıkmıyoruz virüs var oğlum, niye kimse gelmiyor virüs var evde çok bunaldılar her gün aynı şeyleri yapıyoruz. Boyama yap, kitap al, telefon ile uğraş, internete bağımlı oldular o çok ayrı bir mesele yani kısıtlandılar. Programlanmış gibiler artık sabah uyan biraz televizyon izle, ders çalış onları çok üzdü bu durum.”

KE42: “Tabi ki oldu dışarı çıkmaktan korkuyor hastalık bulaşacak diye ben bile korkuyorum çünkü benim kronik bronşitim var. Korkuyoruz yani hastalıktan bir yere gidip başka çocuklar ile oynayıp hastalık bulaşacağından korktuğumuz için eve kapanmak zorunda kaldık. Doktorunuz parka gitmeniz lazım çocuğun oynaması lazım diyor ama çocuğum küçük maske taktıramıyoruz o yüzden mutsuz oluyor.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerinde ki olumlu değişimler olarak belirten ebeveynlerin görüşlerinden örnek ifadeler şu şekildedir:

KE13: “Çocuklarla etkileşim ailesine arttı. Çünkü onlarla geçirdiğim zaman arttı. Daha kaliteli zaman geçiriyoruz...”

KE25: “Yo çocuklar çok etkilenmedi. Olumlu oldu bir nevi çok sevindiler evde kalmama çünkü onlarla oyun oynayabildim derslerinde yardımcı olabiliyorsunuz, o onlarda iyi oldu.”

KE28: “Çalışmayı bıraktığımız için çocuklarla çok fazla zaman geçirdik hatta evin içinde sporlar yaptık. Beraber oyunlar oynadık olumlu oldu bu yüzden.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerinde ki olumsuz değişimler olarak belirten ebeveynlerin görüşlerinden örnek ifadeler şu şekildedir:

KE9: “Uyku düzenimiz bile değişti. En küçük çocuğum bile uyuyamıyor. Süreç değişti, yemek alışkanlığımız bile değişti. Evde dans ederek biraz olumlu yönde değiştirmeye çalıştık.”

KE20: “Sürekli aktivite yapardık, parka giderdik, dışarı çıkardık, yürüyüş yapardık onda sadece biraz sıkıntı yaşadık çok üzüldük ama onu da yavaş yavaş atlattık.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarının Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerinde değişen bir şey olmadı olarak belirten ebeveynlerin görüşlerinden örnek ifadeler şu şekildedir:

KE3: “Yok onun için bir değişiklik olmadı, ne isterse zaten yapıyorum.”

KE5: “Aile içerisinde bir şey değişmedi. Sadece eşimde bende çalışmadık üzüldük çok ama çocuğa fark ettirmemeye çalıştık.”

KE8: “Çocuklara sürekli böyle bir hastalığın olmadığını geçeceğini söylüyoruz, bunun bir süreç olduğunu ve atlatacağımızı bu süreci hep iyi olarak anlatıyoruz.”

4.2.4 COVID-19 Pandemi Süreci Çocukların Özbakım Davranışlarında ve Alışkanlıklarında Oluşan Değişimlere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?” şeklindeki soru yöneltmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 7 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak üç tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 7: COVID-19 pandemi süreci çocukların özbakım davranışlarında oluşan değişimlerde öne çıkan bulgular

KATEGORİ-4: Çocukların öz bakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Çocuklarda hijyene karşı olumlu değişimler	38
1.1. El yıkama alışkanlığı	21
1.2. Eldiven ve maske kullanımı	8
1.3. Mikroplara karşı duyarlılık	9
TEMA-2: Çocukların dokunma eylemlerinde değişimler	9
3.1. Hayvanlara dokunmama	4
3.2. Dışardaki nesnelere dokunmama	5
TEMA-3: Özbakım davranışlarında değişim olmadı.	9

Tablo 7 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimleri ilişkin çocukların özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlerde öne çıkan

temalardan 38 katılımcının “Çocuklarda hijyene karşı olumlu değişimler” şeklinde (Tema 1), 9 katılımcının “çocukların dokunma eylemlerinde değişim” şeklinde (Tema 2), 9 katılımcının “Öz bakım davranışlarında değişim olmadı.” şeklinde (Tema 3) yönünde görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarından çocukların öz bakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlerde öne çıkan bulgulardan tema-1’e göre Çocuklarda hijyene karşı olumlu değişimlerden el yıkama alışkanlığı, eldiven- maske kullanımı ve mikroplara karşı duyarlılık olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE1: *“Temizliğe daha çok önem verdi. Maske kullanmayı öğrendi.”*

KE3: *“...Elini yıka dışardan geliyorsun elini yıka deyip durmaya başladı.”*

KE4: *“Dışarı çıkıp geldiklerinde hemen ellerini yıkıyorlar maske alışkanlıkları oldu ellerinde sürekli dezenfektan.”*

KE5: *“Mikropları nasıl öldüreceği konusunda birçok şey öğrettik, markete gittiğinde elini yıkamasına yönelik uyarılar yapıyorduk. Haberleri izliyordu ve rüyalarını bile el yıkama durumunu görüyordu.”*

KE6: *“Daha fazla el yıkama alışkanlığı oldu daha önce bu kadar çok dikkat etmiyordu artık çok dikkat ediyor.”*

KE8: *“Tabi ki önceden en basiti dişlerini 2 kere fırçalarken şimdi 3 kere fırçalatıyoruz. Ellerini yıkama maske takma daha çok oldu. Su ve sabunu daha çok anlatmaya çalışıyorum.”*

KE9: *“Olduğunca çok dikkatli davranmaya çalıştık. El yıkama konusunda dikkatli olmaya çalıştık. İnşallah alışkanlık olur. Herkeste hayatında değişiklik yaptı hijyen konusunda.”*

KE11: “Temizlikte oldu, kolonya olsun kapı koluna dokunma olsun dışarıdan eve geldiğinde el yıkama alışkanlığı oldu.”

KE17: “Belirli düzeni vardı zaten bilinçli bir çocuktuk, ama dışarı çıkarken korkarak işte maske takarak çıkıyor. Dezenfektan ve kolonya alışkanlığı oluştu.”

KE21: “Daha sık ellerini yıkamaya başladı. Lavaboya gittiği zaman yemekten önce falan bizi bile uyarıyor, yemeğe oturmadan ellerinizi yıkayın diye.”

KE24: “... Tabi daha fazla oldu, mesela saf alkol kullanmaya başladık, çocuklar dezenfektan kullanmaya başladı.”

KE26: “Tabi ki biraz daha titiz olmaya başladı. Dışarıdan gelir gelmez ellerini yıkıyor üstünü değiştiriyor. Artık her şeyden korkar olduk.”

KE28: “Kızım kolonya elinde geziyordu bir ara. Sürekli el yıkama alışkanlığı oluştu.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarından çocukların özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlerde öne çıkan bulgulardan tema-2’ye göre çocukların dokunma eylemlerinde olumsuzluklardan Hayvanlara dokunmama ve Dışarıdaki nesnelere dokunmama olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine yönelik örnekler ifadeler şu şekildedir:

KE3: “Arkadaşlarının kedisi var ve kediye dokunmakta çekindi kediye dokundun elini yıka deyip durmaya başladı.”

KE11: “...Kapı kollarına dokunma olsun çok dikkatli davranıyor hemen ellerini yıkıyor.”

KE22: “İster istemez oldu yani bir yere dokunurken çekindiler. Corona ağızlarından hiç düşmez oldu, yani hep tedbirli olmak zorunda kaldılar”

KE28: “...Marketten bir şey aldığımızda hemen annecim sen bunları sildin mi? Diye sormaya başladı. Sildikten sonra marketten alınan eşyalara dokunuyor. Sürekli el yıkamalar.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarından çocukların öz bakım davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlerde öne çıkan bulgulardan tema-3’e göre Özbakım davranışlarında değişimler olmadı olarak belirten ebeveynlerin örnek ifadeleri şu şekildedir:

KE13: “Ben zaten rutin onları hep yıkıyordum bir şey değişmedi...”

KE14: “Kızım zaten pandemi den öncede çok titiz bir kızdı ve pandemi ile birlikte daha çok dikkat etmeye başladı sadece.”

KE17: “Belirli düzeni vardı zaten bilinçli bir çocuktur.”

KE19: “Yok değişim olmadı, zaten çocuklarım normalde de titiz çocuklardır. Pandemi den dolayı dışarı çıktığımız yok hep evdeyiz çocukları çıkarmıyorum.”

KE24: “Belli bir yaştan sonra kendi becerilerini geliştirsinler diye öğretmiştim. Bundan dolayı zorlanmadık.”

KE27: “Çok bilinçli bir çocuktur, ne anlattırsak birebir uygulayan temizliği en yüksek seviyede yapan çocuktur, o yüzden çok sorun yaşamadık biz elimizden geleni yaptık.”

4.2.5 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Oyun Davranışlarında ve Alışkanlıklarında Oluşan Değişimlere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 8 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan

temel olarak beş tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 8: COVID-19 pandemi sürecinde çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgular

KATEGORİ- 5: Çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Oyuna ayrılan zamanın kısıtlanması	5
TEMA-2: Pandemi sürecinde artan teknoloji bağımlılığı	17
2.1. Telefonda oyun	11
2.2. Televizyon bağımlılığı	6
TEMA-3: Pandemi süreci ile oluşan dışarı çıkma kısıtlaması	29
3.1. Parka ve oyun alanlarını gidememe	19
3.2. Arkadaşları ile görüşememe	10
TEMA-4: Aile üyeleri ile oyun zamanı artışı	9
TEMA-5: Çocukların oyun davranışında değişen bir şey olmadı.	8

Tablo 8 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimleri ilişkin; çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik öne çıkan temalardan 5 katılımcının “Online eğitimdeki derslerden dolayı oyuna zaman ayıramama” şeklinde (Tema 1), 17 katılımcının “Pandemi sürecinde artan teknoloji bağımlılığı” şeklinde (Tema 2), 29 katılımcının “Pandemi süreci ile oluşan dışarı çıkma kısıtlaması” şeklinde (Tema 3), 9 katılımcının da “çocukların aileleri ile daha fazla zaman geçirip oyun oynaması” (Tema 4), 8 katılımcının da “Çocukların oyun davranışında değişen bir şey olmadı” (Tema 5) yönünde görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgulardan; online eğitimdeki derslerden dolayı oyuna zaman ayıramama olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir.

KE1: *“Yok olmadı. Derslerine yönelik sürekli ders çalıştı oyuna fırsat olmadı online eğitimden dolayı.”*

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgulardan tema-2 ye göre pandemi sürecinde artan teknoloji bağımlılığın da telefonda oyun oynama, televizyon bağımlılığı olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir.

KE4: *“Telefon ile daha çok zaman geçiriyorlar birde bizimle oyun oynuyor.”*

KE6: *“Çevre ile ilişkisini kestik, daha önce arkadaşları ile zaman geçiriyordu, şimdi tek başına, telefonla oynuyor.”*

KE17: *“Sıkıntıdan dolayı tabi daha çok anneye sarıyor ve daha çok tablete ve telefona yöneldi ve sürekli sinir halindeler.”*

KE27: *“Fazlaca televizyon bağımlısı olmak zorunda kaldılar. Biz çalışsak ta çalışmasak ta istediğimiz istemediğimiz her şeyi izlemeye başladılar.”*

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgulardan tema-3'e göre pandemi süreci ile oluşan değişimlerde dışarı çıkma kısıtlamasında, parka ve oyun alanlarını gidememe ve arkadaşları ile görüşememe olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir.

KE5: “Çok sık dışarı çıkıyorduk ama artık dışarı çıkamıyoruz. Çocuğum okula çok gitmek istiyordu ama gidemedi. Artık daha az sosyal ve her şeyden uzak kaldı ve sürekli oyun istiyor.”

KE8: “Evet oldu. Dışarıda çok vakit geçiriyordu arkadaşlarıyla ama artık aile içinde oynamak zorunda. Arkadaşlarının onunla konuşmadığını ve küstüğünü düşünüyor. Onunla görüşmek istemediklerini düşünüyor.”

KE13: “Parka gitme çok azaldı. Pandemi den önce haftanın 3 günü parka giderdik şimdi parka gitmiyoruz şimdi evdeyiz evde yapılacak aktiviteyi çoğaltmak adına oyuncakları çoğaltmak zorunda kaldım.”

KE15: “Oyun davranışında değişiklik oldu çünkü dışarı çıkamadığı için okul arkadaşları ile görüşemediği için sıkıntılar yaşadı.”

KE18: “Parka gidemediler ve arkadaşlarıyla görüşemediler ve bu yüzden evde çok sıkıldılar.”

KE22: “Yani eskiye nazaran alışkanlıklar değişti. Oyun oynarken bile tedirgin oluyorlar. Acaba bulaşacak mı? Yani fark oldu evet.”

KE28: “Dışarı çıkmak istiyorlardı ama dışarı çıkmak bisiklet sürmekten bile korkar olduk.”

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgulardan tema-4’e göre pandemi süreci ile değişen yaşam koşullarında çocukların aileleri ile daha fazla zaman geçirip oyun oynamasına yönelik ebeveyn görüşlerine yönelik örnekler:

KE7: “Oyun dediğiniz dışarıda oyun olmadığı için kardeşleri ile evde daha çok oyun oynadı.”

KE9: *“Tabi ki dışarı çıkamadı. Arkadaşlarıyla görüşemedi, tabi benim avantajlı durumum ablaları abisi var ve ev içerisinde etkinlikler yaptık bazen evde kırılan bir şeye göz yumarak oyunlar oynanmasına izin verdik.”*

KE10: *“Olumlu yönde oldu. İşten çıktığım için daha çok zaman geçirdik.”*

KE16: *“Sürekli sıkıldığı için bizimle zaman geçirmek istiyor, sürekli bizden ilgi bekler oldu. Bizim de kendi kişisel zamanımız var ve kendimize ayırdığımız zamandan dolayı ona çok zaman ayıramadık bu yüzden sıkıntılar oldu.”*

KE17: *“Sıkıntıdan dolayı tabi daha çok anneye sarıyor...”*

KE18: *“Sürekli evde bir arada oldukları için kardeşler arasında tartışmalar oldu kavga ettiler. Buda olumsuz etki oldu.”*

KE21: *“Daha fazla oyun oynamak istiyor sürekli evde olduğu için sıkıldı bizden daha çok ilgi bekliyor.”*

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında çocukların oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında oluşan değişimlere yönelik bulgulardan tema-5'e göre Pandemi süreci ile değişen yaşam koşullarında, çocukların oyun davranışında değişen bir şey olmadı olarak görüşlerini belirten ebeveynlerin örnek cümleleri:

KE12: *“Etkilenmedi. Bizim en büyük avantajımız evim bahçeli ve küçük bir mahalle olduğu için normal oynamaya devam etti.”*

KE19: *“Yo değişim olmadı. Zaten çocuklarım normalde de titiz çocuklardır ve pandemi den dolayı dışarı çıktığımız yok hep evdeyiz çocukları çıkarmıyorum evde oynuyorlar.”*

KE23: *“Oyun alışkanlıklarında değişim olmadı rutin alışkanlıklarına devam ediyorlar.”*

KE25: “Oyun davranışları aynı çünkü çocukları çok sıkmamak gerekiyor. Bu defada kafalarında kurmaya başlıyorlar. Tehlikeyi hissettirmemeye çalışıyoruz.”

4.2.6 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Eğitiminde Meydana Gelen Olumlu veya Olumsuz Değişimlere İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimler nelerdir?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 9 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak dört tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 9: COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere yönelik bulgular

KATEGORİ-6: Çocukların eğitiminde meydana gelen değişimler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Çocukların eğitimde yaşadıkları duygu durumları	25
1.1.Derslere karşı bıkkınlık	17
1.2. Derslere karşı ilgi eksikliği	8
TEMA-2: Odaklanma problemleri	8
TEMA-3: Herhangi bir değişiklik olmadı	12
TEMA-4: Ailenin çocukların eğitimi ile daha çok ilgilenme fırsatı	7

Tablo 9 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere ilişkin bulgularda öne çıkan temalardan 25 katılımcının “Çocukların eğitimde yaşadıkları duygu durumları”

şeklinde (Tema 1), 8 katılımcının “Odaklanma problemleri” şeklinde (Tema 2),12 katılımcının “Herhangi bir değişiklik olmadı” şeklinde (Tema 3), 7 katılımcı ise “Ailenin çocukların eğitimi ile daha çok ilgilenme fırsatı” yönünde görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere ilişkin bulgulardan tema-1’e göre Çocukların eğitimde yaşadıkları duygu durumlarından: Derslere karşı bıkkınlık, derslere karşı ilgi eksikliğine vurgu yapan ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE3: *“Online eğitim olması çok sıkıntı oldu. Zaten eğitimi ders çalışmayı sevmiyordu. Online eğitimden çok etkilendi.”*

KE5: *“Eskiden çok daha fazla ilgiliydi yaptığı etkinliklere ama pandemi ile birlikte daha az ilgilenmeye başladı. Belki de arkadaşları olmadığı için ilgisi azalmış olabilir.”*

KE9: *“Çok ciddi problemler oldu. Okulda gördükleri ile evde gördükleri aynı değil. Öğretmenin ağırlığı var. Biz evde onu oturtmak için uğraşıyoruz ama öğretmeni ile belli saat var ve çalışmak zorunda ama evde yapmak zor.”*

KE15: *“Ders çalışırken isteksiz olmaya başladı.”*

KE18: *“Online eğitimden dolayı dersleriyle çok ilgilenmek istemediler. Derslerine karşı ilgisiz oldular.”*

KE24: *“Evet etkilendi. Zaten okula gitmiyoruz neden ben evde ders çalışıyorum diyor. Öğretmenin gönderiyor diyorum e sonra yaparım diyor.”*

COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere ilişkin bulgulardan tema-2’ye göre “Odaklanma problemleri” olarak görüş belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE12: *“Bizim için hayat şöyle değişti öğretmen online ödev gönderdiğinde çocuğu huzursuz ediyor. Böyle hayali videolar çekiyoruz, istediği okul ortamını yakalayamadı.”*

KE19: *“Eğitim online olduğu için çocuk bir şey anlamıyor, hoca anlatıyor ama her çocuktan ses çıktığı için anlaşılıyor.”*

COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere ilişkin bulgulardan tema-3 ‘e göre “Herhangi bir değişiklik olmadı” olarak görüş belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE1: *“Yok olmadı. Derslerine yönelik sürekli ders çalıştı. Ders çalıştığı için zaman geçiyor.”*

KE13: *“En küçük kızım 3 yaşında ve onun herhangi bir eğitimi yoktur. Zaten okula gidiyor ama işte kendi kendine oynarken tekrar ediyor.”*

KE20: *“Eğitimde yaşında yapması gerekenleri benimle beraber yapmaya başladı. Onunla ben ilgilendiğim için bir şey olmadı.”*

KE27: *“Öğretmenin yolladığı her şeyi yapmaya çalışıyoruz. Çocukta özverili davranıyor. Tabi ki adaptasyon sorunu var ama o da normal.”*

KE28: *“Kızım açısından belki bir şey olmadı, bir şekilde boyama olsun yapmaya çalıştı.”*

COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere ilişkin bulgulardan tema-4 ‘e göre “Ailenin çocukların eğitimi ile daha çok ilgilenme fırsatı” olarak görüş belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE8: *“Okul kapalı olduğu için çocuğumun üzerinde ki sorumluluk arttı. Olumlu oldu 4 yaşında olmasına rağmen İngilizce de renkleri öğrendi. İngilizce çizgi filmleri izleyip anlamaya başladı.”*

KE15: “Öğretmenimiz her zaman takipte kaldığı için bir problem olmadı.

Bende hep yardım ettim.”

KE33: “Okula başladı ve bütün günümü ona ayırdım, hani online eğitimden dolayı onunla beraber oturdum onula beraber kalktım, hani ful time yanında oldum anlamadığı yerde destek verdim zaman derken eğitim olayını böylece rahat atlattık. Belki okulda olsa bu kadar takip edemeyebilirdim. Birebir daha iyi takip edebildiğimi düşünüyorum.”

4.2.7 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Koşullarında Ebeveynlere Göre Çocuklarında Oluşan Davranış Problemlerine İlişkin Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşulları size göre çocuklarınızda davranış problemlerine neden oldu mu? Eğer cevabınız “Evet” ise hangi davranış problemlerine neden olmuştur?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 10 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak üç tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 10: COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında ebeveynlere göre çocuklarında oluşan davranış problemlerine yönelik bulgular

Tema-7: Ebeveynlere göre çocuklarında oluşan davranış problemleri	Katılımcı (N)
TEMA-1: Oluşan olumsuz duygu değişimleri	35
1.1.Mutsuzluk	6
1.2.Sinirli	10
1.3.Sabırsızlık	7
1.4. Aileye karşı bağımlılık	5
1.5. Çocuklarda asosyal davranış	7
TEMA-2: Olumlu yönde değişim	6
TEMA-3: Davranış problemi oluşmadı.	9

Tablo 10 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında ebeveynlere göre çocuklarında oluşan davranış problemlerine yönelik görüşlerinde öne çıkan temalardan 35 katılımcının “Değişen yaşam koşullarında oluşan olumsuz duygu değişimleri” şeklinde (Tema 1), 6 katılımcının “pandemi süreci ile birlikte olumlu yönde değişim” şeklinde (Tema 2), 9 katılımcının “Davranış problemi oluşmadı.” şeklinde (Tema 3) görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında ebeveynlere göre çocuklarında oluşan davranış problemlerine yönelik görüşlerin bulgularından tema-1’e göre Değişen yaşam koşullarında oluşan olumsuz duygu değişimleri: mutsuzluk, sinirli, sabırsızlık, aileye karşı bağımlılık, çocuklarda asosyal

davranış yoğunluğunun arttığını belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE7: *“Evet daha çok agrasifleştiler, “dışarı çıkayım” hayır “şunu yapayım” hayır “arkadaşlarıma gideyim” hayır çocukları kısıtladık bir nevi hiçbir şeye izin vermiyoruz korkuyoruz.”*

KE8: *“Büyük kızım agrasifleşti. Daha fazla sinirli ve tahammülsüzleşti.”*

KE13: *“Sabırsız oldular mesela bir şey istedikleri zaman hemen olsun istiyorlar.”*

KE16: *“Davranış problemi şöyle daha çok anne baba ile zaman geçirmek ve onunla daha çok zaman geçirmek onunla daha çok ilgilenmemi istiyor.”*

KE17: *“Arkadaşları ile görüşemiyor, dışarı çıkamıyor, parka gidemiyor bu yüzden sinirli bir çocuk oldu, sürekli elinde telefon, tablet bir ona bir ona gidiyor eli.”*

KE42: *“Tabi ki oluştu çocuğum bu süreçte asosyal oldu. İnsan az gördükleri için uzun zaman sonra gördükleri insanlara bile yaklaşmadı. Anneanne, babaanne olsa bile”*

KE22: *“Sürekli evin içinde olunca ister istemez değişti. Çocukların belli bir hareket etmeleri gerekiyor o olmayınca tabi ki bu hırçınlıklar devam etti. Hoplamalar, zıplamalar, ağlamalar, dışarı çıkmak istemeler bunları yaşadık zorluklarını.”*

KE24: *“Tabi ki biraz hırçınlaştılar. Çünkü bunaldılar evde. Kavga, dövüş oluyor evde kardeşler arasında bazen ailecek oluyor.”*

KE26: *“Tabi ki oldu sinirleniyorlar, bağıryorlar.”*

KE28: *“Bir ara çok fazla ağlamaya başladı ve sorduk neden ağlıyorsun o da pandemiyi hiç sevmediğini okula gitmek istediğini, coronayı yakalarsa onun tüylerini koparacağını söyledi. Yani küçücük çocuğun bu şekilde kendi içinde yaşamasını anlayamadım.”*

KE29: *“Bağımlılık oluştu. Ben iş yapacaksam işim varsa sıkıldığı an televizyon izleyeceğim o zaman diyerek beni zor duruma sokuyor. Telefon istiyor ben ne yapacağım ki tek başıma diyor.”*

KE34: *“Tabi ki asosyal oldular daha içe kapanık oldular çünkü okul olduğu zaman tüm enerjilerini okulda atıyorlardı.”*

KE43: *“Evet, çocuklar çok fazla hırçın oldular. En çokta oyun oynarken hırçınlaşmaya başladılar sıkıldıkları için evden çıkarken kavga ediyorlar kardeşiyle ama dışarda olduklarında daha rahat oluyorlar günümüz daha güzel geçiyor. Biz de korkuyoruz daha fazla dışarı çıkaramayınca etkilenecekler daha çok hırçınlaşacaklar diye.”*

Değişen yaşam koşullarında oluşan olumlu yönde değişimler olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE9: *“... Evde ilgisiz kalsaydı belki de davranış problemi oluşabilirdi ama biz onunla çok iyi ilgileniyoruz, benim avantajım abisi ve ablalarının evde olması onunla pandemi sürecinde oyunlar oynamaları.”*

KE25: *“Çekingen bir çocuktü ama ben artık evde olduğum için ona iyi geldi...”*

KE31: *“Uzun zamandır çocuğumun şiddet problemi vardı, pandemi sürecinde evde çocuğumla daha çok zaman geçirdiğimden dolayı olumlu yönde gelişmeler oldu...”*

KE48: *“Çekirdek ailemizin yan yana olması olumlu oldu hatta birbirimizin bilmediği yönlerimizi keşfettik.”*

Değişen yaşam koşullarında “Davranış problemi oluşmadı” olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE1: *“Evde sıkıldı sadece, davranış problemi oluşmadı.”*

KE5: “Davranış probleminde bir değişiklik olmadı.”

KE6: “Davranış problemi oluşmadı, daha küçük çocuk olduğu için.”

KE14: “Davranış problemi oluşmadı. Söz dinlemesi ve saygısı değişmedi.”

KE46: “Çocuklar tabii ki çok sıkıldılar ama davranış problemleri yönünde bir değişiklik olmadı.”

4.2.8 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Ebeveynler Ortaya Çıkan Değişimlerle Baş Edebilme Konusunda Gereksinim Duydukları Desteğe Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak yaşamınızda ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda herhangi bir desteğe gereksinim duymakta mısınız? Ne tür bir desteğe gereksinim duyuyorsunuz?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 11 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları yanıtlardan temel olarak iki tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 11: COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda gereksinim duydukları desteğe yönelik bulgular

KATEGORİ- 8: Ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda destek gereksinimleri	Katılımcı (N)
TEMA-1: Uzman görüşüne gereksinim duyma	21
1.1. COVID -19 Pandemi sürecine yönelik bilgi	21
TEMA-2: Desteğe gereksinim duymama	29

Tablo 11 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda gereksinim duydukları desteğe yönelik görüşlerinde öne çıkan temalardan 21 katılımcının “Uzman görüşüne gereksinim duyma” şeklinde (Tema 1), 29 katılımcının “Herhangi bir uzman görüşüne gereksinim duymama” şeklinde (Tema 2), görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda gereksinim duydukları desteğe yönelik bulgular değerlendirildiğinde; Tema-1’e göre uzman görüşüne gereksinim duymak başlığı altında ağırlıklı olarak çocuklarında ve kendilerindeki duygu değişimlerinden dolayı, COVID-19 pandemi sürecini ve yapılması gerekenleri anlamaya yönelik olarak uzman desteğine vurgu yapıldığı görülmüştür. Ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE3: *“Telefonu sürekli eline alıp COVID-19 ile ilgili sorular soruyor, buna yönelik vereceğim cevaplara yönelik görüş almak isterdim.”*

KE6: *“Anaokul öğretmeninden destek aldım, maske konusunda korkutmadan, ürkütmeden nasıl maske takılır konusunda destek almak istedim.”*

KE8: *“Elbette, ben çok fazla araştırma yaptım, hem COVID-19 dönemine yönelik ve bu dönemde yaşadığı sorunlara yönelik gereksinim duyduk.”*

KE13: *“Yani uzun zamandır çocuk psikiyatrisine gidiyorum. Çünkü küçük kızımda şiddet problemi var ve arkadaşlarını ısırma, itme o yüzden destek alıyorum.”*

KE14: *“Evet gereksinim duyduk, daha verimli nasıl ders çalışabilir konusunda.”*

KE15: *“Evet gereksinim duydum, gerek COVID-19 süreci gerekse oyun oynamaya yönelik nasıl davranılması gerektiğine yönelik görüş aldım.”*

KE18: *“Uzman görüşü olsa iyi olur. Çocukların bu davranışlarına yönelik, ev içerisinde ki tartışmalara yönelik.”*

KE22: *“Uzman görüşü olsaydı iyi olurdu tabi. Öğretmenleri bilgilendiriyordu ufakta olsa yardımcı olmuyordu.”*

KE24: *“Düşünmedim, çünkü geçici bir süreç olduğu için ama ilerde normalleştiğimiz zaman problemler devam ederse pedagoğdan yardım almak isterim.”*

KE34: *“İsterdim, ama almadım bir uzman desteği şimdi çocuklar okula gitmiyor, dışarı çıkmıyor, çocuklar bu süreçte kimse ile görüşmeye bırakılmıyor, enerjilerini atmakta zorlanıyorlar ve buna yönelik neler yapılabilir konusunda uzman görüşü olsa iyi olabilirdi.”*

KE38: *“Uzman görüşe ihtiyaç duyduk ama bu konuda harekete geçmedik.”*

KE43: *“Zaten ilk dönem kardeşimde öğretmen ona danıştım, ona söyledim, onunla paylaştım. Bu süreçte en çok sabreden güzel sonuçlar alıyor.”*

COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynler ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda aldıkları desteğe yönelik bulgular görüşlerin bulgularından Tema-2’ye göre Herhangi bir uzman görüşüne gereksinim duymama yönelik, ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE1: *“Kendim destek veriyorum, gerekirse televizyon izletirim.”*

KE5: *“Desteğe ihtiyaç duymadım. Sosyal medyadan takip ettiğim sayfalar var.”*

KE7: *“Aşılmayacak bir problemim olmadı şu ana kadar o yüzden uzmandan destek alma gereksinim olmadı, olursa da konuşarak anlaşabiliyorum.”*

KE12: *“İhtiyaç duymadım ama arada paylaşımlar yapıyorum. Onlarla bebekliklerinden beri iletişim halindeyim bu da zaten etkili bir iletişim olduğunu düşünüyorum.”*

KE16: *“Aslında internet ortamında araştırma yapıyoruz evde çocuklar sıkılmaması için neler yapmalıyız ona bakıyoruz. Biz kendimizce yapmaya çalışıyoruz.”*

KE17: *“Çocuk gelişimci olduğum için yardıma ihtiyaç duymadım. Çocuklarımın duygularını anlayabiliyorum.”*

KE19: *“Herhangi bir destek almadım, duymadım da az çok ben biliyorum zaten.”*

KE33: *“Çok şükür ailede bir şey yaşamadık. Gereksinim duymadım.”*

KE37: *“Şu ana kadar kendi tecrübelerimizle çocuklarımızı büyütme çalışıyoruz. Herhangi bir uzman kişiden herhangi bir şey almadık. Eşimle benim eğitim seviyemiz iyi olabildiğince profesyonel destek vermeye çalışıyoruz.”*

KE49: *“Uzman görüşüne ihtiyaç duymadım hani çok şükür böyle bir çıkmaza girmedim. Psikolojik anlamda da kızım pandemi sürecini kabullendi, o yüzden ihtiyaç olmadı...”*

4.2.9 COVID-19 Pandemi Sürecinde Ebeveynlerin Çocuklarının Gelişimini ve Eğitimini Desteklemek için Gerçekleştirdikleri ve Etkili Olduğuna İnanıtları Etkinliklere Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ebeveynlere görüşme formunun “COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için neler yapıyorsunuz. Başarılı biçimde gerçekleştirdiğinize ve etkili olduğuna inandığınız neler yapıyorsunuz?” şeklindeki soru yöneltilmiş ve alınan yanıtlar doğrultusunda Tablo 12 düzenlenmiştir. Bu soruya ilişkin olarak ebeveynlerin vermiş oldukları

yanıtlardan temel olarak dört tema belirlenmiş ve ebeveynlerin yanıtları doğrultusunda bulgular aşağıda sunulmuştur.

Tablo 12: COVID-19 pandemi sürecinde ebeveynlerin çocuklarının gelişimini ve eğitimini desteklemek için gerçekleştirdikleri ve etkili olduğuna inandıkları etkinliklere yönelik bulgular

KATEGORİ-9: Çocuğun gelişimini ve eğitimini desteklemeye yönelik etkili etkinlikler	Katılımcı (N)
TEMA-1: Evde birlikte iş yapma	21
TEMA-2: Online eğitim ile ilişkili etkinlikler	9
TEMA-3: Artık malzeme ile etkinlikler	17
TEMA-4: Herhangi bir etkinlik yapmama	7

Tablo 12 incelendiğinde ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak çocukları ile geçirdikleri zaman içinde gerçekleştirdikleri ve etkili olduğuna inandıkları etkinlikler konusunda öne çıkan temalardan 21 katılımcının “Evde birlikte iş yapma” şeklinde (Tema 1), 9 katılımcının “Online eğitim ile ilişkili etkinlikler” (Tema 2), 17 katılımcı “Artık malzeme ile etkinlikler” (Tema 3), 7 katılımcı “herhangi bir etkinlik yapmama” şeklinde görüş belirtildiği bilgisine ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için geçirilen zamanda etkili olduğuna inanılan etkinliklere yönelik bulgulardan tema-1’e göre: Evde birlikte iş yapma temasına yönelik, ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE3: “Beraber temizlik yapıyoruz. Yemek kurmama yardım ediyor.”

KE6: “Mutfakta zaten sürekli beraber zaman geçiriyoruz. Yumurta bile yapıyor. 7/24 beraber zaman geçiriyoruz...”

KE16: “Evde beraber kurabiye yapıyoruz ve çok mutlu oluyor. Bununla inanılmaz el-kol kaslarını geliştirdiğini düşünüyorum...”

KE24: “Hamuru çok seviyor onun ile etkinlikler çünkü küçük kaslarını geliştiriyor. Yemek yapmada yardımcı oluyorlar. Masa kurulumuna yardım ediyorlar. Bunlar onların gelişimine iyi.”

KE35: “Pasta çörek yapmaya başladık. Ben onun yanında olduğum için daha mutlu.”

KE36: “Birlikte bol bol vakit geçirdik. Kek yaptık, börek yaptık, sarma yaptık, birlikte oyunlar oynadık güzel oldu.”

COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için geçirilen zamanda etkili olduğuna inanılan etkinliklere yönelik bulgulardan tema-2’ye göre: Online eğitim ile ilişkili etkinlikler yapmalarını etkili olarak belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE5: “Eğitici kitaplar aldım, resimler yaptık. Beraber etkinlikler yaptık.”

KE11: “evin içinde beraber kitap okuduk.”

KE17: “Değişik bir şey yapmadık. Her zamanki gibi klasik harf eğitimi ve günlük yaptığımız eğitimler.”

KE21: “Etkinlik genelde ödevleriyle ilgileniyoruz. Özellikle kahve yapıyoruz...”

KE22: “4 tane çocuk olunca anca ödevleri ile uğraşıyorum. Etkinlik yapacak zaman bulamadık.”

KE27: *“Toplama- çıkarma öğreniyoruz. Günlük olaylarla yönlendirmeye çalışıyoruz.”*

KE34: *“Ekstra dan bir şey yapmadım. Bir büyük oğlum 1. Sınıfı başladı ve örneğin online eğitimde tekerleme veriyor hoca hep beraber onu tekrar ediyoruz. Eğitimi eğlenceli halde bağıra bağıra tekrar ediyoruz, küçük kızımın da çok hoşuna gidiyor.”*

COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için geçirilen zamanda etkili olduğuna inanılan etkinliklere yönelik bulgulardan tema-3’e göre: Artık malzeme ile etkinlikler yaptıklarını belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE4: *“Beraber balığa gidi, taş kum ile oynamayı seviyoruz.”*

KE8: *“Tuvalet kağıdı ile rulo boyama etkinliği yapıyoruz.”*

KE12: *“Birlikte çok etkinlik yapıyoruz. Tuvalet ruloları ile yaptığımız etkinlikle, en basitinden dışarıya çıkıp kum ile oynamak bile güzel etkinlik.”*

KE31: *“Kartonların üzerine silikon yardımı ile şişi kapaklarını yapıştırarak sayıları öğrenmelerine çok yardımcı oldu.”*

COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için geçirilen zamanda etkili olduğuna inanılan etkinliklere yönelik bulgulardan tema-4’e göre: çocukları ile COVID-19 pandemi döneminde herhangi bir özel etkinlik yapmadığını belirten ebeveynlerin görüşlerine örnek ifadeler şu şekildedir:

KE17: *“Değişik bir şey yapmadık. Her zamanki gibi klasik harf eğitimi günlük yaptığımız şeyler.”*

KE18: *“Genelde kardeşler kendi aralarında oyun oynuyorlar. Ben onlarla etkinlik yapmadım”*

KE22: “4 tane çocuk olunca anca ödevleri ile uğraşıyordum. Etkinlik yapacak zaman bulamadık.”

KE26: “Yok etkinlik yapmadık.”

KE43: “Yapmadım desem daha doğru olur. Çünkü zaten bütün günüm, kalkıyorsun yemek yap et derse gir çık dersi topla akşam çok çok oturup beraber sohbet etmek oluyor.

Bölüm 5

TARTIŞMA

Bu bölümde; araştırmanın problemi doğrultusunda ebeveynlerin, COVID-19 pandemi sürecinin çocuklar üzerindeki etkilerini ve bu süreçteki gereksinimlerine yönelik elde edilen bulgular, ilgili alan yazında çeşitli çalışmaların sonuçları ile birlikte değerlendirilmiş ve araştırmanın alt problemleri doğrultusunda tartışılarak yorumlanmıştır.

5.1 Katılımcı Ebeveynlerin Demografik Formunda Yer Alan Açık Uçlu Sorulara Verdikleri Yanıtlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmaya katılan ebeveynlerin tamamının kadın olmasından kaynaklı ebeveynlerin bu süreçteki tutumları ve gereksinimlerine yönelik cinsiyet arasındaki ilişkiye bakılmamıştır.

Araştırmanın bu bölümünde, online görüşmeden önce ebeveynlere demografik formu gönderilmiş ve demografik bilgi formunda üç adet açık uçlu soru yönlendirilmiştir. Ebeveynlerin ilgili soruya verdikleri yanıtlara yönelik bulgular düzenlenmiş ve alanyazın ile ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir.

Ebeveynlerin “COVID-19 pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı?” yönelik soruya verilen yanıtlarda ağırlıklı olarak “hayır” cevabı verildiği görülmüştür.

UNICEF (2020) COVID-19 pandemi sürecinde, kapanan okullar, uzaktan çalışma, fiziksel mesafe, gibi yaşanan olumsuzlukları göz önüne alarak ebeveynlere ve çocuklara yönelik destek olabilecek pratik öneriler hazırlanmıştır. Yaşam Boyu

Sağlık İçin Ebeveynlik (Parenting for Lifelong Health) girişimi ile birlikte, anne babalara ve bakım verenlere bu yeni (geçici) durumu yönetmeye çalışırken yardımcı olabilecek çalışmalar yapılmıştır.

Işık (2020) araştırmasında, COVID-19 pandemi döneminde ailenin ve toplumsal yönünün korunması için etkili krize müdahale yöntemlerinin belirlenmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Sosyal hizmet, koruyucu ve önleyici rolleriyle kriz anına müdahale sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda, COVID-19 pandemi sürecinin sebep olduğu izolasyon süreçlerinde ailenin ve çocukların yaşadığı kriz durumunu, karantina süreciyle ilgili olumlu farkındalığın geliştirilmesi, aile içinde oluşan krizin sebeplerini ve çözüm yolunda sabırlı olunması, aile içerisinde oluşan olumsuz durumların ve güvensizliğin giderilmesi konusunda son derece önemli olduğu sonucuna varılmıştır. COVID-19 pandemi sürecinde aile danışmanlığı hizmetlerinin online ortama taşınarak, hem kriz durumunda yardım alınacağı gibi sağlık yönünden de güvenli ortamda olmalarına yol açacağı yönünde görüşler elde edilmiştir.

Demiröz'e (2003) göre; aile içinde ya da dışından olayların beklenmedik durumlara sebep olmasıyla, normal aile yaşamındaki geçiş dönemleri sırasında yaşanan olumsuzluklar aile içerisinde krize sebep olabildiği görüşlerine ulaşılmıştır. Buna yönelik ailelerin sosyal hizmet uzmanına danışarak, ailedeki krizin tanımlanmasında ve tedavi edilmesinde yardım almaları önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Ebeveynlerin "COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?" yönelik soruya verilen yanıtlarda %35,2 yüzdesinde evet cevabı verildiği görülmüştür. Verilen evet yanıtlarda dikkat edilen konu ebeveynlerin pandemi sürecinde işten çıkarak ya da çıkarılarak yaşadıkları

olumlu ve olumsuz durumlar olmuştur. Ebeveynler çocukları ile daha çok zaman geçirdiklerini söyleyerek bu durumda oluşan duygu durumlarını belirtmişlerdir. Buna yönelik literatürde benzer çalışmalar incelenmiştir.

Altena, Baglioni ve Espie, (2020) yaptıkları bir çalışmada, pandemi sürecinde uyku düzensizliğinin artabileceği ve bununla birlikte stres gibi olumsuz durumların ortaya çıkarabileceği yönünde bulgular elde edilmiştir. Araştırmacıların elde ettiği bulgulara göre ekonomik güçlükler ve uzak akraba ile görüşülmesinin azalması pandemi sürecinde aile içi ilişkilerde olumsuz durumların arttığına ve evde kalmak zorunda kalan aile bireylerinin birlikte iletişim bozukluğu yaşadıkları sonucuna varılmıştır.

Yıldız ve Erdem (2020) yaptıkları çalışmada, ebeveynler açısından pandemi süreci ile birlikte ortaya çıkan iş kaygısı ve işsizlik aile içinde iletişim sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Ailelerin hayata karşı güvenli ortamları arttıkça aile bağları da güçlendiği yönünde görüşler elde edilmiştir. COVID-19 pandemi süreci ile birlikte işsizlik ve gelir kaybı aile ilişkilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Başaran ve Aksoy'a (2020) göre, COVID-19 pandemi süreci aile içi iletişimi artırdığı yönünde görüşler elde edilmiştir. Ebeveynler çocukları ile gerçekleştirdikleri etkinlik türlerinin ve çocukları ile geçirdikleri zamanın arttığını, bu süreci bir fırsat olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir. Çalışmaya göre diğer bir olumlu sonuç ise babanın gerek çocukların aktivitelerine ve bakımına katılımının gerekse ev işlerinde sorumluluk alma düzeyinin arttığına yönelik sonuçlar elde edilmiştir.

Ebeveynlerin "COVID-19 pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?" yönelik soruya verilen yanıtlarda %76 hayır %23,5 evet cevabı verildiği görülmüştür. Verilen evet yanıtlarda dikkat edilen konu, pandemi sürecinde çeşitli tedbirler ile sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır. Bu

kısıtlamalar doğrultusunda ebeveynler ve çocuklar birlikte daha çok zaman geçirme fırsatı bulmuşlardır. Elde edilen bulgularda hem olumsuz yönde hem de olumlu yönde farklılaşma oluşmuştur. Literatür taramasında benzer araştırmalar incelenmiştir.

Yine bu çalışmanın bulgularıyla benzer sonuçlara sahip diğer bir çalışmada, Dikme ve Gültekin (2021) yaptıkları çalışmada COVID-19 pandemi sürecinin babaların rollerinde önemli değişimlere neden olduğunu, annelerin ise ev içi işlerle birlikte çalışmalarını nedeni ile yüklerini arttırdığını ortaya koymuşlardır. Aynı zamanda evden çalışmanın ailelerin özel yaşamlarını sınırlandıran bir etki yarattığı da araştırmada ulaşılan bir başka sonuç olmuştur. Çocukların bakımlarını annelerin sürdürmesine karşılık, ruhsal dengelerini koruyabilmek ile ilgili sorumlulukları babaların üstlenmiş olması cinsiyet rolleri bağlamında dikkat çekici bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca annelerin ve babaların, çocuklarının okuldan uzak kalması ile birlikte mutsuzluk yaşadıklarını, anne baba olarak çocuklarının eğitim süreçlerine katılımlarının arttığını belirtmektedirler.

Bu araştırmanın sonuçlarıyla benzer bir şekilde bulgulara ulaşan Akoğlu ve Karaaslan (2020) yaptıkları çalışmada, COVID-19 pandemi sürecini genel olarak ebeveynlerin alışılmış iş-ev yaşantısı arasındaki düzenin tamamen ya da kısmen değişmesinin yanı sıra okulların online eğitime geçmeleri ile birlikte ev ortamında eğitimlerine devam etmek zorunda kalmalarından dolayı aile içerisinde yeni düzenlemelerin yapılması ve ebeveynlerin çocuklarının eğitimlerini sağlıklı sürdürebileceklerine yönelik yaklaşımlarda bulunmaları gerektiği görüşlerine ulaşılmıştır.

Akoğlu ve Karaaslan (2020), COVID-19 pandemi süreci ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumlarını doğrudan etkileyecek bir etken olduğunu vurgulanmıştır. Pandemi süreci hem eğitimde hem de günlük yaşamın değişmesine

büyük oranda sebep olduğu bulgularına ulaşılmıştır, bu süreç, ebeveynlerde ve çocuklarda psikososyal açıdan olumsuz etkilenmelerine de zemin oluşturmuştur.

Kay ve Sağlam'ın (2021) araştırmalarında, pandemi süreci ile birlikte aile içi ilişkilerde ve iletişimlerinde birbirleri ile daha fazla zaman geçirdikleri ve bu süreçle beraber geçirdikleri zaman içerisinde eğitici etkinlikler yaptıklarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Aynı zamanda çocuklara karşı şefkatli daha sabırlı davrandıkları, öz bakım becerilerinde çocuklarını daha çok bilinçlendirmeye yönelik girişimlerde buldukları sonucu elde edilmiştir.

5.2 Ebeveynlerin “COVID-19 Pandemi Dönemini Tanımlamalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimleri ilişkin; ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin ebeveynlerin pandemi süreci ve bu süreçte yaşadıklarına ilişkin değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 3 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Ebeveynlerin yaşadıkları duygu durumları”, (Tema 1), “Ebeveynlerin ekonomik yönden yaşadıkları durumlar” (Tema 2) ve “Olumlu yönde yaşanan durumlar” (Tema 3) şeklindedir.

Ebeveynlerin pandemi sürecini tanıma yönelik ağırlıklı olarak aile içerisinde yaşanan olumsuz duygu durumları ortaya çıkmıştır. Pandemi süreci ile birlikte oluşan kısıtlamalarda ebeveynler korku, endişe, kaygı ve sıkıntılar yaşadığı bulgularına ulaşılmıştır. COVID-19 pandemi süreci ailelerin alışkın oldukları düzenin bozulup yeni düzenlerin oluşmasına yol açmıştır bu da ebeveynlerin alışma sürelerindeki yaşadıkları stresi ortaya çıkardı.

COVID-19 pandemi sürecinde, kısıtlamalar ile birlikte aileler işlerine ara vermek zorunda kalmışlar ve bunun da beraberinde geçim sıkıntısı ile birlikte endişeler karmaşasını beraberinde getirdi anlaşılmıştır. Ebeveynlerin stres ve kaygıları çocuklar üzerinde de olumsuzluklara sebep olduğu gibi çocukların bu süreci olumlu atlatmalarına engel olabileceği yönünde endişeler de saptanmıştır.

Koçak ve Harmancı (2021) yaptıkları çalışmada COVID-19 pandemi sürecinde alışılmadık yaşama girilmese ve belirsizliğin hâlâ devam etmesi aile içerisinde ve sosyal çevrede iletişim problemleri, davranış problemlerine ve öfke patlamalarına sebep olabileceği belirtilmiştir. Stresin ortaya çıkması daha çok izolasyon ve karantina esnasında ortaya çıktığı görüşüne ulaşılmıştır. pandemi süreci ile birlikte depresyona ek olarak çocuklarda davranış bozuklukları ve uyum güçlükleri ağırlıklı olarak ortaya çıktığı saptanmıştır.

Mertens ve arkadaşları (2020) yaptıkları araştırmada COVID-19 pandemi sürecinde insanlar üzerinde korku, psikolojik savunmasızlık faktörlerini (yani, belirsizliğe tahammülsüzlük, endişe ve sağlık kaygısı), medyaya maruz kalma, sevdikleri insanların risk altında olması gibi durumlar bireylerin yaşadıkları korkunun kaynakları olarak belirlenmiştir.

Kandemir ve Atak (2020) yaptıkları araştırmada, COVID-19 pandemi sürecindeki belirsizlik bireylerde karamsarlık, mutsuzluk ve üzüntü gibi duygu durumların ana etmeni olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda, COVID-19 pandemi süreci aileler ve çocuklar için güçlü bir stres kaynağıdır ve bu konu ile ilgili bilgilere sürekli olarak maruz kalma, başka insanlarla pandemi hakkında sürekli konuşma, kitle iletişim araçları ve sosyal medya aracılığı ile pandemi konusunu sürekli takip etme de bu duyguları artıran negatif etmenlerdir. Bunlara ek olarak, ruh sağlığı literatüründeki belirsizliğin stresi artırdığı bilgisi dikkate alındığında, pandemi sürecinin nereye doğru

ilerleyeceğinin bilinmiyor olması da yukarıdaki negatif duygu durumları daha da artırmaktadır.

5.3 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecinde Aile Bireyleri ile Yakın İlişkilerinde Yaşanan Değişimleri Tanımlamalarına İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinde aile bireylerin yakın ilişkilerinde oluşan değişimlere ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin aile bireylerinin yakın ilişkilerinde oluşan değişimlere yönelik değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 4 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “aile içerisinde yaşanan olumsuz değişiklikler”, (Tema 1), “aile içerisinde yaşanan olumlu durumlar” (Tema 2), “Bu süreçte işten çıkarılmalarından dolayı yaşanan durumlar” (Tema 3) ve “COVID-19 pandemi sürecinde değişimler oluşmadı” (Tema 4) şeklindedir.

COVID-19 pandemi sürecinde en çok öne çıkan konulardan birinin, kısıtlamaların getirilmesi ile birlikte ailelerin 2. Derece yakın aileleri ile görüşmemeleri ve onlara duyulan özlem, oluşma riski olan sağlık probleminden dolayı yaşadıkları sıkıntılar olduğu saptanmıştır. Elde edilen bulgularda, günlük görüşme saatlerinin artmasından dolayı evde kişiler arası gerginlik seviyesinin arttığı saptanmıştır. Özellikle aile içi ilişkilerde yeni bir düzenin ve ilişki yapısının oluşturulması ebeveynlerde gerginlik ve çatışmalara yol açmıştır.

Bulgular incelendiğinde COVID-19 pandemi süreci ile birlikte aile birlikte daha çok zaman geçirmesinden dolayı ev içerisinde anne, baba ve çocuklar ilişkisinin kuvvetlendiği çocukların eğitim ve beslenme düzenlerinin olduğu yönünde bulgulara da ulaşılmıştır. Bulgular incelendiğinde edilen verilerde bazı ebeveynlerin işten çıkarılmaları, aile ilişkilerindeki değişimlerde çocukları ile daha çok zaman geçirme

fırsatı olumlu yönden etkilerken, bazı ebeveynleri oluşan ekonomik sıkıntılardan dolayı ev içerisindeki aile ilişkisini olumsuz etkilemiştir.

Zülfikar ve Özmen (2020) yaptıkları araştırmada, ülkemizde ev içinde geçirilen zamanın artması ile hanede yaşanan gerilmelerin ve şiddetin, bireyler arası küskünlüğün, ayrılma/boşanma eğilimi, beslenme düzeninde değişim ve bilinçli beslenme eğiliminin azalması, birey verimliliğinin düşmesi ve stres seviyesinin artması arasında pozitif ilişkilere rastlanmıştır. Bu durum pandemi sürecinde bireylerin ruhsal sağlığının önemine dikkat çekmektedir.

Karataş'ın (2020) yaptığı araştırmaya göre, COVID-19 pandemi sürecinde sokağa çıkma yasağı ve karantina gibi önlemlerin alınmasında en başta ekonomik güçlüğü yaşayan ailelerde etkilenmeler görülmüştür. Geniş ailelerde ve uygun olmayan barınma koşullarında uzun süre ev ortamında kalmanın oluşturduğu stres ve pandemik kaygının sebep olduğu psiko-sosyal sorunlar aile içi sinir, şiddet ve tahammülsüzlük seviyesinin artmasına neden olabilmektedir.

Dilber'in (2020) yaptığı araştırmada, COVID-19 pandemi sürecinde evde kaldıkları süre içerisinde aile ilişkilerinde kaygı yükselmesinden kaynaklı olarak, stres, tahammülsüzlük, daha şüpheli ve suçlayıcı eğilimde olma, uykusuzluk problemleri, içe kapanma, motivasyon düşüklüğü, keyifsizlik gibi psikolojik yönden tükenmişlik bulguları elde edilmiştir.

5.4 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Alışkanlıklarının Ebeveyn Çocuk Etkileşimine Etkilerine İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarında ebeveynlere göre çocukları ile etkileşimlerine yönelik oluşan değişimlere ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda

temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 2 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Çocukların duygu durumları”, (Tema 1) ve “Ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerindeki değişimler” (Tema 2) şeklindedir.

COVID-19 pandemi süreci ile birlikte ülkemizde kısmi sokağa çıkma yasağı getirilmesinden dolayı bütün aileler eve kapanmış, bulgular incelendiğinde bu kısıtlamadan en çok etkilenen çocuklar olmuştur. Arkadaşları ile görüşmemek, dışarı çıkamamak benzeri durumların çocukların duygu durumlarında farklılaşmaya sebep olduğu saptanmıştır (öfke patlamaları, artan sinirli, sık ağlama ve korku). Çocukların günlük olarak atmaları gereken fazla enerjileri vardır bunu üzerlerinden atamadıkları zaman bulgularda da karşımıza çıktığı gibi kardeşler ve ebeveynler arasında kavga, şiddet gibi sonuçlar doğurabilir.

Araştırma bulguları incelenirken, bazı ebeveynlerin yaşanan süreci aile içerisinde olumlu yönden değişimlere uğradığı yönünde değerlendirdiği saptanmıştır. Elde edilen bulgularda çocukların pandemiden önce ebeveynleri ile daha az zaman geçirdiklerinden dolayı mutsuz, düzensiz bir çocuk olduklarını ve kısmi sokağa çıkma yasağı ile birlikte çocukları ile daha çok zaman geçirme fırsatları olmasının ebeveynler için olumlu olduğu yönünde görüşler olmuştur. Ebeveynlerin görüşlerine göre, bu durum çocukların aile kavramının oturması, beslenme düzenlerinin iyileşmesi, eğitimlerindeki başarı artışı yönünde etkilerde bulunmuştur.

Caykuş ve Caykuş (2020) yaptıkları bir araştırmaya göre, aile içi sorumlulukların değişimi ve COVID-19 pandemi süreci ile birlikte ortaya çıkan ekonomik güçlükler nedeniyle, ebeveyn ve çocuklar bu duruma alışmakta güçlükler çekmekte ve online eğitimden dolayı çocuklar öğrenme kayıpları yaşadıkları sonucuna varılmıştır. Bilişsel gelişim açısından düşünüldüğünde, çocuklar henüz soyut

düşünebilme yetisi kazanamadıkları için COVID-19 pandemi sürecinde neden maske, eldiven ve dezenfektan kullanılması gerektiğini anlamakta zorlanabilirler ve bu belirsizliğin sonucu olarak çocuklarda endişe ve korkularının artılabilecek sonuçlar ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Fardin (2020) COVID-19 pandemi boyunca evde tüm aile ile birlikte kalmanın aile arasındaki iletişimlerinin olumlu yönde gelişeceği düşünülmektedir. Buna karşıt olarak özellikle ekonomik geliri düşük ve geniş ailelerin pandemi dönemindeki yaşam alışkanlıklarının değişiminin kötü etkileri vurgulanmaktadır. Krizin ekonomik etkisi, pandeminin bulaşıcı durumunu kaygıyı ortaya çıkarması, okulların online eğitime geçilmesi gibi yeni yaşam sürecine neden olmuştur, bu durum çocuk istismarı ve aile içi şiddet gibi yıkıcı sonuçlara neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Okatan ve Tagay (2020) yaptıkları benzer bir araştırmada, ebeveynlerin pandemi sürecinde aile-çocuk iletişimini güçlendirmek için kaliteli zaman geçirme, oyun, sohbet etme ve ev işlerini beraber yapma gibi etkinlikler ile uğraşıp pandemi sürecini daha olumlu geçmesinde etkili olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Pandemi süreci bulgulara göre çocukların bu süreçte psikolojik olarak daha az etkilenmeleri için onlarla daha çok ilgilendikleri ve çeşitli oyun aktiviteleri yaptıkları (oyun, aktivite, mutfakta zaman geçirme, kitap okuma) bulgularına ulaşılmıştır.

5.5 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Özbakım Davranışlarında ve Alışkanlıklarındaki Değişimlere İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarımızın özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarındaki değişimlere ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin çocuklarımızın özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarındaki

değişimleri değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 3 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Çocuklarda hijyene karşı olumlu değişimler”, (Tema 1), “Çocukların dokunma eylemlerinde değişimler” (Tema 2) ve “Özbakım davranışlarında değişimler olmadı.” (Tema 3) şeklindedir.

Araştırmanın bulguları incelendiğinde elde edilen bulgular doğrultusunda, pandemi süreci ile birlikte çocukların öz bakım davranışlarında olumlu- olumsuz değişimler olmuştur. Elde edilen bulgulardan bir kısmı çocukların el yıkama becerilerinde, maske takma ve dezenfektan kullanma oranının arttığı sonucuna varılmıştır. Bulgularda dikkat edilen sonuçlardan biri de çocukların dokunma dürtülerinde olumsuzluklar yaşamaları (hayvanlara, dışarıda ki nesnelere dokunamama) gibi sonuçlara sebep olmuştur.

Şimşek, Selvi, İzgi ve Albayrak, (2021) yaptıkları bir araştırmada, çocukların COVID-19'dan önlem olarak maske taktıklarını, çoğunluğu ise el hijyenine ve sosyal mesafeye dikkat ettiklerinin bulgusunu ulaşımlardır. Sosyal medya, televizyon., ve çeşitli çocuk programlarında bu bilgiler sık sık yayınlanmakta ve alınması gereken bu önlemlerin önemi vurgulanmaktadır. Yapılan derinlemesine görüşmede, çocukların bu bilgileri ebeveynlerinden ve çeşitli iletişim araçlarından öğrenerek uyguladıkları sonucuna varılmıştır.

Çakır Aksungur ve Tükel (2021) yaptıkları araştırmada, çocukların perspektifinden büyüklerin maske-mesafe-hijyen kurallarına uyum oranlarını oldukça düşük değerlendirmiştir. Yapılan araştırmada elde edilen bulgulara göre çocukların büyük çoğunluğunun maske kuralına uyduğunu, maskesini takmadan önce ellerini yıkadığını, maskesinin burnunu, ağzını ve çenesini tamamen örttüğünden emin olarak taktıklarını, maskesi kirlenince ya da ıslanınca değiştirdiğini sonucuna varılmıştır.

Duban ve Şen (2020) yaptıkları benzer çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının sağlıklarına dikkat etmeleri gerektiğini, hijyen konusunda kurallara uymanın önemli olduğunu, özbakım becerilerine yönelik ebeveynlerin çocuklarına yardım etmelerinin yararlı olacağını düşündükleri ortaya çıkmıştır. Çocukların davranış, öz düzenleme ve hijyeni içeren sosyal becerilerin aileler tarafından verilmesi gerektiği belirtmiştir. Bu araştırmada katılımcılar tarafından vurgulanan hijyenin pandemi döneminde önemi de bir kez daha farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır.

5.6 COVID-19 Pandemi Sürecinde Çocukların Oyun Davranışlarında ve Alışkanlıklarına Oluşan Değişimlere Yönelik Bulguların Tartışma ve Sonuçları

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarının oyun davranışlarında ve alışkanlıklarına yönelik oluşan değişimlerine ilişkin ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin çocukların oyun davranışında oluşan değişimlere ilişkin değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler üzerinden 4 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Oyuna ayrılan zamanın kısıtlanması”, (Tema 1), “Pandemi sürecinde artan teknoloji bağımlılığı” (Tema 2), “Pandemi süreci ile oluşan dışarı çıkma kısıtlaması” (Tema 3), “Aile üyeleri ile oyun zamanı artışı” (Tema 4) ve “Çocukların oyun davranışında değişen bir şey olmadı.” (Tema 5) şeklindedir.

Elde edilen bulgular incelendiğinde, COVID-19 pandemi süreci ile birlikte kısmi kısıtlamalar ve toplu alanların kapatılması gibi kurallar getirilmesinden dolayı çocukların okula gidemediği, oyun parklarına çıkamadığı ve akranları ile görüşemedikleri ebeveynlerce vurgulanmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde çocukların evde kalma zorunluluklarından dolayı oyun oynayamayıp enerjilerini atamadıklarının ve bununla birlikte çocuklarda internet bağımlılığında artış olduğu

sonucuna varılmıştır. Bulgular incelendiğinde dikkat çeken bir diğer sonuç ise olumlu yönde bir değişime vurgu yapmaktadır. Pandemi süreci ile birlikte ebeveynler evde kaldıkları için çocukları ile daha çok zaman geçirme fırsatı bulduklarını bunun da çocuklar açısından olumlu yönde etkilere sebep olduğu bazı ebeveynlerce vurgulanmıştır.

Mart ve Kesicioğlu (2020)'de yaptıkları araştırmada, çocukların dışarı çıkamamalarından dolayı akranları ve uzak aile ile görüşme ve oynama zamanlarının azaldığı saptanmıştır. Buradaki azalma daha çok babalarla oyun oynama oranını %25.4 oranında arttırsa da yine de pandemi sonrasında da çocukların en fazla zaman geçirdikleri kişinin anne olduğu görülmektedir. Bu sonuç, annelerin çocukların oyunlarının arka planında gözlemleyen ve düzenleyen rolüne sahip olduğu sonuçlarına varılmıştır. Ebeveynler COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarıyla birlikte oyun oynamakta kendilerini yeterli bulanların sayısı yüksek olmakla birlikte, kendilerini yeterli bulmayanların sayısı da oldukça yüksektir. Bu durum çocuklarıyla oyun oynamayı isteyen aile bireylerinin bu konuda desteğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Tarkoçin, Alagöz ve Boğa (2020) yaptıkları araştırmada, annelerin pandemi sonrasında çocuklarıyla geçirdikleri zamanın ve çocuklarıyla birlikte oyun oynama- etkinlik yapma sürelerinin arttığını ifade etmişlerdir. Oyun ve etkinliklerde sıklıkla hastalıktan bahsedildiği ve bir annenin de etkinliklerde çocuğunun daha agresif olduğunu söylediği sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde çocukların kreşler ve anaokullarının kapalı olmasından kaynaklı okula gitmemeleri ve annelerin uzaktan çalışma sistemine geçmelerinden kaynaklı evde daha çok zaman geçirmeleri çocuklarıyla etkinlik sürelerinin artmasına sebep olduğu ortaya çıkmıştır.

Sop ve Demirkıran (2021) yaptıkları araştırmada, COVID-19 pandemi süreci ile birlikte okulların online eğitime geçilmesi çocuklarda oyun oynama etkinliklerinde farklılıklara sebep olduğu dűőünlmektedir. Kapanma ile birlikte hareketli oyunlardan daha çok dijital oyunlar öğrendiği ve bulgulara göre çocukların bir kısmı yeni oyun öğrenemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların COVID-19 pandemi süreci ile birlikte ev ortamında geçirdikleri zamanın artması teknolojiye ve dijital ortamda yeni oyunlar öğrenildiği ve okul ortamından olmadıkları için yeni oyun öğrenemedikleri bulgularına ulaşılmıştır.

5.7 COVID-19 Pandemi Sűrecinde ocukların Eđitiminde Meydana Gelen Olumlu veya Olumsuz Deđiřimlere İliřkin Bulgulara Yönelik Tartıřma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinde çocukların eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlere yönelik ebeveynlerden 50 katılımcının grűőleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin çocukların eğitimlerinde meydana gelen değişimlere ilişkin değerlendirme tanımlarında ne çıkan öğeler ynűnde 4 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “ocukların eğitimde yaşadıkları duygu durumları”, (Tema 1), “Odaklanma problemleri” (Tema 2), “Herhangi bir değişiklik olmadığı” (Tema 3) ve “Ailenin ocukların eğitimi ile daha çok ilgilenme fırsatı” (Tema 4) şeklinindedir.

COVID-19 pandemi süreci ile birlikte okullar kapatılmış ve online eğitime geçilmiştir. MEB (2020)’de yaptıkları açıklamada, Yeni eğitim ğretim yılıyla birlikte 112 branşta 812 öğretmenimizin görev yaptığı, TRT EBA Anaokulu / İlkokul, Ortaokul ve Lise kanallarının haftalık ders programlarını 18 milyon ğrenci velinin cep telefonlarına kısa mesaj servisiyle ulaştırıldığını belirtmiştir.

Açıklamadan sonra çocuklar eğitimlerini önceden aşına olmadıkları biçimde TV, telefon ve televizyon üzerinden almaya başlamışlardır. Elde edilen bulguların büyük çoğunluğu incelendiğinde çocukların, eğitime karşı bıkkınlık, ekran başında durmak istememe, öğrenmeye karşı ilgisizlik türü tepkiler gösterdikleri yönünde sonuçlar elde edilmiştir. Bulgular incelendiğinde olumlu yönden değerlendirildiğinde ise bazı ebeveynlerce çocukların eğitimleri ile daha çok ilgilenme fırsatlarının ortaya çıktığını vurgulanmıştır.

Çakın ve Akyavuz'un (2020) yaptıkları çalışmada, uzaktan eğitim sürecinde çocukların dikkatlerini sıcak tutmak, yeni alışılmadık bir yaşama adapte olmalarını sağlamaya çalışmak ve bireysel ihtiyaçları tespit edememek öğretmenleri zorlayan faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda ev ortamında dikkat dağıtıcı unsurların varlığı, çocukların yeni eğitici dönemde öğrenmekte güçlük çekmeleri, verilen ödevleri yapmamaları bu konudaki farklı olumsuzluklar olarak tespit edilmiştir.

Telli ve Altun (2021) yaptıkları çalışmada, pandemi ve online eğitim tecrübesi ile bundan sonrası için eğitimde daha fazla kayba yol açmadan acil durum ile ulusal çevrimiçi eğitim rehberi hazırlanmalı, kısa, orta ve uzun vadede, yeni normale uygun biçimde eğitimin geleceği planlanmalı, alan uzmanlarına danışarak gerçek uzaktan eğitim sürecine uygun çözümler üretilmesi sonucuna varılmıştır. Araştırmacılara göre; COVID-19 pandemi Döneminde Çevrimiçi Öğrenme üretilmeli ve bütün süreçler için yapısal düzenlemelere gidilmesi önerilmektedir. Pandeminin yarattığı toplumsal travma sebebi ile öğrenci, öğretmen ve veliler için devletin de desteği ile psikolojik iyi oluşu desteklemeye yönelik etkinlikler düzenlenmelidir.

Bayburtlu (2020) yaptığı çalışmada, Çocukların uzaktan eğitim sürecinde teknoloji bağımlılığı sorunu ile karşı karşıya kaldığını sonucuna varmıştır. Bunun

olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak için çocuklara ve ebeveynlere, online öğrenmeye yönelik eğitimler verilmesinin faydalı olacağı yönünden görüşler elde edilmiştir. Çocukların eğitici etkinliklerini arttıracak ve pandemi sürecini olumlu yönde ilgilerini arttıracak uygulamalarının geliştirilmesi ve bu konuda çalışmaların yapılması faydalı olabileceği sonucuna varılmıştır.

5.8 COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Değişen Yaşam Koşullarında Ebeveynlere Göre Çocuklarında Oluşan Davranış Problemlerine İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşullarında göre çocuklarda davranış problemlerine yönelik ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 3 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Oluşan olumsuz duygu değişimleri”, (Tema 1), “Olumlu yönde değişim” (Tema 2) ve “Davranış problemi oluşmadı.” (Tema 3) şeklindedir.

COVID-19 pandemi süreci ile birlikte, değişen yaşam koşullarına yönelik elde edilen bulguların bir kısmının olumsuz yönde duygu değişimlerinin meydana geldiğini, çocukların evde kaldıkları süreçte enerjilerini atamadıklarından dolayı “mutsuz, Sinirli, Sabırsızlık” gibi duyguların ortaya çıktığı sonucuna varılırken aynı zamanda, bazı bulgulara göre çocukların pandemi sürecinin verdiği belirsizlikten dolayı çocukların, aileye karşı bağımlılığını ve çocukların asosyal davranışlarının ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır.

Elde edilen diğer bulgular incelendiğinde, pandemi süreci ile birlikte evde kalan aileler çocukları ile daha çok zaman geçirdikleri ve bunun sonucunda çocukların mutlu oldukları ve aile kavramını daha çok hissettikleri sonucuna varılmıştır.

Lee, Chin ve Sung (2020) pandeminin çocuklar ve aileleri için birçok olumsuz yaşantıya neden olan etkilerinin yanı sıra olumlu yaşantıları da beraberinde getirdiğine dair sonuçlar sunmuşlardır. Pandemi döneminde sosyal hayatı sınırlayan hatta sınırlayan karantina süreci, anne baba çocuk arasındaki iletişimi doğrudan etkilemiş; çocukları ile geçirdikleri kaliteli zamanda aile içerisinde olumlu iletişim sürelerinin arttığını ifade eden ebeveynlerin bulunduğu saptanmıştır.

Bilir ve Sop (2020) tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise ebeveynlerin çocuklarında ortaya çıkan ve davranış problemleri olarak nitelendirdikleri davranışlar çocukların aşırı hareketli olması, agresif olması, yıkıcı davranışlarının artması ve kuralsızlıktır. Çocukların bu davranışları daha çok istediklerini elde edemediklerinde, tablet, telefon gibi eşyalarına müdahale edildiğinde ve sıkıldıklarında gösterdikleri, çocukların büyük çoğunun belirtilen olumsuz davranışları her gün gösterdiği görülmüştür. Bu doğrultuda çocukların pandemi sürecinde hareket alanlarının daralması, ailelerin bu süreçte işlerine ev ortamında devam etmeleri ve bundan dolayı tükenmişlikleri; çocuklarının daha çok sinirli olma durumlarını, duygu durumlarında ve oyuncaklarına zarar vermede değişim yaşamalarına sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

5.9 Ebeveynlerin COVID-19 Pandemi Sürecine Bağlı Olarak Ebeveynler Ortaya Çıkan Değişimlerle Baş Edebilme Konusunda Gereksinim Duydukları Desteğe İlişkin Bulgulara Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin “COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak ebeveynlerin yaşamlarında ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda herhangi bir desteğe gereksinim duyup duymadıklarına” yönelik ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin

değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 2 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Uzman görüşüne gereksinim duyma”, (Tema 1) ve “Desteye gereksinim duymama” (Tema 2) şeklindedir.

Yapılan araştırmanın verileri incelendiğinde, elde edilen bulgulardan bir kısmı “uzman görüşüne ihtiyaç duyarım” demişlerdir. Uzman görüşüne ihtiyaç duyan ebeveynler pandemi süreci ile birlikte oluşan olumsuz durumları “çocukların pandemide değişim duygu durumlarına, pandemiden sonra oluşabilecek gelişimsel sıkıntıya yönelik uzman görüşü almak sonuçlarına ulaşırken, bulguların bir kısmı da uzman görüşüne ihtiyaç duymam demişlerdir. Çıkan sonuçta dikkat çeken bulgulardan biri de ebeveynlerin, uzman görüşünün sadece psikolojik açıdan olabileceğine inandıklarına yönelik bulgular elde edilmiştir.

Çakar ve Uzun (2020) Yapılan benzer bir araştırmada, COVID-19 pandemi sürecinde, ülkemiz dahil tüm dünyada, normal yaşam alışkanlıkları yerine alışılmadık olumsuz durumlar ortaya çıkan etkileri ve sonuçları itibariyle özellikle koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin önemi daha da belirginleşmiştir. Gerek yetişkinler gerekse çocukların yaşadıkları risklerin belirlenmesi ve etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi önemli görünmektedir. Bu bağlamda, başta ruh sağlığı ve okul psikolojik danışmanlığı gibi alanlarda pandemi sonrası için müdahale planlarının oluşturulmasının bir gereklilik olduğu karşımıza çıkmaktadır. Araştırmacılara göre; okul psikolojik danışmanlarının da bu kapsamda yeterliklerinin artırılması, krize müdahale ve kriz danışmanlığı, online psikolojik danışmanlık gibi alanlarda uzmanlaşması gerekmektedir.

Brown ve arkadaşları (2020) yaptıkları çalışmada, COVID-19 pandemi süreci, ebeveynlerde stresler, yüksek kaygı ve depresif semptomlar, ortaya çıkarmıştır. Uzman yardımı alınması, ailelerde yüksek kaygı ve depresif belirtiler ve

çocuklara karşı daha sabırlı olma yönünde olumlu sonuçlar doğurabilir. Çocukların pandemi sürecinde daha fazla ebeveyn desteği almaları gerekirken, ebeveynlerde oluşan stres düzeyinden dolayı daha düşük destek aldığı yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmacılara göre; ailelerin COVID-19'dan kaynaklanan yüksek stres faktörleri yaşamasından dolayı, ebeveyn desteği sağlamanın ve uzman kontrolü artırmanın umut verici müdahale hedefleri olabileceğini düşündürmektedir.

5.10 COVID-19 Pandemi Sürecinde Ebeveynlerin Çocuklarının Gelişimini ve Eğitimini Desteklemek İçin Gerçekleştirdikleri ve Etkili Olduğuna İnanırları Etkinliklerin Bulgularına Yönelik Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin COVID-19 pandemi sürecinde çocukların gelişimini ve eğitimini desteklemeye yönelik ebeveynleri ile yaptıkları etkinliklere ilişkin ebeveynlerden 50 katılımcının görüşleri doğrultusunda temalar oluşturulmuştur. Probleme ilişkin çocukların gelişimini ve eğitimini desteklemeye yönelik ebeveynleri ile yaptıkları etkinlikleri değerlendirme tanımlarında öne çıkan öğeler yönünde 4 tema belirlenmiştir. Belirlenen temalar; “Evde birlikte iş yapma”, (Tema 1), “Online eğitim ile ilişkili etkinlikler” (Tema 2), “Artık malzeme ile etkinlikler” (Tema 3) ve “Herhangi bir etkinlik yapmama” (Tema 4) şeklindedir.

COVID-19 pandemi, kısmi sokağa çıkma yasağından sonra çocuklar eve kapandılar ve alışık olmadıkları ev ortamında bütün günlerini geçirmek zorunda kaldılar. Bununla birlikte ev ortamında yapılacak etkinliklere yönelik araştırmalar arttı. Elde edilen bulgular incelendiğinde ev ortamında yapılan etkinlikler sırasıyla mutfakta zaman geçirme, atık malzemeler ve yapılandırılmış etkinliklere yönelik bulgular elde edilmiştir.

Erdiñ, Kaya ve İrice (2020) AÇEV için yaptıkları benzer çalışmada, tüm gün evde olmak ve yeterince hareket etmemek kişilerin enerjilerini atamamalarına neden olabildiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar bu konu ile ilgili olarak her gün düzenli olarak ailece hareketli oyunlar oynanabileceğini, müzik eşliğinde dans edilebileceğini ve ailece birlikte oyun oynanmasının çok önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ailelerin çocukların oyunlarına katılmak için vakit ayırmaları ve birlikte eğlenmeye özen göstermeleri önerilmiştir.

Üstündağ (2021) Çocuklar bir şeyler üreterek, problem çözerek, oyunlar oynayarak ve en önemlisi akranları ile iş birliğinde çevreyi öğrenir. COVID-19 pandemi sürecinde çocuklar alışılmadık bir sürece girmeleri ile birlikte ev ortamında yapılacak etkinlikler konusunda zorlandıkları sonucuna varılmıştır. Araştırmacıya göre, okul aile iş birliği çerçevesinde, çocukların günlerini verimli geçirebilecekleri farklı aktivitelerin önerebileceği programların sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Arkadaşlarıyla ortaklaşa yapabilecekleri projeler sunulabilir, ev içi hareketli alanlar düzenlenebilir ve uygulamalar desteklenebilir.

COVID 19 pandemisi sürecinde ebeveynlerin ve çocukların yaşantılarına ve bu süreçten hangi biçimlerde ve ne ölçüde etkilendiklerini belirleme amacıyla yürütülen bu çalışmada önemli bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle, COVID-19 pandemi süreci ile birlikte ebeveynlerde oluşan stres ve kaygıların çocuklar üzerinde de olumsuzluklara sebep olduğu ve çocukların bu süreci sağlıklı biçimde atlattıklarına engel olabileceği yönünde endişeler de saptanmıştır. Aynı zamanda çalışmadan elde edilen veriler, kısıtlamalar ile birlikte ev içerisinde ailenin daha çok zaman geçirmesinden dolayı anne, baba ve çocuklar ilişkisinin kuvvetlendiği çocukların eğitim ve beslenme düzenlerinin olumlu yönde değiştiği yönünde bulgular elde edilmiştir.

Çalışmadan elde edilen veriler göre, bu kısıtlamadan en çok etkilenen çocuklar olmuştur. Arkadaşları ile görüşmemek, dışarı çıkamamak gibi durumların çocukların duygu durumlarında farklılaşmaya sebep olduğu saptanmıştır (öfke patlamaları, artan sinirli, sık ağlama ve korku). Yaşanan Covid 19 pandemisi sürecinin, çocukların özbakım becerilerine olumlu ve olumsuz yönde etkileri olduğu verilerine ulaşılmıştır. Çocukların el yıkama becerilerinde, maske takma ve dezenfektan kullanma oranının arttığı sonucuna varılmıştır. Bulgularda dikkat edilen sonuçlardan biri de çocukların dokunma dürtülerinde olumsuzluklar yaşamaları (hayvanlara, dışarıda ki nesnelere dokunamama) gibi bazı davranış değişiklikleridir.

COVID-19 pandemisinde çocukların evde kalma zorunluluklarından dolayı oyun oynayamayıp enerjilerini atamadıkları ve çocuklarda internet bağımlılığında artış olduğu sonucuna varılmıştır. Bulgular incelendiğinde dikkat çeken bir diğer olumlu yönde değişim ise, pandemi süreci ile birlikte ebeveynlerin daha uzun süreler evde kalmaları nedeniyle çocuklarda ortaya çıkan olumlu değişimler olarak saptanmıştır.

Yine çalışmadan elde edilen dikkat çeken bulgulardan birisi, ebeveynlerin ev ortamında sırasıyla mutfakta zaman geçirme, atık malzemeler ve yapılandırılmış etkinlikler yoluyla çocukları ile daha kaliteli zaman geçirme arayışları içine girdikleri şeklindedir. Bireysel çabalarına karşın, ebeveynlerin bu konuda gerek uzmanlardan gerekse öğretmenlerden bilgi almaya da gereksinim hissettikleri belirlenmiştir.

Bölüm 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde bulgular ve yorumlara ilişkin sonuç ve öneriler verilecektir.

6.1 Sonuç

Araştırma sonucu elde edilen bulgular ve alanyazın ile destekli olarak COVID-19 pandemi sürecinin 3-6 yaş çocuklar üzerindeki etkilerinin ve ebeveynlerin gereksinimlerine yönelik alanyazındaki diğer araştırmalardan elde edilen sonuçlarla örtüştüğü belirlenmiştir.

Araştırma özel anaokulu, devlet anaokulu ve okula gitmeyen çocuklar kapsamında gerçekleştirilmiş olup, elde edilen bulguların büyük çoğunluğu değişen yaşam koşullarında çocuklar üzerinde olumsuz yönde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Ebeveynler ile yapılan online görüşmede yönlendirilen sorularda çocukların COVID-19 pandemi sürecinde dışarı çıkma kısıtlamasından dolayı çocukların akranları ile görüşememe, dışarı çıkıp oyun oynayamama yönünde yaşadıkları problemlere yönelik bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara yönelik ebeveynlerin ev içerisinde etkinlikleri ve evde kaliteli zaman geçirmeye yönelik araştırmalar yaptıkları tespit edilmiştir.

Ebeveynler COVID-19 pandemi sürecinde sokağa çıkma kısıtlamasından dolayı işi evden devam ettirmek veya işten çıkmak zorunda kaldıklarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Aile içerisinde daha çok zaman geçirildiğinden dolayı

ebeveynler ilk başta birbirlerine alışma sürecinde yaşadıkları sabırsız olma, sınırlı olma ruh hali içerisinde olduklarına yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Ebeveynlerin bir kısmı sürecin uzaması ile birlikte dış dünyadan uzaklaşıp aile içerisinde düzeni oluşturmak için uğraştıklarını belirtirken, bir kısmı da süreç uzadıkça ev içerisindeki kavgaların arttığını, uyku düzenlerinin ve yemek yeme düzenlerinin bozulduğunu belirtmişlerdir. Literatür taraması yapılırken konuya ilişkin çalışmalarda benzer sonuçlar elde edildiği tespit edilmiştir.

COVID-19 pandemi süreci ile yaşanan kısıtlamalarda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de 11 Mart 2020'de görülen ilk vakanın hemen ardından ülke çapında okullar kapatılmıştır. MEB (2020) 'a göre Başlangıçta bu kapamanın kısa vadeli olacağı belirtilse de salgının ülke çapında yayılmaya başlamasıyla birlikte, gerek Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) gerek Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), bahar döneminde okulların açılmayacağı COVID 19 Salgını İle Acil ve Zorunlu Uzaktan Eğitime Geçiş uygulanmıştır. (MEB) açıklaması ile birlikte tüm çocuklar, öğretmenler ve ebeveynler daha önce yaşamadıkları bir eğitim sürecine geçmiş oldular. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ebeveynlere online eğitim konusunda çok fazla sorumluluk yüklenmiş ve yine bulgulara göre çocuklar online eğitimi dinlerken odaklanma problemi ve online eğitimde bilgisayar başına oturmak istememe sorunları yaşamışlardır. Bu bulguların yanı sıra bazı ebeveynlerin çocuklarının eğitimlerini daha yakından takip etme fırsatı bulduklarını ve bu yönden olumlu olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

COVID-19 pandemi sürecinde yaşanan olumlu ve olumsuz etkilere yönelik yapılan görüşmede ebeveynlerin uzman görüşüne ihtiyaç duyup duymadıklarına yönelik elde edilen bulgularda neredeyse yarı yarıya sonuç çıkmış olup bulguların bir kısmı ebeveynlerin uzman görüşüne ihtiyaç duyduklarını ama buna yönelik bir atılımda bulunmadıklarını elde edilen diğer bulgular ise ebeveynlerin uzman görüşüne

ihtiyaç duymadıkları yönünde olmuştur. Araştırma sonucu elde edilen bulgularda öne çıkan bir konu ise ebeveynlerin uzman görüşünü sadece psikolojik sorunlar açısından ele alarak buna şiddetle karşı çıkmaları yönündedir. Ebeveynlerin uzman görüşüne başvurma konusunda yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

6.2 Öneriler

6.2.1 Uygulama Alanına Yönelik Öneriler

Çocuklar doğdukları andan itibaren ebeveynlerinin davranışlarını gözlemleyip aynı şekilde taklit ettikleri gibi COVID-19 pandemi sürecinde de ebeveynlerin tepkileri çocuklar için büyük önem taşımaktadır. Çocuklar COVID-19 pandemi süreci çocuklar için daha belirsiz ve alışılmadık bir süreç olduğu için ebeveynlerini taklit ederek pandemi sürecine uyum sağlamaya çalışacaklardır. Ebeveynlerin bu süreçte istenen tepki ve davranışları rol model olarak gösterdiklerinde çocuğunda bu süreci daha olumlu geçirmeye yönelik önem teşkil etmektedir.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara ilişkin ebeveynlere yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecini çocuklarına nasıl anlatmaları gerektiği yönünde çok yönlü biçimde bilgilendirilmeleri önerilir;
- Çocukların salgın sürecine yönelik bilgilendirilmeleri ve başa çıkmaları için, çocukların yaş gruplarına yönelik çizgi film ve eğitici yayınlar hazırlanarak salgın sürecini daha az riskle atlatabilmelerine yönelik destekler sağlanabilir;
- Çocuklar çeşitli teknolojik aletlerden COVID-19 pandemiye yönelik duydukları yanlış enformasyonlara maruz kalabilmekte ve bu sebeple çocuklarda stres, kaygı ve hatta korkular oluşmaktadır. Ebeveynlerin çocukların teknoloji kullanımlarını daha yakından denetleyerek çocukların korkularını yatıştırarak ve aynı zamanda streslerini azaltmaya yardımcı olmaları önerilir;

- Ebeveynlerin COVID-19 pandemi sürecindeki olumsuz etkileri azaltabilmek için, gün içerisinde çocukları ile birlikte etkinlikler yapmaları çocukları ile birlikte oyunlar oynamalarının önemli olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin bu konuda ailelere yol gösterici ve model olmaları önerilir;
- COVID-19 pandemi sürecinde online eğitime geçilmesi, çocukların eğitime karşı olumsuz yönde etkilenmelerine ve eğitim yolu ile edindikleri disiplin durumlarının bozulmasına neden olmuştur. Bu durumu toparlamaya yönelik ebeveynlerin ev ortamında çocukları zorla eğitime yönlendirmek yerine evde eğitimi oyunlaştırılarak sürdürülmesi önerilir;
- Araştırmada elde edilen bulgulara göre, ev kısıtlamasından dolayı çocukların çok fazla hareketsiz kaldıkları ve çeşitli kısıtlamaların sürmesi nedeniyle eski aktif zamanlara dönemedikleri ortaya çıkmıştır, bu açıdan ebeveynlerin çocukların fiziksel aktivitelerini arttırıcı alternatif uygulamalar konusunda bilgilendirilmesi önerilebilir;
- Ebeveynlerin, çocuklarda özbakım becerilerine yönelik fırsatlar vermeleri ve öz bakım becerilerinin geliştirilmesinde oluşabilecek engelleri ortadan kaldırılması için güncel güncel bilgilerden yararlanmaları önerilmektedir;
- COVID-19 pandemi süreci tamamen geçmemiş olup zaman içerisinde kontrollü sosyal hayata (maske takma ve sosyal mesafeye uyma) geçilmiştir. Çocukların bu kurallara göre sosyalleşmesini ve oluşabilecek sağlık sorunlarına yönelik önlemleri ebeveynlerin sağlaması önerilmektedir;
- COVID-19 pandemi süreci ve daha sonraki süreçte çocuklar da ortaya çıkan çeşitli uyum problemlerini önleme ve erken müdahale açısından uzmanlarca destek programının hazırlanıp ailelerle paylaşılması ve ailelerin destek programlarından yararlanmaları önerilmektedir.

6.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Araştırmanın bulguları doğrultusunda elde edilen sonuçlara ilişkin benzer konularda çalışma yapmayı planlayan araştırmacılara yönelik şu öneriler geliştirilebilir:

- COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak farklı yaş grubundaki çocuklarda gelişimsel açıdan oluşabilecek olumlu ve olumsuz yönlü etkilenmelerin daha detaylı ve çok yönlü incelenmesini sağlayıcı nicel ve nitel çalışmalar planlanabilir;
- COVID-19 pandemi sürecinde kısıtlamalar doğrultusunda, ülkemizde seyreltilmiş eğitime geçilmiştir. Çocukların alışılmamış eğitim sürecinden farklı olarak bu dönemde gördükleri eğitimlerin güçlü ve zayıf yönlerine yönelik çok yönlü çalışmalar planlanabilir;
- COVID-19 pandemi sürecinde ebeveynlerin ev içerisinde ortamın düzenlenmesine ve çocuklarının gelişimlerini desteklemeye yönelik ne tür geliştirici yaşantılar sundukları ve gereksinimlerinin neler olduğu araştırılabilir;
- COVID-19 pandemi sürecinde farklı yaşlarda bulunan çocukların psiko-sosyal ve akademik gelişim süreçleri boylamsal olarak incelenerek salgının çocuklar üzerindeki etkileri daha detaylı ortaya koyulabilir.

KAYNAKLAR

- Altaş, B. (2019). Annelikle Birlikte Aşkın Değişen Yönü:" İyi Babaysan Seni Daha Çok Severim Kocacım!". *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 2(2), 174-210.
- Akgül, E. ve Özenç-İra, G. (2021). Ebeveyn ve öğretmen algılarına göre COVID-19 pandemisinin erken çocukluk dönemine yansımaları: Bir meta-sentez çalışması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 536-557.
- Arat, C. ve Ogelman, G. H. (2021). Küçük çocukların COVID-19 sürecinde teknolojik araç kullanımının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Maarif Mektepleri Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 15-32.
- Altena, E., Baglioni, C., Espie, C. A., Ellis, J., Gavriloff, D., Holzinger, B. ve Riemann, D. (2020). Dealing with sleep problems during home confinement due to the COVID-19 out break: practical recommendations from a task force of the European CBT-I Academy. *Journal of Sleep Research*, 29(4), 1-7.
- Ahmetoğlu, E., Öztürk, M. A. ve Acar, İ. H. (2018). Grup ortamlarındaki oyunun değerlendirilmesi, gözlem formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Araştırmaları*. 13(27), 19-32
- Aral, N. ve Kadan, G. (2021). Pandemi Sürecinde Okul Öncesi Öğretmenlerinin Yaşadıkları Problemlerin İncelenmesi. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (2), 99-114.

- Akbaş, İ. (2019). Okul öncesi dönemde sosyal beceriler. *Ayrıntı Dergisi*, 7(77), 55.
- Aral, N., Aysu, B. ve Kadan, G. (2020). COVID-19 Sürecinde Çocuklar: Gelişimsel İhtiyaçlar ve Öneriler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), 360-379.
- Ahmetoğlu, E., Açık-Öztürk, M., & Acar, I. H. (2017). Validity and Reliability Study of the Play Assessment for Group Settings (PAGS). In 5. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi (p. 96). Ankara, Türkiye: Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi.
- Arslan, E., Angın, D., Yazıcı, Z., Kaçan, M. O., Kanak, M., Kılıçđın, M. ve Yapıcı, M. (2015). *Erken çocukluk döneminde gelişim*. Ankara: Eğitim Kitap Yayıncılık.
- Akoğlu, G. ve Karaaslan B. T. (2020). COVID-19 ve İzolasyon Sürecinin Çocuklar Üzerindeki Olası Psikososyal Etkileri. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 99-103
- Başaran, M. ve Aksoy, A. B. (2020). Anne-Babaların Korona-Virüs (COVID-19) Salgını Sürecinde Aile Yaşantılarına İlişkin Görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13 (3), 13.

- Brom C., Lukavský J., Greger D., Hannemann T., Straková J. ve Švaříček R. (2020). Mandatory Homeschooling During the COVID-19 Lockdown in the Czech Republic: 1.-9. A Quick Questionnaire for Parents of Classrooms. *Front. education* 5, 10-33.
- Bilir, Z. ve Sop, A. (2021). *Pandemi Döneminde Ebeveyn-Çocuk İlişkileri ve Çocuklarda Davranış Problemleri*. EJER Congress Bildiri Kitabı.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S.K. (2007). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods* (5th ed.) Boston: Pearson.
- Bayburtlu, Y. S. (2020). *COVID-19 pandemi dönemi uzaktan eğitim sürecinde öğretmen görüşlerine göre Türkçe eğitimi*. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 131.
- Brown, S. M., Doom, J. R., Lechuga-Peña, S., Watamura, S. E., & Koppels, T. (2020). *Stress and parenting during the global COVID-19 pandemic*. *Child Abuse & neglect*, 110, 104699.
- Canlı, M., Özüdoğru, A. ve Kara, E. (2021). COVID 19 Döneminde Çocuklarda Fiziksel Aktivite: Sistemik Derleme. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimler dergisi*, 13(2), 34.

- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Los Angeles, USA: Sage.
- Clark, H., Coll-Seck, A.M. & Banerjee, A. (2020). A Future For The World's Children? A WhoUNICEF-Lancet Commission. *The Lancet*, 395: 605-658.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of qualitative research techniques and procedures for developing grounded theory* (3rd ed.). Los Angeles, USA: Sage.
- Çaykuş, E., Mutlu Çaykuş, T. (2020). COVID-19 pandemi Sürecinde Çocukların Psikolojik Dayanıklılığını Güçlendirme Yolları: Ailelere, Öğretmenlere ve Ruh Sağlığı Uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, COVID-19 özel sayısı 2, 95-113*.
- Çakın, M. ve Akyavuz, K. (2020). COVID-19 süreci ve eğitime yansımaları: öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 165-186.
- Çakır Aksungur, F., Tükel, A., ve Çetin, V. Ş. (2021). *Çocuklar ve ebeveynlerinin perspektifinden COVID 19 ile mücadelede üç altın kural: Maske-mesafe-hijyen kuralları*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı.
- Çelik, E. ve Çağdaş, A. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 23-38.

Çakmak, Ö. Ç. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımı. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(1), 1-18.

Çakar, F. Ve Uzun, K. (2020). COVID-19 pandemi Sürecinin Ergenlerin ve Ebeveynlerinin Yaşamına Yansımaları: Ebeveyn Bakış Açısından Bir Değerlendirme. *Pearson Sosyal Bilimler Dergisi ve Beşeri Bilimler*, 2717-7386.

Çelik, Ş. ve Çak, E. (2021). COVID-19 pandemi Sürecinin Aile Üzerine Etkisi. *Gevher Nesibe Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(11), 43-49.

Dilber, F. (2020). Koronavirüs (COVID-19) Salgını ve Aile İletişimi. *Uluslararası Sosyal Zihniyet ve Araştırmacı Düşünürler Dergisi*, 6(33): 1203-1218.

Dalton, L., Rapa, E. & Stein, A. (2020). *Protecting children's psychological health through effective communication about COVID-19*. *Lancet Child and Adolescent Health*, 4 (5), 346-347.

Demirkaya, S. (2020). Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri dergisi*, 23, 5-6.

Dağgöl, H. C. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının öz düzenleme becerileri ile ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

Dikme, Ş. A. ve Gültekin, B. K. (2021). COVID 19 pandemi Sürecinde Evde Kalan Ebeveynlerin Çocuklarıyla İlişkilerinin İncelenmesi. *Eğitim ve Gençlik Araştırma dergisi*, 1(1), 31-48.

Duban, N., & Şen, F. G. (2020). Sınıf öğretmeni adaylarının COVID-19 pandemi sürecine ilişkin görüşleri. *Elektronik Türkiye Çalışmaları*, 15(4), 357.

Demirbaş, N. K., ve Koçak, S. S. (2020). 2-6 Yaş Arasında çocuğu olan Ebeveynlerin bakış açısıyla COVID-19 Salgın Sürecinin Değerlendirilmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(6), 328-349.

Durmuşoğlu, N. (2013). Okul Öncesi Öğretmenlerin Sınıflarında Koydukları Kurallar ve Uygulayışları. *İlköğretim Online*, 12(4), 170-190

Demiröz, F. (2003). Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet dergisi*, 14 (1), 85-98.

Dikme, Ş. ve Gültekin, B. (2021). COVID19 pandemi Sürecinin Evden Çalışan Ebeveynler ve Çocuklarına Etkileri. *Eğitim ve Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 31-48.

Durualp, E. ve Aral, N. (2015). Çocukların ince ve kaba motor gelişimlerine oyun etkinliklerinin etkisinin incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(1), 243-258.

- Durualp, E. ve Aral, N. (2010). Altı yaşındaki çocukların sosyal becerilerine oyun temelli sosyal beceri eğitiminin etkisinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 160-172.
- Ergül, B. ve Yılmaz, V. (2020). COVID-19 aile içi seçenekler için doğrulayıcı inceleme ile ilgili inceleme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 38-51.
- Egeli, S. ve Özdemir, M. B. (2020). Koronavirüs (COVID-19) pandemi Sürecinin KKTC Eğitim Sistemine Yansımalarına Genel Bir Bakış. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 779-804.
- Erdinç, S., Kaya, M. U. ve İrice, U. (2020). COVID-19 salgını döneminde evde iyi olma hâlini koruma rehberi. İstanbul: Anne Çocuk Eğitim Vakfı.
- Fardin, M. A. (2020). *COVID-19 And Anxiety: A Review Of Psychological Impacts Of Infectious Disease Outbreaks*. Archives of Clinical Infectious Diseases.
- Güzen, M. (2021). *COVID-19 pandemi öncesi ve pandemi sürecinde 4-6 yaş çocuklarının dijital oyun bağımlılık eğilimleri ve ebeveyn rehberlik stratejilerinde görülen farklılıkların incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gökayaz, S. (2021). *COVID-19 Sürecinin Çocukların Oyun ve Hareket İhtiyaçlarına Etkisinin Anne Baba Görüşleri ve Çocuk Resimleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi.

- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. In N. K. <https://ethnographyworkshop.files.wordpress.com/2014/11/guba-lincoln-1994-competing-paradigms-in-qualitative-research-handbook-of-qualitative-research.pdf>.
- Gürşimşek, I. (2003). Okul öncesi eğitime aile katılımı ve psikososyal gelişim. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri dergisi*, 3(1), 125-144.
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi akran. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (22), 82-93.
- Işıklı, S. (2020). *COVID-19 Salgını'nın Psikolojik Sonuçları ve Etkili Başa Çıkma Yöntemleri*. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.
- Işık, A. (2020). Koronavirüs (COVID-19) salgını döneminde ailede krize müdahale. *Akademik Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-9.
- Jiao, G., Jingyi, O., Xueping, Q., Yusheng, J., Yaqion, g Ch. & Lianxiong, Y. (2020). *A Tool to Early Predict Severe Corona Virus Disease 2019 (COVID-19): A Multicenter Study using the Risk Nomogram in Wuhan and Guangdong, China*.
- Kay, M. ve Sağlam, M. (2021). COVID-19 Salgını Sürecinin Ailede Ebeveyn Tutumları ile Çocuklarda Duygusal ve Davranışsal Durumlar Açısından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9 (3), 1115-1130.

Karaca, N., Aksakal, E., ve Kılıç, C. (2020). COVID-19 Salgınının Türkiye’de Aile İçerisinde Yol Açtığı Toplumsal Etkiler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(4), 1811-1831.

Koçak, Z. ve Harmancı, H. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde ailede ruh sağlığı. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (5), 183-207.

Kandemir, M. ve Atak, H. (2020). *COVID-19 pandemisi Döneminde Ruh Sağlığı Rehberi*. Kırıkkale Üniversitesi, Danışma Rehberlik Uygulama ve Araştırma Merkezi.

KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı (2020). Coronavirüs (COVID-19) Salgını ile İlgili Ek Önlemler. <http://www.mebnet.net/icerik/coronavirus-covid-19-salgini-ile-ilgili-ek-onlemler>.

Kumar, A., Nayar ve Bhat, L. (2020). Debate: COVID-19 and children in India. *Child and Adolescent Mental Health*, 25(3), 165–123.

Kılıç, B. (2020). İzolasyon Sürecinin Çalışma ve İletişim Biçimlerinde Meydana Getirdiği Değişimin İletişim Fakültelerinde Çalışan Araştırma Görevlileri Ekseninde İncelenmesi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli E-Dergisi*, (7), 87-106.

Karataş, Z. (2020). COVID-19 pandemisinin Toplumsal Etkileri, Değişim ve Güçlenme. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 4(1), 3-15.

Lee, J. Chin, M. ve Sung, M. (2020). How has covid-19 changed family life and well-being in Korea?. *Journal of Comparative Family Studies*, 51(3-4),301-313.

Limoncu, S. ve Atmaca, A. B. (2018). Çocuk Merkezli Afet Yönetimi. *Megaron*, 13(1), 54.

Lee, J. (2020). Effects of School Closure on Mental Health During COVID-19. *Lancet Child Adolescent Health, Correction*; 4: 421. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30109-7](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30109-7)

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook*. (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Marçalı, B. (2019). *Aile içi İletişimin Önemi*. Doctor Takvimi. <https://www.dokortakvimi.com/blog/aile-ici-iletisimin-onemi>.

Mertens, G., Gerritsen, L., Salemink, E. ve Engelhard, I. (2020). Fear of the coronavirus (COVID-19): Predictors in an online study conducted in March. *J Anxiety Disord*, 7 (10), 2-3.

MEB (2013). Okul Öncesi Eğitimi Programı. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf>. (2 Ağustos 2021).

Mertkan, Ş. (2015). *Karma Araştırma Tasarımı* (1.bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Mart, M. ve Kesicioglu, O.S. (2020). COVID-19 pandemi Sürecinde Ailelerin Evde Oyun Oynamaya İlişkin Görüşleri. *Turkish Studies*, 15(4), 945-958.
- Orhan, R., ve Ayhan. S. (2018). Psiko-Motor ve Gelişim Kuramları Açısından Spor Pedagojisi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 523-540.
- Okatan, Ö. ve Tagay, Ö. (2021). *İlkokul Velilerinin Görüşlerine Göre COVID-19 pandemisi*. Demirkaya, S. (2020). *Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri*. Klinik Psikiyatri, 23, 12.
- Ogelman, H., Seçer, Z., Alabay, E., ve Uçar, F. (2012). Okul Öncesi 5-6 Yaş Grubu Çocukların Bilişsel Gelişimleri ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 8.
- Özel, E. ve Zelyurt, H. (2016). Anne baba eğitiminin aile çocuk ilişkilerine etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, (36), 14-28.
- Özmert, E. N. (2006). Erken çocukluk gelişiminin desteklenmesi-III: Aile. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 49(3), 256-273.
- Özşahin, E. (2013). *Türkiye’de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Değerlendirme*. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı.
- Önalın, F.A. (2006). Sosyal olma, sosyal beceri ve yaratıcı drama. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 1 (1), 39-58.

- Özbey, S. (2019). Okul öncesi çocuklar için sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlık ölçeğinin (PERİK) geçerlik güvenirlik çalışması. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 756-786.
- Oruç, C., Tecim, E., & Özyürek, H. (2011). Okul öncesi dönem çocuğunun kişilik gelişiminde rol modellik ve çizgi filmler. *Ekev Akademi Dergisi*, 15(48), 281-297.
- Orgilés, M., Morales, A., Delvecchio, E., Mazzeschi, C. ve Espada, J. P. (2020, April 21). Immediate psychological effects of the COVID-19 quarantine in youth from Italy and Spain. <https://doi.org/10.31234/osf.io/5bpfz>.
- Özüdoğru, A.ve Kara, E. (2021). COVID-19 Döneminde Çocuklarda Fiziksel Aktivite: Sistemik Derleme. *Türkiye Klinikleri Spor Bilimleri*, 13(2), 15-18.
- Ömeroğlu, E. ve Kandır, A. (2007). *Bilişsel Gelişim*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Özyürek, A. ve Çetinkaya, A. (2021). COVID-19 pandemi döneminde aile ve ebeveyn-çocuk ilişkilerinin incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 96-106.
- Öngider, N. (2013). Anne-baba ile okul öncesi çocuk arasındaki ilişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar dergisi*, 5(4), 420-440.

Pisano, L., Galimi, D. ve Cerniglia, L. (2020). *A qualitative report on exploratory data on the possible emotional/behavioral correlates of COVID-19 lockdown in 4-10 years children in Italy.*

Pınarcık, Ö., Koçak, N. ve Ergin, B. (2015). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Bilişsel Gelişim Özellikleri ile Sosyal Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 3(1), 21-29.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı. (2020).
<https://orgm.meb.gov.tr/www/2020-2021-rehberlik-ve-psikolojik-danisma-programi/icerik/1413>.(03 Kasım 2020).

Russell, A., & Powers, M. (2020). *COVID-19 and the Media Introductory Note. Social Media, Society*, 6(3), 63.

Singh, S., Roy, D., Sinha, K., Perveen, S., Sharma, G. ve Joshi, G. (2020). Impact of COVID-19 and lockdown on mental health of children and adolescents: A narrative review with recommendations. *Psychiatry Research*, volume 293, 113-429.

Szabo, T., Richling, S., Embry, D. D., Biglan, A. ve Wilson, K. G. (2020). From Helpless to Hero: Promoting Values-Based Behavior and Positive Family Interaction in the Midst of COVID-19. <https://doi.org/10.31234/osf.io/sgh5q>.

- Sandseter, E., Little, H., & Wyver, S. (2012). Do theory and pedagogy have an impact on provisions for outdoor learning? A comparison of approaches in Australia and Norway. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 12(3), 167-182.
- Santrock, J.W. (1997). *Life Span Development*. Brown Benchmark Publishers, London.
- Senemoğlu, N. (2012). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara, Yargı Yayınevi. 23. Baskı.
- Sarı, O. (2003). *6-9 Yaş Zihin Engelli çocukların Annelerine özbakım ve bazı Temel Becerileri kazandırmak için Bir eğitim programı*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi.
- Konya, S. (2007). *Kubaşık öğrenme etkinliklerinin beş yaş öğrencilerinin özbakım becerileri gelişimine etkisi*. Doktora tezi, Adnan Menderes Üniversitesi.
- Sağlam, M. ve Çalışkan, Z. (2017). Okul öncesi eğitimde aile katılımına ilişkin ebeveyn ve öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 39-49.
- Sop, A. ve Demirgıran, ř. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinde Bir Köyde Yaşayan Altı Yaş Çocukların Oyun Yaşantıları. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 196-208.

Sheen J., Aridas A., Tchernegovski P., Dudley A., McGillivray J. ve Reupert A. (2021). *Exploring the Impact of Isolation on Family Functioning During COVID-19 – An Australian Snapshot*. *Front. Psycho*. 12, 10.

Selçuk, Z. (2020). Uzaktan Eğitim Sürecinin Detayları. <https://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr>. (15 Eylül 2021).

Shabas, S. (2016). Relationships Between Parents and Preschool-Age Children Attending Kindergartens. *Procedia- Social and Behavioral Sciences* 233 269 – 273.

Saygı, D. ve Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Human Science*, 10(1), 844-862.

Sağlık Bakanlığı (2019). <https://www.saglik.gov.tr/>. (11 Ekim 2021).

Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Araştırma Yöntemi Olarak Durum Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.

Şimşek, N., Selvi, Y., İzgi, N. G. ve Albayrak, E. (2021). COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarda salgın algısı ve anksiyete. *Journal of International Social Research*, 14(80), 36.

- Şahbudak, B.ve Emiroglu, N. I. (2020). Çocuk ve Ergende COVID-19 Salgını ve Duygudurum Bozuklukları Birlikteliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 27(2), 59-63.
- Tunçeli, H. İ.ve Zembat, R. (2017). Erken Çocukluk Döneminde Gelişimin Değerlendirilmesi ve Önemi. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Tareilo, J. (2013). *Stage theory of cognitive development*. Handbook of Education Theories. Charlotte, N.C. Information Age Publishing.
- Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2020). *COVID 19 yeni koronavirüs hastalığı*. <https://cobi19bilgisaglik.gov.tr/tr/>.
- Telli, S. G. ve Altun, D. (2021). Coronavirus (COVID-19) pandemisi Döneminde Çevrimiçi Öğrenme. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-107.
- Tarkoçin, S., Alagöz, N. ve Boğa, E. (2020). Okul öncesi dönem çocuklarının pandemi sürecinde (COVID19) davranış değişiklikleri ve farkındalık düzeylerinin anne görüşlerine başvurularak incelenmesi. *Turkish Studies*, 15(6), 1017-1036.
- Ulutaş, A., Demir, E.ve Yayan, E. H. (2017). Motor Gelişim Eğitim Programının 5-6 Yaş Çocukların Kaba ve İnce Motor Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1523-1538.

Uzuner, N. ve Gürsoy, F. (2010). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların sosyal uyum ve beceri düzeylerinin incelenmesi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(380):20-29.

UNİCEF (2020). Anne babalara Koronavirüs (COVID-19) salgını sırasında uygulayabilecekleri öneriler <https://www.unicefturk.org/yazi/aileleri%C3%A7inipuclari>. (17 Temmuz 2021).

Üstündağ, A. (2021). COVID-19 Karantinasının Çocukların Günlük Yaşamı ve Alışkanlıkları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 14-22.

Van Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). *COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making*. *The Lancet Public Health*, 5(5), 243-244.

Yalçın, H., Dai, H. ve Erkoç, E. (2020). Ebeveynlerin Virüs Salgına İlişkin Duygu Durumları ve Çocuklara Etkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(9), 128-142.

Yıldırım, A. ve Simsek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara, Seçkin Yayınları.

Yıldız, A. (2020). Salgın ve Sonrasında Psikiyatri. <https://psikiyatri.org.tr/menu/208/2020> (06 Eylül 2021).

Yarımkaya, E. ve Ulucan, H. (2015). Çocuklarda hareket eğitimi programının motor gelişim üzerine etkisi. *Uluslararası Sanatta Yeni Trendler Dergisi, Spor ve Bilim Eğitimi*, 4(1) 32.

Yavuz, K. (2020). COVID-19 Salgınının Sosyal Politikanın Geleceği Üzerine Etkileri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(7): 181- 193.

Yıldız N. ve Erdem F. (2020). COVID-19 Salgın Sürecinde İlişkilerinde Sorun Yaşayan Çiftlere Yönelik Duygu Odaklı Aile Danışmanlığı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (39), 130-133.

Zins, J. E., Bloodworth, M. R., Weissberg, R. P., & Walberg, H. J. (2007). The scientific base linking social and emotional learning to school success. *Journal of educational and psychological consultation*, 17(2-3), 191-210.

EKLER

Ek 1: Görüşme Soruları

GÖRÜŞME SORULARI

1. COVID-19 pandemi sürecini ve bu süreçte yaşadıklarınızı genel olarak nasıl tanımlarsınız?
2. COVID-19 pandemi sürecinde ailenizdeki bireylerin yakın ilişkilerinde nasıl değişimler olmuştur. Bu değişimleri nasıl tanımlarsınız?
3. COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam alışkanlıklarınız size göre çocuğunuzla etkileşiminizde ne tür etkilere neden oldu?
4. COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın özbakım davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?
5. COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın oyun davranışlarında ve alışkanlıklarında ne tür değişimler oldu?
6. COVID-19 pandemi sürecinde çocuklarınızın eğitiminde meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimler nelerdir?
7. COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak değişen yaşam koşulları size göre çocuklarınızda davranış problemlerine neden oldu mu? Eğer cevabınız “Evet” ise hangi davranış problemlerine neden olmuştur?
8. COVID-19 pandemi sürecine bağlı olarak yaşamınızda ortaya çıkan değişimlerle baş edebilme konusunda herhangi bir desteğe gereksinim duymakta mısınız? Ne tür bir desteğe gereksinim duyuyorsunuz?
9. COVID-19 pandemi sürecinde çocuğunuzun gelişimini ve eğitimini desteklemek için neler yapıyorsunuz. Başarılı biçimde gerçekleştirdiğinize ve etkili olduğuna inandığınız neler yapıyorsunuz?

Ek 2: Demografik Bilgi Formu

DEMEGRAFİK BİLGİ FORMU

Aşağıda sizin özelliklerinizi belirlemeye yönelik bazı sorular bulunmaktadır. Lütfen durumunuza uygun biçimde yanıtlayınız.

Katılımcı Numarası:
Görüşme Tarihi:
Görüşme Süresi:

Kişisel Bilgiler

- Yaş:
- Cinsiyet: ()Kadın ()Erkek
- Uyruk: () TC () KKTC () TC ve KKTC
- Eğitim durumu:
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite
() Yüksek lisans /Doktora
- Çalışıyor musunuz? () Evet () Hayır
- Meslek:
- Ailenin Gelir Düzeyi: () Düşük () Orta () Yüksek
- Medeni durum: () Evli – birlikte yaşıyor () Evli- ayrı yaşıyor () Boşanmış
() Dul
- Ailedeki çocuk sayısı:
- Çocukların yaşları:
- Çocuklarınız dışında evde bakmakla yükümlü olduğunuz başka biri var mı?
() Evet () Hayır Evet ise belirtiniz:.....

12. COVID-19 Pandemi sürecinin çocuğunuzun eğitimi ve gelişimine etkileri konusunda herhangi bir eğitime/seminere katıldınız mı?

() Evet () Hayır Evet ise belirtiniz:.....

13. COVID-19 Pandemi sürecinde gün içinde çocuğunuzla aktif olarak geçirdiğiniz süre yaklaşık kaç saattir?.....

14. COVID-19 Pandemi süreci sizin duygu durumunuz üzerinde bir farklılaşmaya neden oldu mu?

() Evet () Hayır Evet ise belirtiniz:.....

15. COVID-19 Pandemi süreci çocuğunuzla/çocuklarınızla ilişkilerinizde bir farklılaşma yarattı mı?

() Evet () Hayır Evet ise belirtiniz:.....

Ek 3: Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK)

 <p>Doğu Akdeniz Üniversitesi "Erdem, Bilgi, Gelişim"</p>	<p>Eastern Mediterranean University "Virtue, Knowledge, Advancement"</p>	<p>29620, Gazimağusa, KÜZEY KIBRIS / Famagusta, North Cyprus, via Mersin-10 TURKEY Tel: (+90) 392 650 1995 Faks/Fax: (+90) 392 650 2919 E-mail: bayek@emu.edu.tr</p>
<p>Etik Kurulu / Ethics Committee</p>		

Sayı: ETK00-2020-0299

29.12.2020

Konu: Etik Kurulu'na Başvurunuz Hk.

Sayın Zeynep Duman (19500357)

Eğitim Fakültesi.

Eğitim Etik Alt Kurulu'nun 25.12.2020 tarih ve 2020/82 sayılı toplantısında incelenerek uygun bulunan, Prof. Dr. Ayşe Işık Gürşimşek danışmanlığında yürüttüğünüz "Covid-19 Pandemi sürecinin 3-6 Yaş Çocukları Üzerindeki Etkilerinin ve Ebeveynlerin Gereksinimlerinin İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans tez çalışmanız, Doğu Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından onaylanmıştır.

Bilgize rica ederim.

Prof. Dr. Yücel Vural
Etik Kurulu Başkanı

YV/şk.

Ek 4: Turnitin Orjinallik Raporu

Turnitin Orjinallik Raporu									
İşleme kondu: 20-Oca-2022 01:16 +03	<table><thead><tr><th colspan="2">Kaynağa göre Benzerlik</th></tr></thead><tbody><tr><td>Benzerlik Endeksi</td><td>Internet Sources: %18</td></tr><tr><td>%18</td><td>Yayınlar: %2</td></tr><tr><td></td><td>Öğrenci Ödevleri: N/A</td></tr></tbody></table>	Kaynağa göre Benzerlik		Benzerlik Endeksi	Internet Sources: %18	%18	Yayınlar: %2		Öğrenci Ödevleri: N/A
Kaynağa göre Benzerlik									
Benzerlik Endeksi		Internet Sources: %18							
%18		Yayınlar: %2							
	Öğrenci Ödevleri: N/A								
NUMARA: 1743864980									
Kelime Sayısı: 25938									
Gönderildi: 3									
TEZ Zeynep Duman tarafından									
1% match (07-Kas-2021 tarihli internet)									
https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1851057									
1% match (29-Kas-2021 tarihli internet)									
https://i-rep.emu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11129/4963/Korkmazhansalime.pdf?sequence=1									
1% match (01-Eki-2020 tarihli internet)									
https://www.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/6/2020/05/COVID-19-SURECINDE-COCUKLAR.docx									
1% match (01-Haz-2021 tarihli internet)									
https://www.gevhemesibedergisi.com/Makaleler/1395890271_43-49.pdf									
1% match (13-Ara-2021 tarihli internet)									
https://www.pearsonjournal.com/Makaleler/1171424621_161-189.pdf									
1% match (31-Eki-2021 tarihli internet)									
https://www.acarindex.com/pdf/acarindex-83d2243b-fb8c.pdf									
1% match (10-Eyl-2020 tarihli internet)									
https://corona.hacettepe.edu.tr/wp-content/uploads/2020/06/Covid-19_psikolojik_sonuc_lari_basa_cikma_yontemleri.pdf									
1% match (16-Haz-2021 tarihli internet)									